

A reformbizottságok mellékletével

KÖZGAZDÁSZ

A BUDAPESTI KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI EGYETEM LAPJA

XXXIV. ÉVFOLYAM, 6. SZÁM

ÁRA: 5 FORINT

1991. ÁPRILIS 10.

A kritikai megközelítéssel az egyetlen marad

„Marxizálónak”, baloldalinak („balosnak”) tartja az egyetemi közvélemény a Társadalomelméleti Kollégiumot. Ők maguk a kritikai társadalomtudomány művelését vallják céljuknak, s ez nemcsak a marxista elméleti tradíció megismerését jelenti. Szemben a Rajk és a Szechenyi szakkollégiumokkal a TEK nem vett részt a rendszerváltást megelőző direkt politizálásban, és nem akar az új viszonyok között erősen intézményesült elitképző központtá, college-dzsá válni. Ezzel szemben — ahogy mondják — megvan az esélyük arra, hogy az eredeti értelemben vett szakkollégium maradjanak. Társadalomkritikai attitűdjüket a spontán önszerveződéssel ötvözve a radikális egyetemi mozgalmak legjobb hagyományait vihetik tovább. Milyen volt a Társadalomelméleti Kollégium első 10 évében és milyenné lehet? Erről kérdeztük a kollégium három korábbi, illetve jelenlegi titkárát, *Banyár Józsefet, Tasy Zsigmondot, Illovorka Jánost, illetve Nagy Lajost.*

— Nálatok kezdetben egy Töke-szeminárium elvégzése volt az egyik belépési kritérium. E kurzus tartalma egyetemünk egyik oktatójának, Farkas Péternek, a Töke első fejezetéről adott interpretációja volt. Pontosabban a feldolgozás feldolgozása Péter tanítványai, majd tanítványainak tanítványai által, hiszen az egyes csoportokat a kollégium idősebb és végzett diákjai vezették. Nem laposodott el ez a kurzus az évek során?

B. J.: Nem szükségképpen romlik egy szeminárium színvonala az évek alatt, illetve a tanárok változásával. Ez attól függ, hogy kik veszik át a tanítást, hogyan viszonyulnak a tárgyhoz. A Töke-kurzusok során például mindenki önállóan kezelte a témát, s ennek megfelelően a Töke-értelmezés változott a Farkas Péteréhez képest, egyéni megközelítésekkel találkozhattak a diákok. Azonban le kell szögezni, hogy kezdetben sem a Töke-kör elvégzése volt a döntő felvételi kritérium, hanem a nyári TEK-táborban végzett munka. Aki egy ilyen intenzív tíz nap, két hét után be akart lépni a kollégiumba, az minden további nélkül megtehetette ezt.

T. Zs.: A Töke-kurzus, mint felvételi követelmény, időközben meg is szűnt. Van viszont egy szóbeli „felvételi”: elbeszélgetünk a kollégiumba jelentkező diákokkal.

H. J.: Aminek során persze előnyben vannak azok, akiket korábban ismerünk, mert részt vettek az előadásainkban, vagy valamelyik kör munkájában. Előfordult néhány esetben, hogy nem vettünk fel valakit, mert ezen a beszélgetésen indiszponált volt, pedig egyébként köztünk lett volna a helye.

— Ez a formális követelmények hiányának egyik hátulütője. Ez a „hiány” az egyik olyan jellegzetessége a TEK-nek, ami megkülönbözteti a többi szakkollégiumtól. Nálatok a TDK irás sem kötelező. Nem szül ellenszöveget a Ráday téri lakójában, hogy számos férőhelyet lefoglaltok az épületben, miközben a teljesítmény, ami erre felőszótana benneteket, nem méretük meg dokumentálható módon.

B. J.: Az egyetem közvéleményében torz kép él a mi teljesítményeinket illetően. Mindig születtek a TEK-ben TDK-k, annak ellenére, hogy valóban nincs dolgozatírási kötelessége tagjainknak. Előfordult, hogy az összes egyetemi TDK-díjak 20 százalékát TEK-esek nyerték. Lebecsülésünk egyik példája volt az az eset, amikor az egyik egyetemi TDK-szekció első két helyezettje TEK-tag volt, mégis a harmadik, egy rajkos diák képviselte e témakörben az

(Folytatás a 4. oldalon)

Rajkosok a Dunán Fotó: Császár Csaba

„Törekvéseink nemcsak folytathatók, de folytatandók is”

— Zalai Ernő az egyetemről és saját helyzetéről —

(Erre az interjúra azt megelőzően került sor, mielőtt a lap mellékletként megjelenő bizottsági anyagok elkészültek. Mivel az interjú csak egészen általános és koncepcionális szinten foglalkozik a bizottsági anyagokban megjelenő kérdésekkel, így azok érdemben nem változtattak a szöveg mondanivalóján. — a szerk.)

— A reformbizottságok lassan végleges formába öntik javaslatukat. A változások levezénylése nagyrészt azon múlik, ki lesz az egyetem rektora, kik lesznek a vezetők. A szóba jöhető rektorjelöltek között az én neve is felmerül. Ezért is, no meg természetesen mint a korábbi reformfolyamat egyik fő szereplőjeként is kíváncsiak lennénk, hogy önnök mi a véleménye a formálódó javaslatokról, és hogy milyen szerepet vállalna a jövőben az egyetemi vezetésben.

egyetemen semmi szükség nincs (legalábbis nem lenne) arra, hogy a rendszerváltásból fakadóan a vezetést kampányszerűen, en bloc megújítsák.

Ennek a vezetésnek a kulcs-emberei ugyanis nem váltak az általános rendszerváltásra, hanem — nem kevés kockázattal vállalva — már 1985-ben elkezdték azt az egyetemen, s az 1989 júniusában demokratikusan megújított vezetéssel azt továbbvitték.

Mindzezzel természetesen nem azt kívánom sugallni, hogy bizonyos személyek cseréjére nem lenne szükség — a dolgok természetes útján. No persze azért is, mert egyesek az elmúlt tanév meglehetősen zavaros eseményei következtében esetleg még akkor sem vállalnák tovább a szolgálatot, ha erre külön kérnék őket.

ez a tanév nem fog aranybetűkkel bevonulni az egyetem történetébe.

Számomra fő probléma az, hogy az általános elbizonytalanodás leállította, vagy legalábbis jelentősen lefékezte a tananyagkorszerűsítési, továbbfejlesztési munkákat, elodáztott egy sor döntést a feladott évek szaktanterveinek, szakiránystruktúrára, az esti-levélező képzés, a továbbképzé-

védetlenség érzékét-érzik magukat olyan, a reformbizottságok mögött meghúzódó erővel szemben, amelyek drasztikusan át kívánják alakítani a sorsukat. Így vélem kitapintani az uralkodó közérzetet, ami nem biztos, hogy teljesen fedi a valóságot. A képet ugyanakkor én ennél árnyaltabbnak és bonyolultabbnak látom, mivel szerintem — kevés kivételtől eltekintve —

legkevésbé a bizottságokban tevékenykedő kollégák tehetők felelőssé a történetért.

Ők „csak” tisztességgel végzik a rájuk bízott feladatokat. Sietek azt is hozzátenni, hogy maguk a bizottságok is döntően olyan valós problémákkal foglalkoznak, amelyeket az egyetemi vezetés is napirenden tartott.

Nem itt látok tehát problémákat, s nem itt vannak a válság okai. En úgy vélem, hogy az okok ott keresendők, hogy az elmúlt 5-6 év során olyan mélyreható változások indultak el ezen az egyetemen, amelyek eltérően érintették egyes csoportok, személyek pozícióit az egyetem-formális és informális szerkezetében, a korábbiál jóval nagyobb követelményeket támasztottak a tanárok és diákok felé, miközben külső okok miatt (a külföldi tanulmányutaktól eltekintve) a vezetés nem nagyon tudta arányosan jutalmazni és kompenzálni az elvárt többleteljesítményeket. A folyamat maga is talán a vártnál és a kívánatosnál lassabb ütemben hozta az eredményeket (bár csodákban reménykedni balgaság lett volna), a koncepcióba és a végrehajtásába bizony hibák

„kettős hatalom” és az „ellenreform” látszatát keltették. A „forradalom” kezdeti lendületét kizozanodás és elbizonytalanodás követte, s ma már az egyetemi közvélemény egy jelentős és befolyásos része a jelenlegi első számú vezetőben és vezetésben látja

újra a rend és haladás zálogát.

— Tegyük fel, hogy elemzésre helytálló, bár nyilván sokan nem értenék egyet vele. Ön milyen megoldást tudna javasolni arra, hogy a jelzett válság megoldód-

(Folytatás a 3. oldalon)

A „nyomort” csak áldozatok árán lehet megszüntetni

Az egyetem gazdasági, menedzsment kérdéseivel foglalkozó bizottság — mellékletünkben közölt — anyagával kapcsolatban Veress Józsefnek, a testület vezetőjének tettünk fel néhány kérdést.

— Bármilyen finoman fogalmaztunk is, nyilvánvaló, hogy radikalitás létszámleépítést javasoltok. Hogyan valósulna ez meg?

— Nyomasztó alternatívával kellett szembenéznünk munkánk kezdetén. Az egyik lehetőség az, hogy egyszerű, részletes oktatási követelményrendszert alakítsunk ki. Ez viszonylag konkrétan differenciálja, hogy egy-egy oktatónak mennyi bért kell kapnia az elvárások teljesítéséért, és bizonyosan béremelést tesz szükségessé. Az ehhez szükséges pénzt viszont csak létszámcsökkentéssel lehet előteremteni, illetve pedig nem hálás feladat javasolni — ezt mondanom sem kell. A másik alternatíva az lett volna, hogy a követelmények („célok és eszközök”) részletei ismeretlenség hiányában a jelenlegi viszonyok valamiféle toldozására-foltozására teszünk javaslatot.

— Az utóbbi lehetőséget elvetettük. Tudtuk, hogy a három bizottság az oktatókkal szembeni elvárások növekedése mellett volt, és ez megfelelt annak, amit a mi csoportunk önállóan is célul tűzött ki. Nevezetesen, hogy a jelenlegi nyomorúságos bérviszonyok radikális megváltoztatására tegyünk javaslatot. Úgy véljük, a jelenlegi helyzet semmiképpen sem tartható, többféle módon lehet ezen változtatni, mi egy lehetőséget igyekeztünk kidolgozni, két változatban. Nem lepné meg együnkünk sem, ha az egyetem közvéleménye, illetve az új vezetés nem fogadná el javaslatunkat.

— Szerinted hogyan kellene annak eldölnie, hogy ki ma-

radjon az egyetemen és ki nem? — Tegyük fel, hogy a küldöttgyűlés és a jövőendő vezetés elfogadja a javaslatunkat valamilyen formájában. Ez esetben, tudomásom szerint, az átmenet a következő lépésekben valósulna meg: az új egyetemi tanács eldönti, hogy milyen tanszékek legyenek az egyetemen; kinevezik a tanszékvezetőket, akik a tanszékek óra- és bérkeretének ismeretében kiválasztják munkatársaikat. Tudom, hogy ez radikális megoldás, de úgy tűnik, a jelenlegi megalázó (bér-)viszonyokkal szemben csak egy ilyen lépés jelenthet alternatívát.

— Javaslatotok szerint a gazdasági igazgatóság funkcióinak meg kell változnia; adminisztrációból gazdálkodóvá kell válnia. Az újjáépítéshez viszont elkerülhetetlennek látszik a szervezet átvilágítása, a részegységek feladatainak, kapcsolatainak újradefiniálása és a többi. Erről az átvilágításról lemondtatok.

— A munkánk kezdetétől fogva tartottuk magunkat ahhoz az elvhez, hogy semmilyen ügyben, semmilyen körülmények között nem lépünk fel „hatóságként” a gazdasági igazgatósággal szemben, nem utasítjuk a dolgozóit, nem állunk elő követelésekkel. Egy adatsort kértünk tőlük csupán. Ennek az információnak a létszám- és bérügyekre vonatkozó része nagyon hasznosnak bizonyult a munkánk szempontjából, amit ezúton is szeretnék megköszönni a bér- és munkaügyi osztály munkatársainak. A többi adatot nem abban a szerkezetben kaptuk meg, amelyben szükségünk lett volna rá, bár ezt az információhiányt részben pótolták az egyetemi gazdálkodásban érintett szakértőkkel készített interjúink.

A bizottság tagjai szinte egyöntetűen egyetértettek abban, hogy ki ma-

Interjú Palánkai Tiborral a változások elé

— Milyen típusú rektorra lenne szüksége az egyetemnek a jelenlegi változó állapotban? — tettük fel a kérdést Palánkai Tibor tanszékvezető professzornak.

— Aligha lehet tagadni, hogy az ország egyik vezető egyetemének rektorsága politikai pozíció, miközben nem lehet eléggé hangsúlyozni az egyetem autonómiájának a szükségességét, ami bizonyos politikai kivüliséget vagy felléttséget feltételez. Ugyanakkor 1991-ben Magyarországon aligha tartom elképzelhetőnek, hogy olyan rektor kerüljön az egyetem élére, aki az új magyar demokráciának nem meggyőző képviselője és elkötelezett híve. Fontos lenne, hogy elfogadható legyen a főbb politikai erők számára, s megfelelő együttműködésre legyen képes a kormányzattal.

Az adott helyzetben, ha nem ez lenne a helyzet, annak az egész egyetem számára lenne tragikus következménye. Ugyancsak tragikus lenne, ha az egyetem bármilyen ökből pártpolitikai csatározások terépre válna. Ezt mindenképpen el kellene kerülni!

— Miért nem kapkodnak egyesek a rektorságról?

— Ez valóban első megközelítésre meglepőnek tűnik, hiszen számos szempontból soha nem voltak ilyen kedvezőek a feltételek egy belépő rektor számára mint most.

Hosszú évek után gyakorlatilag befejeződött az egyetem

az egyetem rendelkezik ütöképes fiatal oktatógárdával, amely garancia arra, hogy az egyetem átfogó megújulása a korábbi reformkísérletekkel ellentétben ezúttal teljes mértékben meg is történjen. Felnevelkedett egy tehetséges, fiatal oktatógárda, amely az egyetem széles tudományági vertikumában komoly szakmai színvonalat képvisel.

Számos olyan képviselője van a 30-40 év közötti korosztálynak, akik bármilyen vezető

posztion sikerrel képesek megállni a helyüket. Azt hiszem (Folytatás az 5. oldalon.)

Balassa Béla egyetemünk díszdoktora

Balassa Bélát, az Egyesült Államokban élő magyar közgazdászt április 27-én avatják díszdoktorává egyetemünk.

Balassa Béla 1951-ben szerzett jogi diplomát az Eötvös Loránd Tudományegyetem Jogi Karán. 1957 óta él az Amerikai Egyesült Államokban. 1959-ben a Yale Egyetemen szerzett Ph.D. fokozatot közgazdaságtanból, ahol 1959-től 1966-ig tanársegédként, majd docensként dolgozott. 1966-tól a John Hopkins Egyetem politikai gazdaságtani professzora és a Világbank konzultánsa.

Balassa Béla többször végzett szakértői munkát különböző amerikai kormányzati szervezetek, illetve ENSZ-szervezetek és az OECD számára. Fejlődő országok kormányainak is tanácsadója volt. Számos tanácsadói jelentésnek publikálták. Díszdoktorunk szerzője, illetve társszerzője sok

kutatási témaival, valamint szakértői munkáival kapcsolatos könyvek. Balassa professzor mintegy kétszázötven cikket publikált szakmai folyóiratokban a külkereskedelemben, a nemzetközi pénzügyekben, a gazdasági fejlődés és tervezés kérdéseiről.

Balassa Béla 1970-71-ben a Komparatív Közgazdaságtani Szövetségnek, 1979-80-ban pedig a Komparatív Gazdasági Tanulmányok Szövetségének volt elnöke. Az elmúlt 20 év során számos folyóirat szerkesztőbizottságának munkájában vett részt. Balassa professzor francia, német, amerikai és indiai egyetemek tiszteletbeli munkássága elismeréseként.

Díszdoktorunk Gazdasági integráció Kelet-Európában című doktori székfoglaló előadását súlyosan beteg vendégünk helyett Szabó Katalin olvasta fel.

Balassa Béla előadásában áttekintette a KGST történetét 1949-es megalakulásától kezdve. Miközben a szakosodási megállapodások lehetővé tették a tömegtermelés lehetőségeinek kihasználását, a technológiai haladás lassú volt. A KGST-országok nem használták ki piaci lehetőségeiket sem, a döntéshozatal központosítása, az árviasszajelzések hiánya és a kereskedelem kétoldalú kiegyensúlyozásának kényszere miatt.

Az előadó foglalkozott azzal a kérdéssel is, hogy vajon támogatja-e a Szovjetunió a vele folytatott kereskedelmi kapcsolatokat a KGST tagországait? A tények alátámasztják ennek a támogatásnak a létezését, mely azonban meg fog szűnni attól a pillanattól kezdve, hogy világgiazi árakat alkalmaznak a KGST-n belüli kereskedelemben. Ugyanakkor a

kelet-európai országokat „dinamikus veszteség” érte, mivel a Szovjetunióval folytatott kereskedelem hátráltatta műszaki fejlődésüket.

A KGST jövőjét illetően négy alternatíva merült fel: a jelenlegi megállapodás fenntartása, a piacosodás a KGST-n belül, vagy KGST-reform és a szervezet felbomlása. Az előadás e legutóbbi változat mellett áll, és azt javasolja, hogy a fejlettebb tagországok preferenciális viszonyt alakítsanak ki a Közös Piacsal, majd csatlakozzanak a szervezethez.

Az előadó elvetette egy fizetési unió létrehozását a korábbi KGST-tagok között. Ez csupán az egymás közötti kereskedelem alapján teremtené hiteleshetőséget, és nem a teljes kereskedelmet venné alapul. Az érintett országoknak a konvertibilitást kell célul tűzniük. K. S.

Változás a Peregrináció Alapítványhoz benyújtott pályázatok elbírálásában

Az alapítvány kuratóriumához időszakonként változó számban — rendszerint két-három naponként — nyújtanak be pályázatokat. Közöttük vannak olyanok is, amelyeket rövid időn belül kell elbírálni. Az ügyintézés sürgősségében kétség kívül szerepet játszhat az utazás más feltételeinek (a szakmai programok kidolgozása, a kérvények elfogadása) elhúzódozó teljesülése. A tapasztalatok szerint azonban a késedelmek gyakori oka a pályázók elhatározásának az utazást megelőző napokra való halasztása. A megalapozott döntések érdekében a Kuratórium úgy határozott, hogy csak

az esedékes utazás időpontja előtt legalább egy héttel benyújtott pályázatokat bírálja el.

Az alapítvány alapvető célja a szakmai képzést elősegítő külföldi tanulmányutak, részképzés támogatása. A döntésnél figyelembe kell venni a rendelkezésre álló pénzeszközök hatékony felhasználását, így a kuratórium a szakmai képzéshez lazábban kapcsolódó programokat (egy-két napos konferenciák, előadások, tanulmányutak, diákutazások) vagy egyáltalán nem, vagy csak szerény mértékben támogatja. (Támogatás nem megjelölve, hogy az évenként felhasználható összeg mintegy négy millió forint.)

A pályázók szíves megértését ezúton is köszönöm.

Dr. Kupcsik József
a Peregrináció Alapítvány
kuratóriumának
elnöke

Tavaszi menetrend

A legutóbbi március 29-i vezetői értekezleten Csáki Csaba rektor tájékoztatást adott a reformbizottság vezetőivel történt előzetes eszmecsereiről, arról, hogy milyen elképzelés született a soron következő egyetemi változások folyamatáról. Előzetes menetrend szerint az első küldöttértekezletre május 20-23. között kerül sor. Ezen a küldöttértekezleten megtárgyalják a reformbizottságok javaslatait, és megválasztják a jelölő bizottságot. Ezt követően kerülhet sor az egyetemi tanács és a rektor megválasztására. Az előzetes javaslat szerint a küldöttértekezleten csak oktatók, kutatók és hallgatók vesznek majd részt, tanszékenként egy, maximum három személy. E menetrend javaslatairól végsőlegesen döntést az egyetemi tanács április 12-én hoz.

Csáki Csaba rektor arról az előzetes javaslatairól adott részletes tájékoztatást Biszterczy

Elemér államtitkárnak, aki április 4-én egyetemünkre látogatott.

A vezetői értekezlet tájékoztatást kapott arról, hogy a három reformbizottság elkészült anyagait először a vezetői értekezleten kívánják vitára bocsátani, a küldöttértekezletig azonban széles körben szeretnék megvitatni. Veress Józsefnek, a bizottságok nevében elhangzott kérésével az egyetemi vezetés egyetértve hozzájárult, hogy az oktatásfejlesztési bizottság és a gazdasági és menedzselési kérdésekkel foglalkozó bizottság anyaga mellékelteként megjelenjen a KÖZGAZDÁSZ legközelebbi számában, ezzel is elősegítve a legszélesebb körű tájékoztatást.

A vezetői értekezleten végül is egy adjunktusi kinevezésre került sor. Rektori döntés értelmében adjunktusi kinevezést kapott Varga Tibor tanársegéd az Angol tanszékre.

Leszavazták Hegedüs professzori kinevezését

Az egyetemi tanács március 28-i ülésén személyi ügyek és a KTI valamint a Vezetőképző Intézet költségvetésének megtárgyalása szerepelt. Egyetemi tanárnak javasolták a társadalomtudományi kar részéről Ballér Endrét, a pedagógia tanszékéről 21 igen, 4 nem, 4 tartózkodással. Két professzori felállásra a politikatudományi tanszékéről Borsányi Györgyöt és Varga Győzöt javasolták. Borsányi Györgyöt 16 igen, 3 nem, 5 tartózkodással javasolta, míg Varga Győzöt 1 igen, 23 nem és 5 tartózkodással az egyetemi tanács nem javasolta. A közgazdasági kar részéről Mészáros Tamás 22 igen, 3 nem, 3 tartózkodással javasolták. A közgazdasági karról egyetemi tanárnak javasolták az MMI Intézetből Veress Józsefet 23 igen, 4 nem, 0 tartózkodással, Nováki Erzsébetet 26 igen, 0 nem, 1 tartózkodással és Hoós János 18 igen, 6 nem, 1 tartózkodással. A statisztikai tanszék oktatóit Kerekgyártó Györgyöt 26 igen, 1 nem, 0

tartózkodással és Mundruczó Györgyöt 25 igen, 1 nem és 2 tartózkodással javasolták egyetemi tanárnak.

A Matematika- és Számítástudományi Intézetből érkezett egyetemi tanári kinevezésének javaslata ügyében Csáki Csaba rektor azt kérte a tárgyalást halassza el az egyetemi tanács és bizza azt az új egyetemi tanácsra. Kérését azzal indokolta, hogy nem szeretné, ha Hegedüs Miklós az elfoglaltság vádjával illetné a nemleges szavazás esetén mind a rektort, mind az egyetemi tanács tagjait, akiknek Hegedüs Miklós kétségbevitte legitimitását a korábban a KÖZGAZDÁSZ-ban megjelent cikkeiben. Csáki Csaba kérését azonban az egyetemi tanács nem fogadta el. Balogh Erika, a HT elnöke szavazást kért az ügyben. Utalt arra, hogy nem az egyetem vezetésén múlik Hegedüs Miklós ügye, hiszen az egyetemi tanári felterjesztésének javaslatát a kari tanácsban is jócskán leszavazták. Zalai Ernő tuda-

mányos rektorhelyettes örömmel üdvözölte a HT javaslatát és kifejezésre juttatta, hogy a kérdés megítélésében nem egységes a vezetés. Ugyanis Csáki Csabával szemben ő személy szerint is a szavazás mellett van, miközben megértést tanúsított Csáki Csaba javaslata iránt és az is kétségtelen, hogy az egyetemi tanácsot ért vádaskodásból kifolyólag az ügynek lehet összeférhetetlenségi vetülete. Majd részletesen ismertette az egyetemi tanári kinevezéseket minősítő bizottság munkáját, melynek elnöke volt, s amely az MSZI részéről öt pályázatot rangsorolt a két státuszra: Forgó Ferenc, Szidrovicsky Ferenc, Meszén György, Stáhl János és Hegedüs Miklós pályázatát. A bizottság egyetelműen egy embert emelt ki a pályázók közül, Forgó Ferencet, aki már tavaly is megérdemelte volna az egyetemi tanári kinevezést. Ezenkívül Meszén György és Szidrovicsky Ferenc kinevezési javaslatával értett egyet a második státuszra. Zalai Ernő három alternatívát terjesztett az egyetemi tanács elé: 1. A rektor halassza el az egyetemi tanári két állás betöltésének ügyét; 2. Mindkét pályázatot terjessze elő (Forgó Ferenc, Hegedüs Miklós); 3. Forgó Ferenc esetében döntsön és a második állás ügyét ne tárgyalja.

lett érvelve kijelentette, hogy az ügyben senki más nem helyettesítheti az egyetemi tanácsot, ennek a testületnek kell ebben a kérdésben is dönteni. Hrubos Ildikó és Andorka Rudolf is a szavazás mellett foglalt állást. Egy-két ember véleménye nem lehet akadály a demokrácia érvényre jutásának — hangsúlyozta Andorka Rudolf Végül is az egyetemi tanács 1 nem és 2 tartózkodással az egyetemi tanári javaslatról való szavazás mellett döntött. Ezt követően Kupcsik József rektorhelyettes vette át a tanácskozás elnökségét a rektortól, miután Csáki Csaba nem kívánt részt venni a szavazáson és el is hagyta a termet. A szavazatok eredményeképpen az egyetemi tanács egyetemi tanárnak javasolta: Forgó Ferencet 26 igen, 0 nem, 1 tartózkodással, Szidrovicsky Ferencet 17 igen, 3 nem, 8 tartózkodással, Meszén Györgyöt 2 igen, 11 nem, 1 tartózkodással. Míg Stáhl Jánost 4 igen, 13 nem, 11 tartózkodással és Hegedüs Miklóst 2 igen, 24 nem, 2 tartózkodással nem javasolta egyetemi tanárnak.

Csáki Csaba az egyetemi tanács szavazataival a pályázatokat felterjesztette a miniszteriumba. Javasolta az illetékeseknek, hogy a Matematikai- és Számítástudományi Intézet második álláshelyével kapcsolatosan a végző döntést az új egyetemi tanács véleményének ismeretében hozzák meg.

Az egyetemi tanács végeztül döntött a felvételi keretszámról: 550 főben állapodtak meg, amely 30 fővel több az előző évből felvettek számánál.

A Közgazdász március 27-i számában megjelent „Nem lesz felső létszámlimitáció, kivéve, ha lesz” című cikk inspirált gondolataim közzétételére.

Számomra meglepő és értelmetlen a létszámlimitáció igen vagy nem kérdésben folytatott — mind az ideig eredményre nem vezető — polemia. Úgy tűnik, hogy a reform lényegét és szellemét érintő néhány alapkérdés feledésbe merült a reform megvalósításának folyamatában. A reformkonceptió egyik központi eleme ugyanis a hallgatói önállóság és szabadság növelése, sokféle választási lehetőség biztosítása volt. Ebből két következmény egyértelműen adódik: (1) a hallgatói szabadság adminisztratív módon nem korlátozható, (2) a jelentkezők szelektálása kizárólag a tárgyak, szakirányok meghirdetéséhez világosan megfogalmazott kritériumok alapján történhet, ami utólag nem módosítható.

E két állításból — amennyiben helytállóak — következik egy harmadik is: a hallgatói igényeket kielégítő kapacitásfeltételekről az egyetemnek gondoskodnia kell. Semmilyen indokra hivatkozva nem bújhat ki e kötelezettsége alól. Meg kell oldania! Ez a meghirdetett reform megvalósításának feltétele. Enélkül nincs reform!

Bánfi Tamás és Dobák Miklós felvetései, miszerint a többletterheléshez többletforrásokra van szükségük, teljesen indokoltak. Nem értem, hogy ezen jogos igényeket az egyetem vezetése miért nem oldotta már meg? Miért nem lépett azonnal, amikor a szakirányokra jelentkezők száma nagyjából körvonalazódott? Egyáltalán, miért nem készült fel a szakirányokra történő aránytalan jelentkezések megoldási lehetőségeire? Ha sok mindent nem is lehetett tudni, azt biztosan sejtetni lehetett legalább, hogy a jelentkezések nem fognak arányosan megoszlan. Ezt több évtizedes tapasztalat előre-tette.

Reform csiki-csuki!

Szakterületem idevágó ismereteit idézve a struktúraalakítás mindig és mindenhol felveti azt az alapvető kérdést, hogy az új szerkezet mekkora és milyen összetételű létszámot igényel, valamint azt, hogy ez hogyan biztosítható? A válasz is ismert: külső és belső létszámforrásokból. Szakirodalmi és gyakorlati tapasztalat, hogy a fejlett piacgazdaságok elsősorban belső létszámforrásaikra támaszkodnak. Hazai tapasztalat: a vezetők többsége kifele fordul, külső forrásokban gondolkodik — gyakran értelmetlen és méltánytalan okokból.

A hozzászólásra készítő cikkben kérdésként merült fel a belső átcsoportosítás lehetősége, a válasz nem volt túlzottan konstruktív. Előremutatók és hasznosak a szempontból Mészáros Tamás dékán ez irányú javaslatai a Közgazdász egy korábbi számában és Kovács Géának a reformbizottság felhívására készített írása. Mindkét kolléga a felhalmozódott értékek megőrzésére és felhasználására tesz megszívlelendő javaslatokat. A reformkonceptióból eleve következik a belső erőforrások hasznosításának igénye. A szakirányok ugyan remélhetőleg követni fogják a változó gazdasági-társadalmi igényeket, s tetszik — nem tetszik a divatáramlatokat. A változó hallgatói (társadalmi-gazdasági) igényekre csak rugalmas adaptáció lehet a válaszreakció. S ennek legcélszerűbb módszere a belső állomány igényeknek megfelelő, rugalmas átcsoportosítása. Még a meglévő tanszéki, intézeti kereteket sem szükségeszerű minduntalan változtatni. A mai hallgatói választásban szabadon hagyott kapacitásokat ki lehet használni „bedolgozással”. Az adott évfolyam igényeihez alkal-

mazkodó, lazán szerveződő, több intézet és tanszék munkatársaiból — verbuválódó, együttműködő ideiglenes stáb szervezésével, ami egy-két éven belül — ha kell — könnyedén átalakítható. (Természetesen senki nem gondolhat kötelező átcsoportosításokra, csupán kölcsönös megegyezésre épülő csapatmunkára.) Mert a holnapi igények ismét módosítani fogják az eredeti felállást. Amihez ismét alkalmazkodni kell. Ezt kívülről hozott jóállású oktatókkal megoldani bajos lenne, mivel az akkora fluktuációt jelentene, amit egyetlen piacgazdasági szervezet sem vállal.

A reformkonceptió a mai merev intézményi határok lebontását igényli. Nem elsősorban sorozatos szervezeti változtatásokkal (ez a könnyebb megoldás, s hagyományosan inkább efelé hajlik a vezetés), hanem „az átjárások” biztosításával. Kézen-

fekvő lenne — vajon miért nem merül fel — a szakirány-programok tágitása a korábban forszírozott, napjainkban agyonhallgatott interdisciplinaritás szellemében. Ez lehetőséget adna a határterületeken mozgók kapacitásainak felhasználására szakszemináriumok, alternatív tárgyak keretében.

Mondják, Európa felé kívánunk menetelni. Akkor nem csupán óhajainkban, hanem tetteinkben, módszereinkben is ez legyen a mérce. Hogyan csinálják Európában? Mint utaltam rá, felméri az igényeket. Felkészülnek az igények kielégítésére. Többek között a képzés, továbbképzés, átképzés módszereinek igénybevitelével. Mj hiányzik felőlünk, ami megvan Európában jobbik felében? Többek között egymás tudományos eredményeinek jobb ismerete és elismerése, a készség a saját disziplina határainak rugalmas kezelésére, az önfelkészítésre, az egymás iránti nyitottságra és jóindulatra. Ez nem kevés. Ez az Universitas. KONCZ KATALIN

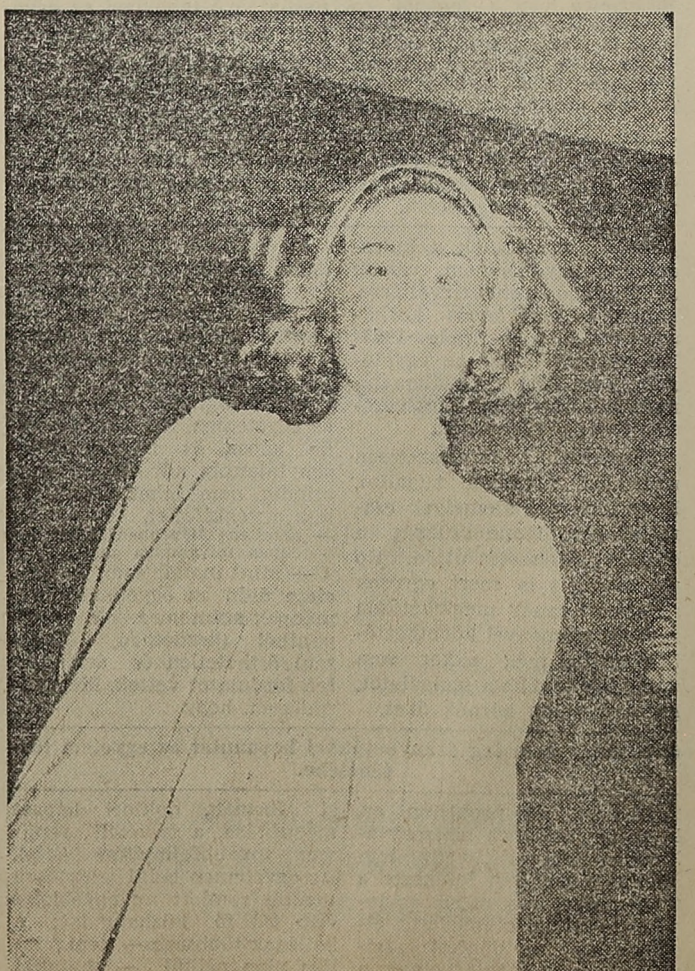
A „nyomort” csak áldozatok árán lehet megszüntetni

(Folytatás az 1. oldalról.)

ban, hogy mi nem vállalkozhatunk egy átvilágítás elvégzésére. Erre nem is vagyunk képesek, és ez már olyan mélyen érinti a GI dolgozóinak érdekeit, amire — úgy érezzük — nekünk nincs felhatalmazásunk. A javaslatunkból következik, hogy az egyetem (új) felelős vezetésének döntése alapján az átvilágítást el kell végeztetni, és erre külső szakértőket tanácsos felkérni.

— Az anyagotok nem tesz konkrét javaslatot az oktatói létszámra (csak a terhelésre), illetve a hallgatói és oktatói létszám összehangolására vonatkozóan.

összehangolására van szükség, ennek nyomán tehetünk ezekre javaslatot. Gondot okoz számunkra, hogy még a konkrét tantervjavaslat, illetve az ennek megfelelő szervezeti rend ismeretében sem egyértelműen meghatározhatók az oktatási formák, így az adott órakereteken belül az előadások és gyakorlatok aránya, illetve a szemináriumi csoportok létszáma. Az oktatói szabadság része a megfelelő formák megválasztása, ugyanakkor ez egy kiskapu is, indokolatlan létszámgigényeknek is érvényt lehet szerezni ezen az úton. Valószínűleg tanszékvezetői egyeztetésnek, konszenzusnak kell kontrollálnia az oktatási formákkal kapcsolatos igényeket. K. S.

Farsangoztak a rajkosok

Fotó: Császár Csaba

„Törekvéseink nemcsak folytathatók, de folytatandók is”

(Folytatás az 1. oldalról)

— Nem, szó sincs róla. Az én személyes döntésem ugyanis jóval régebbi keletű, s egyáltalán nem feltételekhez kötött! De, ha szabad javasolnom, inkább később térjünk vissza a személyemre vonatkozó esetleges kérdésekre.

— Rendben van. Akkor lássuk most azt, hogy milyen más alternatívákat tart még megvalósíthatónak?

— A második logikus alternatíva az lehetne, hogy az új (vagy mondjuk inkább így: megújult) reform munkálatainak irányítását felvállaló és azt lelkiismeretesen ellátó Chikán Attila és „csapata” vállalná fel az általuk kidolgozott, esetleg a küldötttervezlet által módosított jövőhágyott elképzelések megvalósítását. Attila kiváló szakember és szervező, aki külső és belső körökben élvezett tekintélye alapján méltán került a bizottsági munkák élére. Véleményem szerint minden szempontból megérdemelné, hogy ő legyen az első számú egyetemi vezető a következő néhány évben. Ez egyúttal garancia lehetne arra nézve is, hogy a bizottsági javaslatok megvalósulnak.

— Chikán Attila nemrég ismételtén leszögezte, hogy nem kíván rektor lenni.

— Sajnos, ez így van, de én szeretném remélni, hogy döntése még nem végleges. Mivel az első számú variáció esélyeit nem látom eléggé erősnek, s a második is meg lehetne bizonytalan, ezért

nyilván más lehetőségeken is gondolkoznunk kell az egyetemi közvéleménynek. Ezek azonban már szükségképpen egyes megoldások lehetnek csupán, amelyek a másik kettőnél kevésbé kiszámíthatóak. Nem további potenciális rektorjelöltek hiányáról van szó, hiszen Andorka Rudolf vagy Palánkai Tibor professzorok

a bizonytalanság időszaka esetleg áthúzódik a következő tanévre is.

Nem lévén jós, nem kívánom az esélyeket tovább latolgatni. Már így is úgy érzem, kompetenciámat meghaladó területre tévedtem. Mindenesetre ezek még izgalmas nyitott kérdések, amelyek a következő két hónap folyamán remélhetőleg kevés feloldulás árán eldőlnék.

— Mindezek után mégis feltenném újra a kérdést, hogy ön, aki a korábbi reformfolyamat elindítója volt, s változásokban, hogyan vélekedik az oktatásfejlesztési bizottság körvonalazó javaslatáról?

— Először is úgy vélem, a javasolt módosítások nem engem, hanem az egyetemet érintik. Másrészt viszont még nem látom véglegesnek tekinthető javaslatot, s mivel ilyesre egyszerűen nem hívtak meg, így igazából csak a jegyzőkönyvek alapján tudom követni az ott folyó vitákat. Ezek alapján némi bátorság kell ahhoz, hogy véleményt mondjak a formálódó javaslatról. De nem kívánom megkerülni a kérdést és megpróbálok megfogalmazni véleményem a kirajzolódó javaslatokról, még inkább a bizottságban vitatott kérdésekről, megpróbálva jelezni egyúttal azt is, hol látok koncepcionális különbségeket a korábbi és a mostani javaslatok között.

Mindenekelőtt érdekes volt megfigyelni azt, ahogyan az új bizottság tagjai is fokozatosan belátni kényserültek, hogy nincs ideális tanterv, nehéz egy konszenzus alapuló javaslatot előállítani. Ez nem csoda, a világ minden országában az egyetemeken az adott szakirányú képzés tanterve a hagyományok és helyi erőviszonyok függvényeként alakul. Ennek eredményeként, számomra legalábbis úgy tűnt, egyre inkább néhány erőteljes bizottsági tag véleménye vált dominánssá a munkában, míg mások háttérbe szorultak.

Némileg meglepő volt számomra a bizottság félreérthető módszertani megközelítése: némi lehetőséget az érdeklődők számára a felmerült kérdések elmélyültebb tanulmányozásához.

neve is joggal merült fel, s remélem ők nem hárítanak el a megítéssel, mint ahogyan Andorka professzor ezt már jelezte is. Az ő esetében azonban a csapat kiépítése, a közös vezetői koncepció kialakítása nyilván hosszabb időt venne igénybe, így ez a megoldás azt is jelentheti, hogy

ugyanis nem a folyó reform alapos és elmélyült kritikájára, nem is a közvéleménykutatás eredményeire alapozták javaslatukat, hanem — hogy úgy mondjam — a bizottság tagjainak brain-storming-jából körvonalazódó koncepcióra. Az összevetés az előbbiekkal majd csak utólag történik meg igazán.

A mai nyugati gazdasági szakemberképzésben a nagyfokú változathoz ellenére viszonylag jól kitapintható az a minimális közös törzsananyag, amely adott időszakban, adott szakképzésnek nemzetközi magját (core-t) adja. Ez utóbbi magot (törzset) — úgy tűnik a bizottság véleménye szerint is — az alapozó képzésben meglehetősen jól közelítette meg az 1988-ban bevezetett tanterv, illetve annak a későbbi (1989 tavaszi) felülvizsgálata.

Mi annak idején a mag körül (Lakatos Imre terminológiáját kölcsönözve) védőövet (protective belt-et) definiáltunk azokból a tárgyakból, amelyek a gazdasági szakemberek képzése szempontjából igen hasznosak vagy szükségesek, ám egyikük vagy másikuk elhagyása nem veszélyeztetné alapvetően a jó szakemberek képzését (választható törzstárgyak). Ezeket túl viszonylag bőven és lazán helyezkednek el az egyéb alternatív módon kínált tárgyak.

A fenti struktúrát alkalmaztuk mind a képzés egészére, mind annak három fő szakterületére. A szakterületeken belül — különböző okok (felkészületlenség, időhiány stb.) miatt — kevésbé sikerült a „magot” a nemzetközi standardokhoz igazítani. Ezen a területen tehát egy alapos felülvizsgálat mindenképpen időszerű volt.

Továbbra is célszerűnek tartom és ezért ajánlom a fentihez hasonló megközelítést alkalmazni a tantárgystruktúra végső felülvizsgálata során. Azt viszont kifejezetten viszsza kell fordítani, ha a kötelező tárgyak körét jelen-

tősebben kibővítenénk, illetve az egy félévre koncentrált tárgyakat újból két félévre nyújtánánk el, amit a bizottság egyes tagjai szorgalmazni látnak.

A reform megvalósulása tükrében nem bizonyult egészen szerencsésnek a szakok elválasztásának időzítése. A három egyetemi szak és a főiskolai ág általunk elképzelt közös alapozása a kelet-európai kultúrában nehezen kezelhető feszültségek és ellenérdekeltségek forrásává vált.

A főiskolai ág és a gazdálkodási szak több gyakorlati gazdálkodási és készségfejlesztő ismeretet igényel, míg a másik két szak elmélyültebb elméleti és módszertani (de nem teljesen azonos) alapozást. Az eltérő igényeket a rosszul funkcionáló emelt szintű és szabályozott alternatív tárgyak — az eredeti elképzeléstől eltérően — nem tudták sikeresen kielégíteni. (Ebben elsősorban a hallgatók és tanárok „ellenér-

dekeltsége” és teljesítmény-motiváltságának hiánya játszott szerepet.) Az oktatás-fejlesztési bizottság is érdekelte ezeket a problémákat, de szerintem rossz irányban keresi a megoldást. Ugyanis nem előbbre akarja hozni, hanem kifejezetten későbbre kívánja halasztani a szakválasztást.

— Ezek szerint nem ért egyet a bizottság 3+2-es képzési struktúrára vonatkozó javaslatával?

— Abban a formában, ahogyan azt a bizottság elképzelni látszik, valóban nem. Az ugyanis az angolszász és a német (hagyományos kontinentális) rendszer szerintem nem túl szerencsés keverék. Szerintem az ilyen keverékek már csak a nemzetközi kompatibilitás végett is kerülendők! Ez a keveredés különösen az általános és széles körű elméleti alapozás mellett érvelőkre jellemző, akik szerintem összemoskák a különböző, eltérő képzési profilokat. Ennek a kavarodásnak az okát abban vélem felfedezni, hogy

a bizottságnak nem volt elég ideje elmélyülni és alaposan tisztázni bizonyos alapkérdéseket.

Így például a következőket: — gazdasági szakembereket képez az egyetem vagy a társadalomtudományok különböző területeire szakosodó hallgatókat; melyek ezek a szakok, mi ezek ismeretigénye stb.? Minél szélesebb a képzési terület, annál hamarabb kell bevezetni a szakosodást!

— mi legyen az arány az univerzális (egyetemi) és a professzionális (szakértelmi-ségi) képzés között? (Ez a vitákban az egyetemi és főiskolai, illetve a professzionális és az „értelmiségi elit”-képzés szerintem helytelenül felfogott különbségeként jelenik meg.)

— egyfokozatú vagy kétfokozatú magister-képzést akarunk? (A bizottsági vitákban a kétszintűség fogalma keveredni látszik az egyfokozatú képzéssel belül az alapozó és felsőbb szint elhatárolásával, ami nem ugyanaz!)

— mi a magister-képzés és az MBA, valamint a doktori képzés viszonya az eltérő modellekben? Ezekre a látszólag elkülöníthető kérdésekre adott válasz a világot meglehetősen egybefonódik.

— Az egyfokozatú (kontinentális) magister-képzés döntő többségében 4 éves, az erre épülő doktori képzés változó formájú és időtartamú (3-5 év, kötelező kurzusokkal vagy azok nélkül, de szinte kivétel nélkül oktatási vagy kutatási segédmunkával összekapcsolva). Doktori képzés csak egyeteminek elismert képzésre épülhet, a professzionális jellegű képzésre nem. Az MBA ettől a képzéstől —

például Németországban, a Benelux országokban — elég idegen, elsősorban angol nyelven és külföldiek számára folyik.

— A kétfokozatú (bachelor + master) magister-képzés Európában (főleg Angliában) 4 (3+1) vagy ritkábban 5 (3+2) éves, Amerikában 5 (4+1) vagy 6 (4+2) éves. (Az eltérést elsősorban a középszintű tudás szintjében meglévő különbségek okozzák.) A bachelor-képzés rendszerint ugyanazon intézményen belül, mind az univerzális, mind a professzionális képzésre lehetőséget ad, a master-képzés általában intézményenként vagy univerzális vagy professzionális jellegű. A master lehet MA, MSc vagy MBA. Ebben országoként eltérések vannak. A legdifferenciáltabb az angol, ahol az első kettő közvetlenül nappali folyó, szakosított típusú képzésben szerzhető fokozat, míg az MBA egy általános (manager-) vezetőképző tanfolyam 25-28 éves, többéves gyakorlati rendelkezők számára. A doktori képzés követheti a master-képzést, de azt ki is kerülheti, sőt (ld: pl. Japán) a doktori képzés alsó szintje egybeeshet a master-képzéssel (a doktorira be nem válók kiemelten master fokozattal!).

— A fentiek alapján ön milyen változat mellett tőrne lemondást most? — Terjedelmi korlátok miatt nem vállalkozhatok a szövegben változások részletekbe menő kifejtésére és indoklására, így csak vázolni tudom őket.

A mi esetünkben egy

3+2 vagy 4+1 változat egyaránt elképzelhető.

A 3+2-es változatot viszont — a bizottság javaslatától eltérően — szerintem összhangba kellene hozni az angolszász modellel, amelynek a bizottság formálódó javaslatával elterjedtben egyúttal szükségesszerűen egy technicistább, enyhén szakosított alsó fokozatú képzés lehetőségét is meg kellene engednie. A bizottság által javasolni készült (3+2-es) képzés szerintem még a gazdasági szakemberek képzésében sem járható út, eltúlozza a közös ismeretek súlyát, s illúziókban ringatja magát az értelmiségivé, illetve értelmi-

ségi szakemberré való képzés módja és esélyei tekintetében. A kétféle — az elméleti és a gyakorlati gazdasági szakemberek — képzést szerintem hibás lenne 500-600 hallgató esetén az előbbieket igényre alapozni. Ez csak számos frusztrált hallgatót és kiábrándult potenciális alkalmazót fog eredményezni.

Szemben a bizottság ülésén körvonalazódó 4. évvel én már a 2. éven — de csak nagyon kevés sajátos, szakhoz illeszkedő (felvezető) tantárgy

(Folytatás a 4. oldalon.)

A társadalomtudományi kar háttérbe szorul...

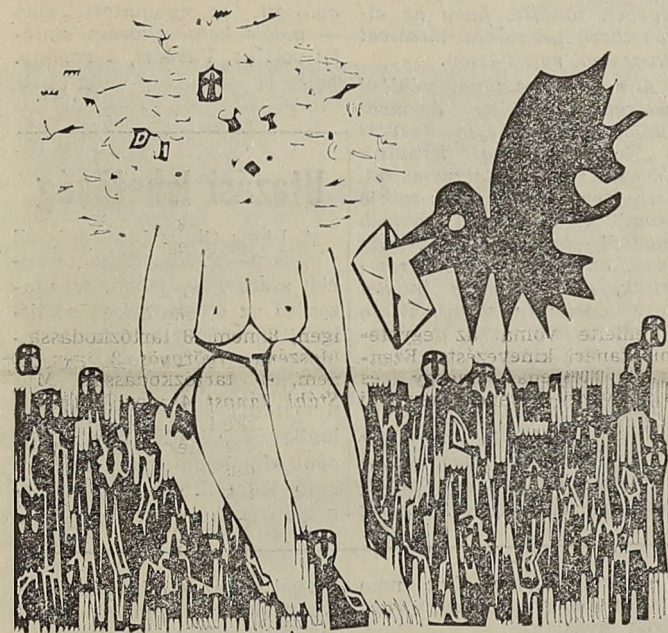
Személyi ügyek és a nemzetközi kapcsolatok szerepeltek a társadalomtudományi kar március 27-i ülésének napirendjén.

A politikaelméleti tanszék felállású professzori pályázatára két jelentkezés érkezett. Borsányi Györgyöt 16 igen, 3 nem, 6 tartózkodó szavazattal támogatta a testület, Varga Győző 3 igent, 18 nemet, 4 tartózkodást kapott. A pedagógia tanszék egyetemi tanári címére egyedül Ballér Endre jelentkezett. A kari tanács 17 igennel, 4 nemmel, 3 tartózkodással fogadta a pályázatot.

A kar nemzetközi kapcsolatait vizsgáló bizottság nevében, vezetője, Fábán Tamás számolt be. Megállapították, hogy a kar tanszékeinek, oktatóinak vannak ugyan külföldi kapcsolatai, ezek azonban eset-

legesen, szétesőek, személyekhez, nem a karhoz kötődnek. Rámutatott a vizsgálat arra is, hogy óriási ugyan a külföldi érdeklődés az egyetem iránt, ám a társadalomtudományi kar tárgyai, tanszékei, kutatásai háttérbe szorulnak a közgazdasági jellegűekhez képest. Ugyanakkor lassú és szervezetlen a kapcsolatépítési lehetőségekről szóló információ áramlása az egyetemen belül.

A javaslatokat megfogadva, a kar létrehoz egy, a kari nemzetközi kapcsolatok építését összefogó, jeles szakértőkkel álló testületet, nemzetközi referenseket bíz meg a tanszékben, és megszervezi a kari halozatukat, valamint angol nyelvű prospektusokat, katalógusokat tervez a kari képzés és a társadalomtudományi tanszék bemutatására. M. G.

...levelét megírta...

Halász Géza rajza

Együttgondolkodva

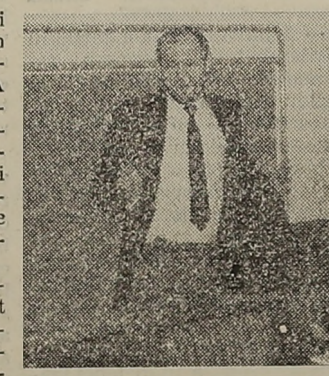
Gazdasági problémák — megoldási lehetőségek

Ezt a címet viselte az a szakmai tanfolyam, amelyet március 10—23. között rendeztek Budapesten a Budapesti Közgazdaság-tudományi Egyetem vállalatgazdaságtan tanszéke és a Romániai Magyar Közgazdász Társaság szervezésében.

Amint azt Kocsis Károly, a vállalatgazdaságtan tanszék munkatársa elmondta, az egyetemen oktató megfigyelőknek mindig is megítélésük volt a vállalatgazdaságtan tanszéke és a Romániai Magyar Közgazdász Társaság szervezésében.

kutatóinak, valamint az Ipari és Kereskedelmi Minisztérium főtisztviselőinek önzetlen közreműködése tette lehetővé. A program lebonyolítását a Budapesti Közgazdaság-tudományi Egyetem, a Magyar Közgazdasági Társaság, az Ipari Fejlesztési Bank Rt. és a Független Demokratikus Szövetsége anyagi támogatása biztosította.

A Romániában tartott előadások iránt megmutatkozó rendkívüli érdeklődés erősítette meg a szervezők elhatározását, hogy egy szakmai tanfolyam keretében biztosítsa-

Szász János is tartott előadást

A tanfolyam annak az előadás- és konzultációs sorozatnak volt a folytatása, amelyet a Romániai Magyar Közgazdász Társasággal karöltve az elmúlt év második felében Nagyvárad, Kolozsvár, Marosvásárhely és Székelyudvarhely városában tartottak az érdeklődő közönség számára. A program keretében több mint 60 előadás hangzott el a tervezett gazdaság és a piaci gazdasági rendszerek intézményeiről, működési mechanizmusairól, az üzleti vállalkozások megszervezésének és működtetésének közgazdasági és jogi kérdéseiről. Az előadások megtartását a Budapesti Közgazdaság-tudományi Egyetem vezető oktatóinak, a Magyar Tudományos Akadémia Közgazdasági Intézetének és Világgazdasági Kutatóintézetének, az Ipar-

A hallgatóság (Bartók István fotói)

A kritikai megközelítéssel az egyetlen marad

Tíz éves a Társadalomelméleti Kollégium

(Folytatás az 1. oldalról)

egyetemem a nemzetközi TDK-konferencián.

T. Zs.: Ugyanakkor azért vannak a kollégiumban formális követelmények. Az egyik közvetítő például elvárta a diákjaitól, hogy írjanak összefoglalót a kurzuson tanultakról. Ezekből a munkákból született néhány TDK-dolgozat is.

H. J.: A TDK-konferencián megjelenő dolgozatok színvonala nagyon változó. A mennyiség sokszor a minőség rovására megy, ezért is törekszünk arra, hogy a TEK évi 5-10 TDK-dolgozatával csak a jók között jelenjünk meg.

B. J.: Állandó vitatéma a kollégiumban, hogy legyenek-e formális követelmények vagy sem. Ezek hiányában előfordult, hogy 80 tagja volt a TEK-nek. Ilyenkor kénytelenek voltunk „kirúgó” bizottságokat felállítani, amelyek a végzett munka alapján selektáltak a diákok között. Ami a férőhelyeket illeti, egy-két kivételtől eltekintve minden diáknak egyébként is jogosult lett volna kollégiumi szállásra, úgyhogy semmilyen szempontból sem foglalunk „jogtalanul” helyet a Rádayban.

— Egy beugrató kérdés: Mi a különbség köztetek és a másik két szakkollégium között?

N. L.: A Rajk több lehetőséget ad tagjainak a közgazdaságtan megismerésére, a Széchenyivel a nemzeti sorskérdések feldolgozásában, a határainkon túl élő magyarság problémáival való azonosulásban nem vehetjük fel a versenyt. A TEK a kifejezetten az elméletek iránt érdeklődők, mégpedig a társadalomkritikai elméletek megismerésére törekvők kollégiuma. Azoké, akik gondolkodásában a kritikai megközelítés játssza a legfontosabb szerepet.

— Nem a politika a legfontosabb elválasztó tényező? Elméleti jellegű kurzusok vannak a másik két kollégiumban is. Ezeket viszont mindenki baloldaliságotkal azonosítja. Tíz éve az a hír járta, hogy a diákság körében ti vagytok a (szélső) balos befolyású hídok a jobb oldaliak minőségű Rajkkal szemben.

B. J.: A baloldaliságot felvállaljuk, a szélsőségeséget nem. Az egyetem úgynevezett baloldali-konzervatív körei sose álltak a kollégium mögött. Történetek kísérletek a befolyásolásunkra, például az akkori filozófia tanszék tett egy ajánlatot, hogy milyen kurzusokat kik vezetnének nálunk, ám ezeket a törekvéseket visszautasítottuk. Időnként a párvezetés kért tőlünk olyasmint, hogy például adjunk műsort valamilyen ünnep alkalmából. Ahogy emlékszem ezt igen kiegyensúlyozottan tették, amikor mi tartottuk november 7-ikét, akkor a Rajk ap-

rilis 4-ikét, szóval ez ügyben nem vagyunk sárosabbak másoknál.

T. Zs.: A kollégium sosem vett részt politikai megmozdulásokban, például a rendszer-váltást előkészítő értelmiségi-ellenzéki találkozó szervezésében. De a tagjainkkal szemben sem alkalmaztunk politikai diszkriminációt. Elméleti nyitottságot várunk azoktól, akik a TEK-be jelentkeznek, ennek része, hogy valaki lehetőség szerint megismerje a marxizmus alapjait — bár ez nem kötelező. Voltak közöttünk vallásos diákok, vagy „liberálisok”, például Sós Károly Attila tanítványai.

— Nincs bennetek emiatt kisebbrendűségi érzés? Úgy tűnik, a szponzorok sem karoltak fel benneteket, mint két egyetemi társatokat.

B. J.: Úgy gondolom, ők korábbi politikai szerepvállalásuk nyomán váltak széles körűen ismertté. Ellenzéki hagyományaik adják „imagojukat”, nem mondjuk TDK-dolgozataik számossága alapján tartják számon őket értelmiségi körökben.

T. Zs.: Bár az is tény, hogy a Rajkból „kinőtt” néhány országos formátumú, jelentős vezető személyiség, a TEK-ből viszont nem.

— Na jó-jó, de hát nem „ciki”, hogy egy szakkollégium nem politizál?

B. J.: Mindig harc folyt e körül a kollégiumon belül és mindig a politikizálástól való elzárkózás álláspontra győzött.

Nem arról van szó, hogy a ti baloldali alapállásotokról nem tudtok következetesen szembefordulni a „szocialista” rendszerrel? Láttátok, hogy képmutató, de az alternatívában, a „jól működő kapitalizmusban” nem hittetek.

T. Zs.: Azt hiszem, mindannyian egyetértünk abban, hogy ez is szerepet játszott.

— Nincs bennetek emiatt kisebbrendűségi érzés? Úgy tűnik, a szponzorok sem karoltak fel benneteket, mint két egyetemi társatokat.

N. L.: Ami az anyagi háttérrel illeti, most próbálunk alapítványt szervezni a kollégium finanszírozására. Ezen túl — mint eddig — továbbra is megpályázzuk az egyetemi forrásokat, illetve próbálunk más külső támogatókat is szerezni. Nem hiszem, hogy alacsonyabbrendűnek kellene éreznünk magunkat. A társ-kollégiumok előadásai is gyéren látogatottak, a legjobb tudomásom szerint. A diákok most elfordultak az elméleti-szakmai munkától, mindenki „gyakorlatorientált” igyekszik lenni. A közgazdász többsége üzletember akar lenni, mindenek előtt a pénzcsinálás titkai érdeklik a hallgatókat.

T. Zs.: Az anyagi eszközök szükségessége szerintem is a sokadik problémája a kollégiumnak. Mi például nem akarunk feltétlenül arra az útra lépni, hogy megfizessük a tanárainkat. A minőség garanciája éppen úgy lehet az önkéntesség, mint a jó fizetés, hiszen „ingyen” csak érdekességet és jót érdemes tanítani. Ma már az előadások nem politikai demonstrációk egyben — ez jelzi igazán gondjainkat: hogyan keltsük fel az érdeklődést a kollégium munkája iránt?

— Hogyan...?

H. J.: Megteremtődik az spontán is. A kollégium tag-sága az utóbbi két évben teljesen kicserélődött, ma már zömét a reformérvolyamok hallgatói adják. Alapvető elméleti ismeretek maradtak ki az ő oktatásukból (ami nem feltétlenül baj, az egyetem dolga, hogy az üzleti jellegű képzés irányába mozdul el), ám ez mégis érdeklődést teremthet a mi „tanítási profi-

lunkba” illő elméleti rendszerek iránt.

— Például...?

T. Zs.: Például elméleti úrt jelent, hogy az egyetem első három évében nem esik szó Galbraith megközelítéséről, az amerikai radikális közgazdaságtanról...

N. L.:...vagy a marxizmus gazdaságleléről, ami szerintünk mind hozzátartozik egy közgazdász általános szakmai műveltségéhez.

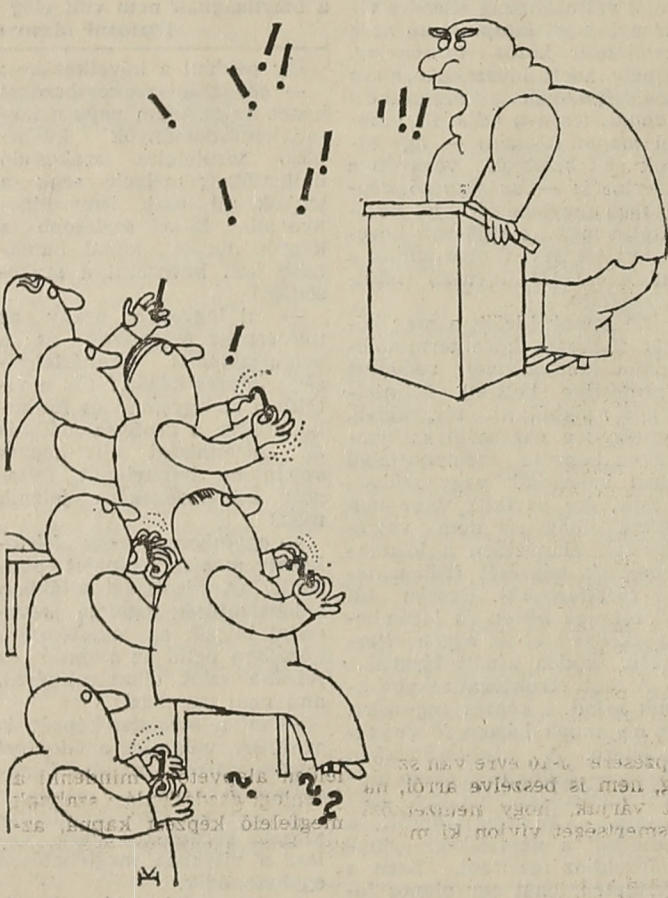
— Hogyan tovább tehát?

H. J.: Erősen torz az az egyetemi közvélemény, hogy a TEK-ben csak Marxot olvassunk. Nagyon nagy leegyszerűsítése ez a tényeknek. Úgy vélem, fel kell vállalnunk azt a társadalomkritikai attitűdöt, amit képviselni szeretnénk, fel kell tudnunk mutatni mások számára is ezzel kapcsolatos útkeresésünket, eredményeinket.

B. L.: Ha a TEK megőrzi profilját, akkor a kilencvenes években talán az egyedüli szakkollégiuma marad az egyetemnek. Az a fajta önszerveződő ellenzéki magatartás, amelyet

a Rajk vagy a Széchenyi is vallott, egy olvanszerű rendszer-váltásra futott ki, amelyen most zajlik az országban. Úgy érzem, számunkra mostanra lényegében csak a szakmai igényesség értéke maradt meg, ezért fejlődnek a college, a nagy költségvetéssel, részben „bürokratikus rendben” dolgozó elitképzés irányába. A TEK azonban megőrizte (elnyert?) egy, a társadalom egészét kritikai alapról vizsgáló, alapvetően bíráló alapállást, és ennek szellemében — most már talán tudatosan is erre törekedve — társainál jobban, teljesebben megtartotta spontán öntevékeny jellegét. Ez az alapállás és ez a szerveződési mód nem felel meg egy többé-kevésbé lezárt ellenzéki-ségnek és bizonyosan nem a college-rendszernek. Ez az útkereső-lázadó egyetemisták mozgalmához, ezen belül a szakkollégiumi hagyományokhoz áll közel. Abban bízom, hogy ez vonzó lesz a jövőendő diáksága számára is!

K. S.

Tömegkommunikáció...

Vasvári, a vagány

Vasvári a középiskolában volt osztálytársam. Mai fejjel szinte érthetetlen, hogy sikerült végigévikélnie veséjét egyező idő alatt a négy évet. Állandóan bukásra állt pár tárgyból, és köztünk is a legbizonytalanabbnak az orosz nyelv érdemjegyének megszerzése tűnt. Vasvári az orosz órákat ugyanis kizárólag a fiú WC dohányzórszékében töltötte, hogy az elkövetkező tanórákra társaival programot egyeztessen.

A negyedikes tanár például valóságos földbe dermedt amikor az érettségén Vasvári a „Kak vasz zavut” kérdésre kiborító némasággal válaszolt, hiszen ez ideig a „Kak tyibjá zavut” kérdésformát merték egyedül feltenni neki. Az évek, az iskolára szóló rémtettek, a folyamatos intőket hozó ápolatlan hajviselet, a kopott farmerszörök, a kicsipákkal fenyegető Vasvári-botrányok a múltba merültek.

Egészen a minapig, amikor a közeli lengyel piacon ismerős arcra lettem figyelmes. A nepperek mellett egy hatalmas sportruha-halom mögött

elegáns, nyakkendőes fiatalember szolgálta ki a főleg a baráti országokból érkezett vendéközönséget. Az egész jelenés a megszólalásig hasonlított Vasvárihoz, de csak addig: az üzletember ugyanis folyékony, bár kissé kevert orosz nyelven szolgálta ki vendőt — Da, XL tosze jeszty, poprobujtye! — Csak ahogy a sikeres üzletmenet után cigire gyújtott, az nyugtatott meg — mégis kamaszkorom emléke volt az, Vasvári, a vagány.

F. G.

Utazási lehetőség

A Lions Clubs International június 9—22. között konferenciát szervez Svájcban. Az utazás és az ott-tartózkodás költségeit a rendezők fedezik. Jelentkezhetnek 20-30 év közötti hallgatók és oktatók, német nyelvtudás szükséges. A jelentkezés sürgős, április 12. péntekig. Jelentkezési lap kapható Kucsics József rektor-helyettesnél.

— Ami engem illet nem igazán tudok azonosulni egy ilyen javaslattal.

Egy radikális létszámcsokkentés önéneklítés lenne,

amelyet csak akkor szabad megtenni, ha ez a szervezet túlélése érdekében elengedhetetlen feltétele.

Azall viszont, hogy a létszámnak csökkennie kell és területek közötti átcsoportosításra szükség van, egyetértünk. Ezt azonban — kevés kivételtől és bizonyos normatív szabályozástól eltekintve — nem adminisztratív és drasztikus eszközökkel kell megoldani, hanem természetes szelekcióval. Egy radikális, adminisztratív létszámcsokkentéshez egyszerűen hiányoznak a hiteles szakmai-erkölcsi kritériumok.

A jövedelmi viszonyok javításának vannak egyéb, hatékonyabb eszközei: így, például a nemzetközi kutatásokba és oktatásba való bekapcsolódás, részvétel a megújuló hazai továbbképzési rendszerben, külön kiemelve ebből az új típusú doktori képzést, az OTKA és más szabadon megpályázható kutatási alapok igénybevétele és így tovább. Legyen tehát verseny és természetes szelekció, annak során dőljön el, kik tudnak élni jobban az új és egyre keményebb minőségi kritériumok alapján megszerzhető többletforrások adta lehetőségekkel.

Nem ismerem még a gazdasági bizottság készülő anyagát. Mindenesetre címe, „Racionalizálás, adaptivitás, humanum” nekem nagyon szimpatikus, s remélem, hogy a javaslatok tartalma összhangban lesz a jelentés címével. — Ha megengedi, befejezőképpen mégis szeretnék rákérdezni, mik a tervei a jövőre nézve, valóban nem kíván szerepet vállalni a jövő egyetemi vezetésében? — A közszolgálat évei — különösen azok esetében, akik valóban komolyan veszik megbízatásukat — óhatatlanul

Elvből ellenek adminisztratív típusú létszámleépítést oktatási-tudományos területeken.

„Törekvéseink nemcsak folytathatók, de folytatandók is”

(Folytatás a 3. oldalról)

bevezetésével — javasolnám a szakos elágaztatását. Nyomatékosan hangsúlyozni kívánom, hogy az általam elképzelt 2. éven való szakválasztás és -elválasztás egyáltalán nem jelentene mervelem és jelentősen elkövetendő szakképzést. A tárgyak döntő többsége közös maradhatna még a 2. éven, sőt feljebb is (az egyes szakos szaktárgyai emeltszintű vagy alternatív tárgykínálatot jelenthetnének a többi számára).

A közép-európai hagyományokhoz közelebb esne egy 4+1-es változat, ahol a plusz 1 év egy erőteljes szakosított képzést jelenthetne, egy naplós képzésben megszerezhető szakdiplomát a hallgatók egy szelektált csoportja számára, kívánatosan legalább egy év gyakorlat után. Ezzel együtt a 4 év után akár közvetlenül is indulhatna a doktori képzés, amely az első év erőteljes szűrés után, esetleg egy további félév után szakközgazdász fokozatot adhatna a tudományos munkára kevésbé alkalmasak

a rendszer- és értékrendváltás elengedhetetlen emeltyűje a keményebb és következetesebb számonkérés

(teljesítménykényszer) és a tartós tudás megszerzése elkövetelhetetlen az átfogó ismétlésre kényszerítő alapvizsgák (szigorlatok) nélkül. Ezt a meggyőződést a bizottsági tagok többsége is osztani látszik. Ezen a területen értékrendbeli és kulturális elmaradottságaink, s egyéb okok miatt nem tudtunk látványosan előre lépni. Mindezek ellenére a fenti célok megvalósítására való törekvés megszüntetését nagy hibának tartanám. Gyakran felbukkan a bizottsági vitákban az az enyhén szólva naiv és megalapozatlan elképzelés, hogy a hallgatók

számára. A doktori képzésben egyébként szerintem a Ph. D.-típusú képzést kell célul kitűzni, szakornoki foglalkoztatással és nemzetközi részképzéssel összekapcsolva.

Az MBA-képzést meghatározott gazdálkodói gyakorlat rendelkezők továbbképzésére, ismereteinek felfrissítésére lehetne megtartani. Ez utóbbit bármilyen első diplomával rendelkező, gazdasági területen dolgozó szakember számára nyitottá kell tenni, legfeljebb a nem közgazdasági diplomával rendelkezők számára egyéves előképzést kellene előírni a szükséges alapfokú ismeretek megszerzésére.

— És mi a véleménye a főiskolai képzés megszüntetéséről?

— A legtöbb érzelmi ellenállást és értetlenséget köztudottan a főiskolai diploma és képzés bevezetése váltotta ki. Sokan ezzel automatikusan összekapcsolták az alapvizsgákat is, ami teljesen téves felfogás. A kettőt külön kell választani.

Mélységesen meg vagyok győződve arról, hogy

kudarcot vallók.) Ebből következik, hogy egy ilyen esetben a kemény szűrést az első évre (de nemcsak oda!) célszerű

összpontosítani, s nem az első két évre, mint ahogyan most tesszük.

De

a főiskolai ág szerintem meg is tartható.

Megtartása szerintem elképzelhető még a mai formában is (egy-két éven belül megszokottá válhatna, ha erre egyáltalán esélyt kapna). Elképzelhető azonban úgy is, hogy mindenki alapfokú (főiskolai) diplomát kap a 3. év után. De ez — mint már jeleztem — az angolszász modellel irányban való erőteljesebb továbblépést jelentene, s ez esetben szerintem feltétlenül szükség lenne a 2. éven való szakosodás bevezetésére, a tantárgyi struktúra felülvizsgálatára.

Végezetül, a talán kissé hosszúra nyúlt megjegyzéseim befejezésekként, hadd adjak hangot azon reményemnek, hogy a bizottság kellő időt fog szakítani arra, hogy az 1988-ban bevezetett reform első két évének tapasztalatait, esetleges kudarcainak okait érdemben elemezze, s abból kiindulva fogalmazza meg javító célzatú javaslatait. A felsőbb évek esetében ilyen tapasztalat természetesen nem

túl erős „a mi tanszékünk, a mi várunk” szemlélet,

s ez alól sem a régi, sem az új tanszéknek nem képeznek kivételt. Kéves a tanszéki kooperáció, „átoktatás”, közös tananyagfejlesztés.

Intó példák sokasága található arra, hogy a szervezeti kérdések középpontba kerülésével hogyan sikkad el a tartalmi megújulás a sokszor öncélú szervezeti-hatalmi harcokban, s hogy ilyen helyzetekben pont azok távoznak a szervezetről, akikre leginkább szükség lenne. Szerintem nem

lenne célszerű ebbe a zsákut-cába az egyetemnek belemer-ni, s különösen veszélyes lenne holmi „csodaszámokra” (20 tanszék stb.) építeni a szervezeti átalakulás kérdését. Csak a valóban megérett és a fejlődést nyilvánvalóan elősegítő egyedi szervezeti kérdések megoldásával lenne szabad szerintem foglalkozni.

— Mi a véleménye arról az elképzelésről, hogy az egyetemi oktatók fizetését a létszám radikális csökkentésével kell emelni?

— Milyen esélyt lát arra, hogy a tervezett szervezeti átalakítások megvalósuljanak? Ön milyen szervezeti átalakulást tartana szükségesnek?

— Mindenekelőtt a tartalmi kérdéseket kell alaposan átgondolni, erőteljesen folytatni kell a megkezdett tananyag-korszerűsítési munkákat és az oktatási módszerek modernizálását. (A létszámigény ugyanis az óraszámok és az oktatási formák függvénye.) Ha mindezek a munkák át-ütő erejük és dinamikusak lesznek, akkor azok önmagukban normatív erővel fognak hatni a szervezeti viszonyokra is. A fenti átalakulások kristályosodása után lehet igazán eldönteni, hol kell létszámot csökkenteni, hol kell azt bővíteni, egyáltalán milyen átalakításokra van szükség.

Az igazi probléma a szervezeten kívül ott van, hogy még mindig

lenne célszerű ebbe a zsákut-cába az egyetemnek belemer-ni, s különösen veszélyes lenne holmi „csodaszámokra” (20 tanszék stb.) építeni a szervezeti átalakulás kérdését. Csak a valóban megérett és a fejlődést nyilvánvalóan elősegítő egyedi szervezeti kérdések megoldásával lenne szabad szerintem foglalkozni.

— Mi a véleménye arról az elképzelésről, hogy az egyetemi oktatók fizetését a létszám radikális csökkentésével kell emelni?

H. E.

Tévé egy, kettő

A frekvenciamoratóriumot még nem oldják fel, a Fidesz kalózádiót szeretne, több tucat magántévé-társaság működne, és itt van a magyar TV1 is. Olyan műsorszervezőkkel és műsorokkal, amelyekre már ráférne némi felújítás (hogy most a tévé adaptációs készségét ne is értékeljem, lásd a „Kerék bár” című műsort). Tévé ismerősöm mondja, júniusra elfogy a tévé pénze. Mi lesz akkor?

Valószínűleg *Hankiss Elemér* apparátussal és hatalomátmentőkkel vívott harcát meggyőzőt arca megjelenése a tévéhíradó köztudott közepén (nem lenne váratlan esemény, hisz ilyen már volt, másrészt a hírműsorra nem jellemzők a szerkesztettség ismérvei) és esdekelve figyelmeztetne bennünket: — Ha nem lesz pénz, nem lesz dallasz (viszont lesz csikágó). A hónapok magukba süllyednek és a Végletlen Történet (filmsorozat) ezerhatszázötvenedik részét is izgatottan váró feleségek nyomásától szorítva, csak ezért, hozzájárulnának az újabb pénzpumpához. Mindannyiunkból az elmúlt hét összes fájdalommal együtt szakadna ki a megkönnyebbült sóhaj. De ne képezzünk!

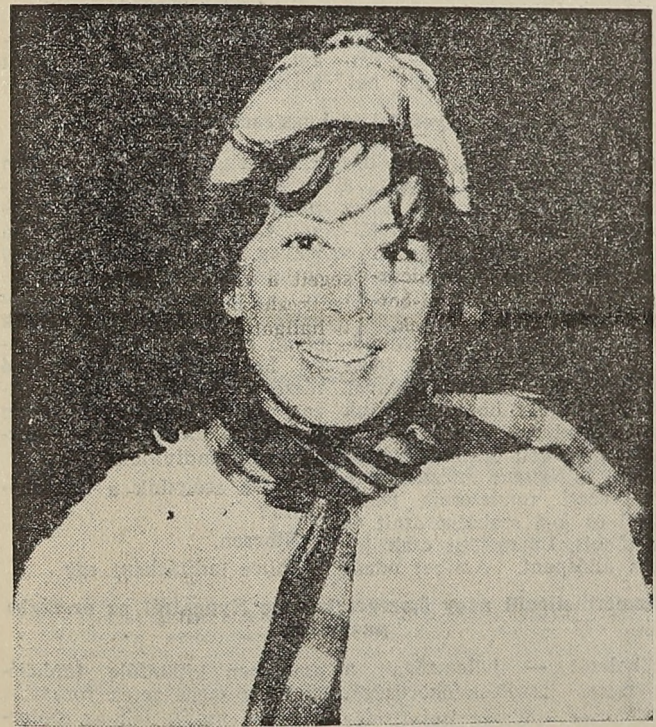
Nézem a kedvenc műsoromat, a tévéhíradót, jön a tudósítás: *Bányai Gábor*, a TV1 intendánsa teadélutánon fogadta az újságírókat (*Demcsky* munkaregglije, most emez, még vacsorára kellene valamit kitalálni.) Mintha álmodtam volna: Május 6-tól a két programon negyven százalékkal nő a műsoridő (a tervek szerint), nem lesz ennyi stúdióbeszélgetés (az a rádió feladata — mondta), új sorozatok lesznek stb. De előkerült a már rég elfeledett pályázatok ügye is: Kiderült: ezek eredményhirdetése csak technikai okok miatt késik, sőt a pályázatok nagy része a TV1-en látható lesz (fantasztikus). *Endrei Judittal*, *Antal Imrével*, *Baló Györggyel* és mindenki gyurikájával pedig exkluzív szerződést kötöttek. Meg is magyarázza a tudósító: — akkor őket ezentúl csak az egyes csatornán láthatjuk.

No, gondolom, ha *Baló* itt, akkor *Pálfi G.* el. De aztán megtudom, hogy erős anyagból készültek azok a bizonyos hírdőállítások (*Szentmihályi Szabó Péter* írja valahol, — a híradónak tulajdonképpen csak az a baja, hogy nincsen jól szerkesztve. Csak ennyi!)

Olvasom: a TV2-n megszüntetik a Napzartát. Funkcióját betöltötte, meg az elnevezés sem valami szerencsés. Hurrá, hát megtörtént a rendszerváltás, ha már a Napzarta sem kell.

Egyszóval a Magyar Televízió súlyos betegségekkel és némi szerv benuktatással gyötörődő testén nap mint nap látunk ma már műtéteket, amiket hívhatunk racionalizálásnak, átstrukturálásnak, aminek akarjuk. Hogy ezek életmentő műtétek, vagy csak a plasztikai sebészet területére tartoznak, ez vitatható. Az azonban tény, hogy a műhíbnak mindkét esetben borzasztó következményei lehetnek.

maná

Interjú Palánkai Tiborral a változások elé

A rektor elfogadható legyen a főbb politikai erők számára. Nincs szervezett erő a változásokkal szemben.

Kívánatos lenne társadalomtudományi egyetemmel átalakulni. Szakbarbárképzéshez vezethet

a szakok merev szebeállítása.

(Folytatás az 1. oldalról.)

nem szükséges neveket mondani, hiszen bárkiket is említenék, a lista nem lenne teljes. Hozzá kell tenni, hogy ez kiégszül az „idősebb” korosztály azon tagjaival, akik nemzetközi hírnevűek, s öregbitik az egyetem nemzetközi

Korábban a részeredmények vagy esetenként a kudarcok nagyrészt arra voltak visszavezethetőek, hogy a vezetőknek számos olyan személyi, ideológiai vagy politikai kompromisszumot kellett kötni, amelyek az előrelépést folyton akadályozták vagy nehezítették.

Ma az ilyen testületek már nem léteznek, s nincsen szervezett erő a változtatásokkal szemben. Persze ma is felszínre került jó néhány olyan elképzelés, ami nem találkozik az oktatók széles köreinek az egyetértésével, de ezek szinte kivétel nélkül olyan javaslatok, amiket egyébként sem szabadna megvalósítani. Az ésszerű, érdemi és valós megújulással az oktatói gárda java egyetért.

Mindezek ellenére a tartózkodó magatartás nem teljesen meglepő. Mi közgazdászok talán másoknál is tisztában látjuk azokat az anyagi nehézségeket, amelyekkel egy vezetőnek meg kell küzdeni. Nem kevésbé bonyolultak azok a

Nem értek egyet azzal, hogy az oktatásunk színvonalában ne lett volna egyetlen jellegű, ugyanakkor az igazi „Universitas”-hoz hűvözött az igazi értelemben vett sokkarúság. A más diszciplínák erőteljes fejlődése ellenére megmaradtunk „közgazdasági egyetemnek”. Bár kérdéses, hogy megvalósítható-e a közeljövőben a közgazdaságitól nagyrészt elszakadó, önálló karok keretében szervezendő szociológus, politológus vagy más képzés, mégis ezeket markánsabban kellene tenni, s kívánatos lenne „társadalomtudományi egyetemmel” átalakulni,

Nem tartanám viszont kizártnak a közigazgatási képzés önálló karként való megszervezését, de más tudományági karok létrehozását sem. Ez több szempontból is kifejezetten kívánatos lenne.

Úgy gondolom, hogy a nagy átszervező reformok után megértek a feltételek arra, hogy oktató-hallgató-centrikus reformot hajtsanak végre. Ez azt jelenti, hogy a hangsúlyt a korszerű tananyagokra, az oktatói szuverenitásra és megbecsülésre helyezzük át. Kellene ehhez a helyreállítására: kellene lenni, hogy az oktatói gárda

El kellene kerülni minden olyan szervezeti változtatást, amely az oktatói állományt ambícióiban, nyugodt alkotói feltételeiben, önértékében vagy méltóságában bármilyen módon akármilyen jól is hangzó „racionalizálás” alapján megzavarná.

Különösen veszélyesnek tartom az egyetem folyosóin időnként hangot kapó hajótörött mentalitást, ami szerint „mi”, akik valamilyen alapon, ha összeállunk, s kilökdjük a „többiek”, akkor marad a csónakban elég ivóvíz. Alapvető tévedés, hogy az egyébként valóban súlyos anyagi problémákon úgy lehet úrrá lenni, hogy az oktatói gárda

tekintélyét. Ez hatalmas szellemi tőke, kapacitás, és talán nem túlzás, kincs.

Nagyon fontosnak tartom azt a kedvező tényezőt is, hogy talán az egyetemi reformok történetében először a megújulásnak nincsen szervezett, hatékony és hatalmi pozícióiban lévő ellenzék.

szervezési, korszerűsítési és oktatáspolitikai feladatok, amelyeket az egyetem átalakítása során elkerülhetetlenül meg kell oldani.

— Mi a véleménye a reformbizottságok által javasolt változtatásokról?

— Úgy gondolom, hogy fő irányuk és alapvető elképzelésük helyes, bár kiforrott és széleskörűen átvitatott nézetekről egyelőre még nem lehet beszélni. Magamnak is az a véleményem, hogy korszerű és európai szintű egyetemet kell létrehozunk, amelyet nemzetközileg elfogadnak és tekintélyt vív ki magának. Ehhez a személyi feltételek és kapacitásaink viszonylag kedvezőek.

egyik részét), amit természetesen csak színvonalas és igényes oktatói és kutatómunkával lehet kivívni. Úgy gondolom, hogy a hallgatócentrikusnak egyúttal ez a legfontosabb része. Természetesen szükség van szervezeti változtatásokra is, de azokat az intézmény jellegénél fogva nem lehet pusztán hatékonysági és operacionális kérdésként kezelni. Egy egyetemi oktató „kiképzésére” 5-10 évre van szükség, nem is beszélve arról, ha azt várjuk, hogy nemzetközi elismertséget vívjon ki magának,

bizonyos százalékát el kell különítenünk a politikai és gazdasági vezetőknek, akik a közgazdasági és szociológiai tudományok területén a legmagasabb szintű szakértőknek kell lenniük.

Fontosnak tartom, hogy igényes, követelő egyetemre kell törekednünk. A nemzetközi tekintélyünket és színvonalunkat csak így tarthatjuk meg. Ennek része az oktatókkal szemben a nemzetközi követelményeket és gyakorlatot követő

minősítési rendszer, amely szigorúan a tudományos és oktatói tevékenységre koncentrál, s szakít a politikai szempontokat is érvényesítő gyakorlattal. Ezzel a minősítési (és újraminősítési) folyamattal kell fokozatosan az oktatói gárdát megújítani, s el kellene kerülni, hogy ugyanakkor szakmailag magas színvonalú oktatókat vagy tehetséges fiatalokat elveszítsünk átszervezési okokból vagy a tantervi kiszorítás-

A kétszintes, amit önmagában nem tartok rossznak, de a főiskolai elágazás rendszer, mint ahogy az várható volt, nem működik. A hallgatói hozzájárulást, hogy egyetemi diplomát kapjon, s ettől nyilván csak irracionális szelekciós rendszerrel lehetne elterelni.

Ha tehát az „undergraduate” szint szerves beépítése mellett is döntünk, azzal kellene számolni, hogy a többség folytatni kívánja a tanulmányait egyetemi szinten. Az ilyen képzésre még akár növelt létszámmal is, meglenne a társ-

A mostani „szakstruktúra” mellett az egyetem nyilvánvalóan felbillen. Számomra leginkább szimpatikus a jelenlegi reform eredeti elképzeléséhez való visszatérés lenne, ami a szűk szakosítástól megpróbált az általános képzés felé elmozdulni.

Ez nem valósult meg, sőt végül a szakirányrendszerrel talán kicsit rugalmasabb keretben, de a korábbi szakosítási rendszert mentettük vissza. Nem hiszem, hogy valaki is komolyan gondolná, hogy a hallgató a 20 órás szakiránykarral egy kérdés szakértőjévé válik. Ugyanakkor sajnos ezt nem csak a hallgatóval hitetjük el, hanem a „piac” szempontjából. Pedig

valójában a hallgatót alapvetően félrevezetjük, ha olyan benyomást keltünk, hogy a jelenlegi közgazdasági szak elvégzése esetén például nem állna meg a helyét egy vállalati munkakörben. A „szakok” merev szebeállítása és elkülönítése véleményem szerint a közgazdász szakbarbárképzésnek a veszélyét hordja magában.

Úgy gondolom ezért, hogy a szakosítások mellett egyben a vállalatok szakember anélkül, hogy ne lenne jártas a makro- gazdasági politikában vagy a nemzetközi intézmények működésében. Tudomás szerint még a szűken vett business schoolok esetében is a nemzetgazdasági ismeretek oktatása kiteszi a tanterv egyharmadát. Ilyen tekintetben a mai szakosítási rendszer helyett a makro és mikro tárgyak arányát egy adott szakterületen egyszerűen rábízom a hallgató alternatív választására.

Valóságos szakoknak tekintem ugyanakkor a politológusok, a szociológusok, a tanárok vagy a közigazgatási és a nemzetközi kapcsolatokban jártas szakemberek képzését.

A jelenlegi szakirányokat, mint specializációkat fenntartandó, de rugalmasabb választással nagy kombinációs és átmeneti lehetőségek mellett, de semmiképpen sem úgy, hogy ezzel az érdemi szakosítás látogatásait keletkezjen. Igazi szakosításra kellene törekedni az egyetemi oktatásba szervezve beépülő továbbképzésben.

— it —

Homo szocio-oeconomicus

— avagy a közgazdaságtan és a szociológia társadalmi és emberképe —

Az egyes társadalomtudományok az adott korszak társadalmi igényeitől és intellektuális fejlődésétől függően más és más történelmi időszakban váltak önálló tudományokká — kezdte székfoglaló előadását *Andorka Rudolf* professzor, az Akadémia levelező tagja.

A korszak problémái és törekvései rányomták bélyegüket ezekre a tudományokra. A különböző társadalmi igények következtében a közgazdaságtan és a szociológia nagyon eltérő társadalomképet és emberképet vett alapul. Az eltérő társadalom- és emberkép kialakításában az is szerepet játszott, hogy minden megszülető társadalomtudománynak önállósága, kimondott domborítása érdekében arra kellett törekednie, hogy újfajta, a többi társadalomtudományoktól eltérő megközelítést alkalmazzon.

Igy vált a közgazdaságtan alapjává a homo oeconomicus, a szociológia alapjává pedig a homo sociologicus hipotézise. Találón jellemezte a kettő közötti különbséget Duesenberry: „A közgazdaságtan mindig arról beszél, hogyan választanak az emberek; a szociológia pedig mindig arról szól, hogyan van az, hogy az embereknek nincs módjuk a választásra”.

A homo oeconomicus definícióját *Varga Istvánnál* találhatjuk meg tömören: „A homo oeconomicus fogalma azt jelenti, hogy az ember mindig ésszerűen, a gazdasági elvnek (lex minimi) megfelelően gazdálkodik”. A homo oeconomicus tehát mindenféle tevékenységében a haszna maximalizálására törekedik, más szóval minden egyes döntése, cselekvése előtt racionálisan mérlegel. Közgazdászok némelykor kiterjesztik a homo oeconomicus hipotézisét a gazdálkodás körén kívül eső tevékenységekre, döntésekre, például a „házassági piacra” és a politikai cselekvésre is.

Nagyon leegyszerűsítő: a homo oeconomicus minden tekintetben individualista, nem kötődik semmilyen közösséghez és a legteljesebb mértékben önző. Ezt ellensúlyozandó a közgazdaságtanban a klasszikusok óta él a „láthatatlan kéz” feltételezése is, amelynek köszönhetően minden egyes ember önzetlenségét követő viselkedése végül is az egész társadalmi közösség legnagyobb hasznát teremti meg. A homo oeconomicus természetesen csak egy módszertani segédeszköz a közgazdasági kutatás számára.

A homo sociologicus kevésbé közkeletű, nem található meg minden szociológiai kézikönyvben. Az alapjául szolgáló hipotézis azonban Durkheim óta teljesen általános a szociológiában:

az ember cselekvésében a társadalmi normákhoz alkalmazkodik. A normák hátterében értékek állnak, ezek adják a normák erejét. Az ember gyermekkorában a szocializáció folyamatában sajátítja el a normákat és értékeket, „internalizálja” vagyis teszi magáévá, mintegy személyisége részévé azokat. A normák és értékek az adott társadalom kultúrájának részei. Az egyén, a személyiség így mintegy a kultúra terméke. Ha a normák szabályozó ereje meggyengül, akkor bekövetkezik a társadalmi anomia állapota. A gyors társadalmi változások és a társadalmi válságok idején különösképpen fenyeget az anomia.

A homo sociologicus fogalom legrészletesebb kifejtését Dahrendorf adta. Ő összekapcsolja az amerikai szociológiában és szociálpszichológiában széleskörűen használt szerepfogalommal.

„Ahogy tetszik” című darabjában *Shakespeare Jakab* szavain keresztül már megfogalmazta ennek a felfogásnak a lényegét: Az egész világ egy színpad, minden férfi és nő csupán színész... és egy ember egyidejűleg sok szerepet játszik.” Tudományosan megfogalmazva a társadalom úgy van megszervezve, hogy benne különböző mezők vannak és a mezőkön belül különböző pozíciók. Az egyének pozíciókat foglalnak el. Minden pozícióra vonatkozóan, amelyet egy ember betölthet — legyen az némi vagy családi vagy foglalkozási — a társadalom különböző viselkedésmódokat ismer. Az ilyen pozíciók betöltői szembetalálják magukat ezekkel a viselkedésmódokkal és állást kell hogy foglaljanak velük kapcsolatban. Ha elfogadja és igentli a vele szemben támasztott követelményeket, akkor az egyes ember feladja ugyan érintetlen individualitását, elnyeri viszont a társadalom jóakarátát.

A homo sociologicus így alapvetően közösségi, vagy társadalmi lény, amely nem egyéni hasznát mérlegeli, hanem a társadalom normáival igyekszik alkalmazkodni, konformitásra törekszik. Ha a társadalom csupa tökéletes homo sociologicusból állna, akkor *Huxley* „szép új világában” vagy *Orwell* „1984”-ének társadalmában élnénk, ahol mindenkinél minden cselekedete tökéletesen kiszámítható. Az ilyen társadalom nemcsak rendkívüli módon elnyomó lenne, hanem fejlődésképtelen is. A szociológia felismerte, hogy minden társadalomban vannak nem teljesen konform személyiségek, ezeket súlyosabb esetekben deviánsnak minősítik. Am éppen ezekből a nemkonform személyiségekből kerülnek ki azok a „nehéz emberek”, akik a társadalom fejlődését előmozdítják. Nyilvánvaló tehát,

hogy a „homo sociologicus” fogalma is egy módszertani segédeszköz, amelyet a szociológiára jellemző, az empiriából kiinduló vizsgálati módszerrel lehet jól felhasználni: azt vizsgálhatjuk ugyanis, hogy a meghatározott társadalmi pozícióban lévők, — az anyák, a szakmunkások, vagy a protestánsok — többségükben hogyan viselkednek.

A közgazdaságtan és a szociológia eltérő ember- és társadalomképe egymás riválissá tette a két társadalomtudományt — világméretűen és sokszor Magyarországon is. A rivalizálás, az együttműködés hiánya sokak szerint hátrányos mindkét tudomány számára. Ez adja a hátteret azokhoz az új irányzatokhoz, amelyek mindkét tudományban megpróbálják a közgazdaságtan és szociológia emberképét — a homo oeconomicust és a sociologicust — a belőlük folyó társadalomképet — az egymással versengő individualistákéval — és egymással együttműködő konformistákéval álló társadalom — egymáshoz közelíteni, sőt némely szerzőknél színteríteni.

Miért választottam ezeket az új irányzatokat székfoglaló előadásom témájaként? — tette fel a kérdést önmaga számára is *Andorka Rudolf*. — Nemcsak azért, mert egy közgazdaságtudományi egyetemen működő szociológus számára természetesen elsőrendű probléma a két tudománynak egymáshoz való viszonya, együttműködése. Nemcsak azért, mert a nemzetközi szakirodalom fontos új irányzatáról van szó. Ennél nagyobb szerepet játszott a témaválasztásban az, hogy tudományos pályafutásom alatt újra és újra szembetalálkoztam ezzel az alapvető kérdéssel, hogy végül is mi magyarázza meg az emberek viselkedését, milyen motívumok mozgatják cselekedeteiket. Egész kutatói pályafutásom alatt az a sejtés élt bennem, hogy az ember sociologicus és részben oeconomicus, tehát az emberi viselkedés és a társadalom megértéséhez mind a szociológia, mind a közgazdaságtan módszereit és felismeréseit célszerű felhasználni. Azért is, mert úgy gondolom, hogy szociológusoknak és közgazdászoknak együtt kellene működniük, mind a tudományos kutatásban, mind a konkrét politikai reformjavaslatok kidolgozásában. Szelényi Iván és Manchin Róbert 1986-ban írott tanulmányukban úgy látták, hogy a „társadalmi reformerek” és „liberális gazdasági reformerek” egymástól elszigetelten, sőt néha látszólag egymással ellentétes vizsgálati reformok kívánatos irányait. Pedig a társadalmi és a gazdasági reformok integrációja lehetséges, sőt az egész reformmozgalom számára szükséges. A szociológusok által megfogalmazott szociálpolitikai javaslatok nem hagyhatják figyelmen kívül a gazdasági adottságokat, a közgazdászok javaslatai ugyanakkor nem hanyagolhatják el a gazdasági változások társadalmi hatásait. Mindkét tudományban figyelembe kellene venni, hogy az ember nemcsak homo oeconomicus és nem is csak homo sociologicus, hanem homo szocio-oeconomicus — fejezte be előadását a szociológia professzora.

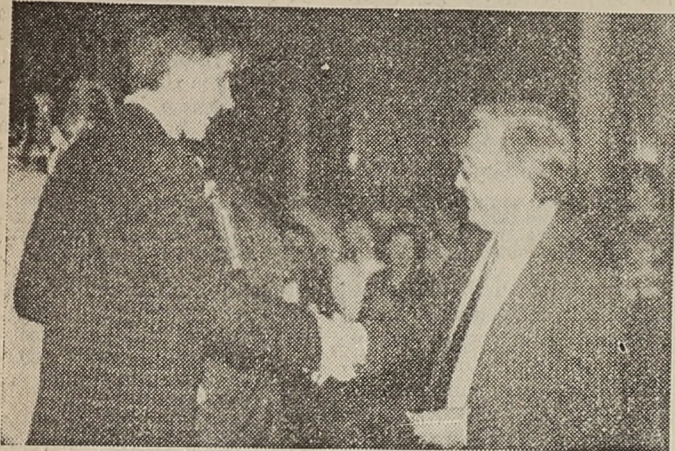
D. J.

Hájszósajóti

Felső tízezer

Csendes este, még a zakóm is szűk, megtalálom ödvátu csikos nyakkendőmet, be- rakom a menükártyát és meg- hívót (Közgazdász bál 1991, rendező az Egyetemi Vállal- kozó Kollégium), ha már egy- szer ingyen van. A Gellért Szálló diszkrét fényei és né- degsereg három részre való szétválása nem a közös „bá- lozó” tudat kialakítására tett lépésként volt értékelhető. Ez sem akadályozta meg a szak- ma elitjét abban, hogy név- kártyák tucatjai cseréljenek gazdát, üzleti kapcsolatok új formákat öltsenek. Volt még

A tombola győztesének gratulál a rektor

ml felújításra szoruló falai mellett araszolva próbálunk elvegyülni a bálozni készülő tömegben. Jóleső érzéssel állapítom meg, majd mindenkin csokornyakkendő van (ez dí- vik) — most kezdem igazán sajnálni, hogy nem dohány- zom, hiszen a Munkás-csikket szorongató sárgás ujjaimmal valószínűleg megdöbbenem a (hosszú) rajlárotmenszek és szivarok illatfelhőibe burkoló- zó vigadalmat.

Node, ha ezer forintos va- csora előtt áll az ember, in- kább gondoljon mindent két- szer végig.

Hiszen Kádár Béla minisz- ter úr gyakorlott szónok mód- jára teremtett összefüggést az évszakok változása és az élet- öröm között, mintegy megad- va a jelet a vacsorára (és a cigányzenekarnak). Még a ze- nekar széles repertoárja (a keringőtől a jácicaeszemaszt- acsöpkiesszad-ig minden) sem tudta feleltetni a hely bára- való alkalmatlanságát. A ven-

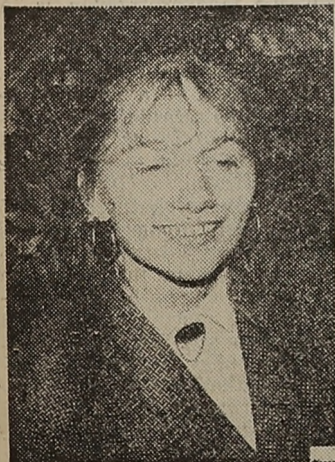
táncbemutató, polgárpukkasztó abszurd színház, rakendro- lozó ipari miniszter (a fotósok nagy öröme), szabadidős- programként: Séta a galéria körüli (Dézsavü: kijeji metró- állomás). A hangulattal csak az árak tudtak lépést tartani:

A rendező

Bod Péter Ákost megtáncoltatták

Jól érezte magát

mindkettő az eget nyaldosta. Jellemző történet, hogy a sza- kadatlan nem táncolásban megszomjazott Effe magának és barátjának két kólát ren- delt (120), lazán átnyújtotta a két százas, barátja kóláját megköszöni, mire a pincér: Én is köszönöm! Feltehetően, Effe és barátja nem voltak azonosak az egyetem állítólag leggazdagabb hallgatójával, mert a döbbenet mindkettő- jük arcán megjelent. Szóval volt itt minden: Tánc, zene, szórakozás, TOMBOLA. Kár, hogy a négyezerforintos kupo- nos belépő sokakat elriaszt- ott, nem mindennapi élmény- ből maradtak ki: bálozott a szakma (leendő?) krémje.

mano

Báli pár

Fotó: Salamon Csaba

MERLIN Kulturális Egyesület

Szenzációs dolgokat lát az ember manapság... Mert az

rendben van, hogy boltok, mo- zik, kocsmák és miegyebek nyílnak, minden tarka-barka dolog burjánzik és már ve- hetsz olyan inget... hogy... na, meg olyan nyári cipőt, hogy 8000 forint és hogy... de... és ez a lényeg... az ember időnként saját vágyain- nak pontos mását látja meg- jelenni egy-egy születő újdón- ságban. Végre azt érzi hirte- len: Na ez az!... ami nekem való (lenne).

A múltkoriban egy galériá- ba toppantam éjjeli 11 körül (Stúdió Galéria) a Bajcsy- Zsilinszky úton. Borozgatás, kellemes zsongás és nagy em- bertömeg „hódolt ott a mű- nek” (azaz hogy műveknek) és azonnál jól is érezhette ma- gát az egyszerű betoppantó — akár „reggelig is”... ha már inyére való az effajta mulat- ózás... Manapság egyre több „alternatív hely” között bo- lyonghatni esténként, kocsmá- söröző, kávézó — valami biz- tosan akad az éjszakában, az egyre szélesedő választékban.

... És lám, megint csak elfo- gott a „tyű ha!” — érzés a minap, amikor egy új „hely” születéséről értesültem. Ez az

... — Végre! — gondoltam, amikor a szürkés szórólapot nézegettem.

A Gerlőczy utcában április 11-én nyílik az International MERLIN Jazz Club — rend- kívül, a magyar jazz élvona- lából válogatott műsor-soro- zattal (a Szakcsi Group, Bin- der Trio, Dresch Trio, Babos Trio, In Line, Mandel Ró- bert, No-Spa és a JOY szere- pel az áprilisi műsorban). A 11-i nyitástól folyamatosan, mint étterem működik a klub élő zenei szolgáltatással, II. osztályú árakon — belépődí- jas rendszerben. Ez a fajta zenei szórakozóhely még jó- részt meghonosítás előtt áll Magyarországon, erre próbál kísérletet tenni ez a mostani kezdeményezés is. A megcél- zott törzsközönsége a vállalko- zásnak főképp a huszoneves egyetemista, főiskolás réteg, il- letve a látogató külföldi és általában a jazz közönsége. Az éttermi szolgáltatás éppen ezért szintén ehhez a réteghez (rétegekhez) igazított — rész- ben vegetáriánus, sok-sok sa- látás könnyű, vitaminos kíná- latával.

Ami viszont a lényeg, hogy a megnyíló jazz-klub-étterem egyben egy nagyobb kulturá- lis vállalkozás részeként indul

most. Már áprilisban a nagy nyitott tér egy részén kiállí- tásokat is láthat a vendégsé- reg és nyártól egy angol nyelvű színházi vállalkozás is be- indul a belső terebben, mind- ezzel egy művészeti központot kívánva létrehozni a belváros- ban.

A megálmodott központ kü- lönböző egymáshoz jól pasz- szoló kulturális vállalkozások együtteseként, profitábilisan kíván tevékenykedni, és — jelen- tem — ilyen módon ön- fenntartó kíván lenni, ami rendkívül különös a kulturá- lis intézmények állami finan- zirozás nélküli „elhullásának” korában — ma. A MERLIN természetesen szintén támoga- tóra, szponzorokra áhítozik, megnyert támogatóként máris a fővárosi önkormányzat anyá- gi segítségére számíthat, any- nyiban, hogy a helyiségek bér- leti díját és a közüzemi díjak egy minimális részét az — helyettük — átvállalja.

A Gerlőczy utca 4. alatt a fővárosi tanács klubjaként va- lamikor még egy lepusztult Deák téri diszkóklub működött itt, aztán pedig üresen állt. Most jött egy lelkes társaság és kulturális egyesületet alapí- tott, alapítványt hozott létre és egy színház és színinevel-

de tervét álmodta meg ide. Mi tagadás ök profik: Márton András színdirektor, Lázár Katalin és Jordán Tamás az alapítók. A színházi műhely terve pedig mára kiegészült egy többhelyes szórakozó- helyé, ami holnap, április 11- én már meg is nyílik.

No de, még valamit az ap- róságból... A (ma még) ter- vezett belépő árak 150-200 forint körüliek, aminek egy- harmada kötelező fogyasztás. Az élőzene a fél nyolcas nyi- tás után minden este nyolctól, illetve tíztől ismét kezdődik (szombaton éjfél-től is). Érde- kes plusz szolgáltatásnak ígér- kezik, hogy szombat-vasárnap ebédelni is be lehet majd tér- ni ide (belépődíj nem lesz), amikor az úgynevezett jazz- matinéban a műfaj még név- telen csoportjai, előadói is fel- lépési lehetőséget kapnak... A klub 100-120 éttermi férő- helyes, ami bájos ugyan, de elég kicsi, ezért az asztalfogla- lás fontos lehet, különösen akkor, ha az ember egy vi- dám éjjelen hiába toporog a kapuban, mert ki van téve a tábla, hogy MEGTELT.

Ha már MEGTELT, akkor legjobban, ha az belül talál minket, nem a kapuban... Mitró Katalin

Lakodalmas rock

Egy évvel a parlamenti választások után

Nem vesszük komolyan a lakodalmas rockzenét, pedig lehet, hogy nagyon pontos megfogalmazása egy sajátos életérzésnek. Lehet, hogy a szemünket böki ki, olyan jól mutatja, hogy miről is van szó itt, Magyarországon. Mi- ről is?

Egy évvel a többpárti vá- lasztások után jól látszik, hogy a politikai erők nem tudják mit csinálnak! A mi- niszterelnök a nagy időhúzó- taktikus szerepét játssza. Nagy hallgatásokat rendez a politi- kai csatározások közben, ki- várja, amíg ellenfelei kifárad- nak az alvezéréivel és más mellékszereplőkkel vívott küz- delmekben. Időnként feldob egy luftballont, egy politikai játékszert, amit lehet egy ideig szurkálni, amíg ki nem pukkan. Először a kormány- alakítással, majd a 100 nap-

pal, aztán a kormánytalakí- tással, az utóbbi időben az „egyes nyugdíjak és nyugdíj- kiegészítések” kezdetű ügy- gyel, és gyanítom, a követke- ző hetekben a gyorsan magáé- vá tett hatpárti izé ötletével fogja etetni a közvéleményt. Míg a sajtó ezeken csámcsog, ő meglehetősen távol tartja magát a politikai vitáktól. (Biztos a magyar történelmet gondolja át újra és újra, hátha talál benne valami „megol- dást”, egy használható analó- giát ennek az 1000 éve a Nyu- gat után loholó országnak a kormányzására.)

Az ellenzék meg egysze- rűen felül ennek a „taktiká- nak”. Belemegy abba, hogy a „keresztény nemzeti kurzus” árnyképpel hadakozzon. Kom-olyan veszik a felkínált poli- tikai témákat (valójában ál- témákat), ami arra utal, hogy

folkloron túl — sajátos, jogos fájdalmai vannak itt az em- berek többségének. Csak hát,

ha a politikába emeljük eze- ket, akkor úgy járunk mint a zenével:

rock helyett lakodalmas rockot kapunk.

(Az mégsem lehet megoldás emberek számára — amit a kiscsajdák képzelnek —, hogy mindenki kap egy darab földet, abba belegyökereszik, s így a társadalmi konfliktusok a természet, harmóniájában oldódnak fel.)

Másrészt vannak a szabad- elvűek a maguk keleties, mes- sianisztikus liberalizmusával. Azt ajánlják, hogy csináljuk következetesen a mintaköve- tést: meg kell tanulni, át kell venni a Nyugat intézményeit, szervezeti rendszereit, pénz- ügyi és jogi szabályozásait és a többit. Ez megint csak jo- gos álláspont. Amiket odaát

kitaláltak, azok — minden gondjukkal, bajukkal — az ál- talános emberi fejlődés érté- kei. Csak hát nem „A tan” a lényeg, amit el lehet (kell) juttatni, a „felvilágosítók” ál- tal) az emberekhez. Hanem az erőforrások, a javak, és agyak olyan bősége, ami lehetővé te- szí, hogy az emberek egy jó része egyénenként kísérletez- zen magával, hogy elég sokan megmutathassák mire képe- sek mint individuumok.

Van-e esélyünk a felzárkó- zásra?

Nincsen.

Ehhez indításként egy

szemérmetlenül nagy összeget kellene Nyugatról az országba pumpálni.

(Ehelyett — jellemzően a Nyugat „széleslátókörűségé- re” — adósságvisszafizetés van.) Ezzel egy időben kifeje- zetten kedvező feltételekkel be- kellene engedni Magyarorszá- got (is) a fejlett világ piacai- ra. Miért tennék meg ezeket nekünk? Van olyan katonai- stratégiai szerepünk, „szolgá- tatásunk”, amit cserébe ad- hatnánk? Nincs. És a magyar szürkeállomány, ami állítólag jobb az átlagnál? Ez egyrészt marhaság. Másrészt amennyi- ben igaz, annyiban a magyar agvakat kell elvinni a jó ku- tatóhelyekre. Azok ugyanis olyan költségesek, hogy hoz- zájuk mérhetőket nemigen lehet egy kis országba telepí- títeni. És a „legendás” vállal- kozószellem? A folytonos túl- élési kényszer szülte ügyes- ség, a különböző helyeken dolgozó haverok, ismerősök kiharcolása, a kiskapuk megtalálásának leleményessé- ge nem az az üzleti kultúra, amiről szólni szándékoztunk. Nem a nyugati változat tehát,

amelyben különféle funkció- jú nagy szervezetek forgatják a pénzt, mozgatják az erőfor- rásokat és az embereiket, il- letve az embereiket kiszolgáló embereket (kistulajdonoso- kat), igyekezők többet nyer- ni vállalkozási kísérleteik so- rán, mint amennyit veszte- nek.

Mit tegyünk? Ha akarjuk, hihetjük azt, hogy ez az érve- nyesülésért folyó harc, ami a világban folyik, nem egy zéró összegű játék. Ebből követke- zően mindenkin csak magán múlik, mire viszi. Vagy fel- tételezhetjük, hogy az embe- rek képesek lemondani lehe- tőségeik egy részéről, hajlan- dóak arra, hogy esélyeiket ne maximálisan kiaknázza bo- nyoltságok mindennapi csatá- rozásaikat. Így nem kellene sok pénz ahhoz, hogy az esé- lyek viszonylagos bősége áll- jon elő, hogy sok mindenkinek jusson — a kevés — lehető- ségből. Ma ez a két komolyan vehető illúzió áll rendelkezé- sünkre. K. S.

hiába szidják a kormányt, nem szívesen lépnének a helyére.

(Biztosan érzik, hogy kedvenc liberalizmusukhoz nagyon sok pénz kellene. Több, mint bár- mely más rendszerhez — na, ja, az emberek nem áldozat- vállalásból adják-veszik ma- guk.)

Kormánypárt és ellenzék: látniuk kell(ene), hogy a tő- kés gazdasághoz tőke is kel-

l(ene). A Nyugaton jól bevált recept, mármint, hogy adva van egy csomó pénz, ami szbe- ren elkísérletezget az embe- rekkal, valahogy itt nem akar működni. Odaát ez remekül bevált: A termelést, a szolgá- ltatást, az újítást ott úgy végzik el, hogy

feldobnak egy nagy rakás dohányt

azok számára, akik készek kí- sérletezni a felmerülő problé- mák, feladatok megoldásával. Ezt hívják úgy középosztályi körökben, hogy lehetőségek adódnak az emberek számára. Ha elég sok pénzünk van, ak- kor elég sok próbálkozót meg tudunk fizetni s így — a vé- letlenek szabályai szerint — biztosra mehetünk: tíz fickó- ból nyolc elfecsérel a pénzt, kettő viszont beletráfal, jól old meg valamilyen felad- ványt. Olyan jól, hogy ezután az ő válaszuk válik általáno- san elfogadottá, keresetté, ez

a nagy igény aztán nagy be- vételt eredményez, s így visz- szahozza a tizfelé leosztódott pénzt és még többet is. Köz- ben persze a pórul járt nyolc is viszonylag jól él (elver egy csomó lét) — ez a nyugati vil- ág középosztályosodásának titka: a kevésbé rátermette- nek is jut a nagy falatból. Minálunk bezeg, ahol ki- csi a konc, nagy a tülekedés. Ezért esetleges, hogy kik ju- tnak hozzá a kísérletezés esz- közeihez (az esélyekhez). Eh- ehz ugyanis elsősorban he- lyezkedni kell tudni.

A trükkös játékokban mutatott sze azé, hogy valaki

ügyesség pedig nem függ üz- egyébként mire képes.

A legtöbb embernek azon- ban semmi esélye sincs. Talán csak az különbözteti meg Ke- let-Európát a harmadik vil- lágtól, hogy itt azért emberek tömegei tudják-sejtik, hogyan is kellene élni. Képesek lenné- nek kezelni azt a technoló- giát, ismerik azt az életminő- séget, ami a fejlett világban honos. (Nem kellene mindezt egy generáción át tanulniuk, mint — talán — a harmadik világ polgárai többségének.) Csakhogy nincs itt az a mű- szaki, pénzügyi bázis — csak a halovány mása —, s ezért nincs itt az az életminőség sem — csak a vágyakozás utána. Na erre mutat rá remekül a bugyi-rock.

Rock? A Vencel téren

Hollandia — azonkívül, hogy szélmalom, tulipán és fapapucs

Groningenben töltöttük napjainkat március 1—31. között hatan (Balogh Ilona, Cseszregi Henriett, Dorgai Ilona, Megyesi Gabriella, Rácz Katalin, Harváth Endre). A diákcsere a BKE pedagógia tanszékéről Baller Endre és Hegedűs T. András, valamint a Noordelijke Hoogeschool Leeuwarden szervezte. Az utazás költségeit az egyetem a Peregrinatio Alapból fedezte.

We are the visitors

Huszonkét óra vonatkozás után értünk Groningenbe, a három északi tartomány egyikének központjába. Az ismert arcközök közül nem láttunk senkit, így a lányok megérzésükre támaszkodva választottak ki egy férfit.

— We are the visitors from Hungary... de ő nem hagyta hogy tovább mondják:

— Oh, hungry! — és holland szavaihoz meg tagléteiből kitűnt, hogy szívesen meghívna Icát és Henriettet ebédre.

Csak egy telefonba került, hogy tisztázzuk a félreértést, Geert és Henk, két patrónusunk máris ott termett. Gyalog indultunk a városközpont felé. A Grote Marktról, a főtérről kis utcába fordultunk. Csillogó szemek, hullámzó testek, lágy, párnás combok várakoztak a pirossal kivilágított kirakatok mögött. Ha vendég érkezik, a függöny összehúzódnak — mondták el később.

Henk hirtelen befordult az egyik ház udvarába. Azt hittem, ugratás az egész, de kucskot vett elő. A vörös lámpás negyed közepén lakik.

Henknél a vacsora mellett részletesen kidolgozott program várt minket. Az első hetet Groningen tartomány és az északi terület bemutatására szánták. A következő két hétben középiskolákat és a főiskola Ubbo Emmius tanárképző tagozatát látogattunk meg. Az utolsó héten Hollandia délebbi területein jártunk. A koncepció világos volt, bemu-

latni az oktatás szerkezetét és némileg a gazdaságot is.

Nyeregből a zöldségraktárba

Félelmetes volt a program részletezettsége az első napokban. Egymástól száz kilométerre fekvő helyekre szerveztek percre kiszámított programokat.

Vasárnap Geert nem titkolt büszkeséggel mutatta be ringó farú hátsóját. A fémrészek már régen nem csillogtak, de ez teljesen diszfunkcionális lett volna. Meg hát a tolvajok szemét is jobban vonzhatta volna. Rövid elméleti bemutatás után nyeregre szálltunk és meglepődve tapasztalták, hogy mi is tudunk biciklizni.

Az első hét megdöbbentően sok élményt hozott. Beszéltünk Geurt Busse festővel, aki az apálykor szárazon maradt hajóból évtizedek óta ugyanazt festi: a tengert. Frieslandban új sportot tanultunk, a korfballt. A tartományi házban sikerült összevadásztunk egy kormányzó párti és egy ellenzéki politikus, de a vita végén mosolyogva meghívtak az esti összejövetelre, ahol egy füstös teremben több százán együtt sörözve várták az aznapi választás eredményeit. Így sétáltunk bele Gabival az újságba. A cikk azonban az itthoni hírekkel ellentétben nem róltunk, hanem az eredményekről szólt.

Péntek és szombat munkával telt. Két csoportra osztottunk: Gabi, Ica és én az EDAH nevű helyi szupermarketben dolgoztunk. Két óránként más és más munkahelyre kerültünk, volt fizikai és szellemi is. Az első perctől kezdve éreztük, hogy ezek az emberek fanatikusan dolgoznak. A zöldséges részleg vezetője Jan (szerette angolul hallani a nevét: John Farmerten) meg volt győződve róla, hogy a szupermarketek zöldségesei közül ő a legjobb a tartományban, sőt az országban. Munkaidejének más-

félszeresét töltötte bent, félt hazamenni, nehogy mások lelovolják az ő forgalmi eredményeit. A fanatizmus csak az üzletvezető-helyettesnél vegyült némi szarkazmussal, amikor elárulta: nem ők a legjobbak, de ezt hitetik el a dolgozókkal.

Kommunizmus, szexis nők

Az egyetlen szabadnap a 30 közül az első vasárnap volt. A következő hetet főként középiskolákban töltöttük. A csoport újra kettéoszlott: mi három először egy MEAO iskolában jártunk, ahol rögtön a mélyvízbe dobtak. A tanár rövid mondatban elmondta, hogy Magyarországról jöttünk, aztán átadta a szót.

A különböző osztályok tudása nagyjából egyforma volt, ismerték a gulyást, Kipricht, Róthot, meg persze Puszkaszt. Az érdeklődés nagyon változó volt, ha megkérdeztük őket, miről beszéljünk, tanáruka sanditva először a gazdaságot említették, de aztán szóba került a Trabant és a nők is.

Később, amikor úgy éreztük, kevés, amit ők adnak az

órához, Gabi ötletével sztereotípiákat gyűjtöttünk. Kommunizmus, diktátorok, rossz étel, sorbanállás, majd — mivel a mintát reprezentatívnak vélték — szexis nők. Jaap, Gabi házigazdája, aki néhány órán lejegyezte, amit mondtunk, illetve mutatta konklúzióinkat: Nincs kommunizmus, nincs diktátor, jó étel, nincs sorbanállás, szexis nők? — hát azok vannak. Akaratlanul is túl rózsaszín képet festettünk Magyarországról.

Mesélés közben a könnyebb megértést segítő igekeztünk párhuzamokat is vonni. Amikor a '45-'85 közötti időszak gazdaságáról volt szó, megkérdeztük, hogy ők mivel jellemeznék saját gazdaságukat. Vrij — szabad, mondták legtöbbször. Ez a képzet erősen él nemcsak bennük, hanem a gazdasági élet szereplőiben is. A magántulajdon 90 százalékos részesedését jobban megnevezve azonban nyilvánvaló, hogy állami többségű rt.-k, és monopóliumok adják ennek jelentős részét. Hatalmas méretű a jövedelem-újraelosztás is. A 12-16 százalékos (Groningen városában 20 százalék fölötti) munkanélküli

Holland pártemberek között a közigazgatók

réteget teljes mértékben eltartja a társadalombiztosítás. A szabadság eszményének fényénél azonban ezek a tények elhomályosulnak.

Szabad asszociáció

Az Ubbon, ahogy a tanárképző intézetet egymásközött hívják, meglehetősen különböző színvonalú órákat láttunk. Erdekes volt Henk számviteli órája, ahol a monopoli játékosan közösen arra kérték a diákokat, hogy könyveljék a pénzforgalmat és a befektetéseket. Hasonlóan figyelemreméltó volt Geert órája. Szabad asszociációs játékkal kezdte, a rend szóhoz kellett minden rendszer nélkül asszociálni. A tényanyag bemutatása után levezetésként videofilmet vetített. Arra kérte a diákokat, hogy bizonyos momentumokat közben jegyezzenek le. A film a Hamburger Egyetemről szólt, ahol a McDonald's közepvezetői képzik. Az EDAH-nál megismert fanatizmus végletes formát öltött. A hallgatók számára új vallást kreáltak, mely az immár halott Ray bácsi, a hamburger atyja köré épült. Az „oktatás” egyik fázisában a diákok telefonon beszélhettek Ray bácsival, arukról öröm és megvilágosodás fényébe sugárzott. A film után látottakat a leírt megjegyzések segítségével tárgyaltuk meg. Geert szokása szerint most is megkért két embert, hogy készítsenek írásos beszámolót az óráról.

Az oktatás ez alatt a két hét alatt nem töltötte ki mindennapunkat, rengeteg más program is akadt. Láttunk egy dohánygyárat és egy kávégyárat is. A legtöbb helyen néhány provokatív kérdés után átléptünk az általánosságokhoz. A kávégyárban elmondták, hogy miért kell — szó szerint — kidobniuk az új csomagolóanyagot, a dohánygyárban a külkeres pedig az oroszokkal való kereskedés fortélyairól beszélt. Számomra itt járult fel az itthoni oktatás nagy hiányossága az, hogy nem kapcsolja össze az elméletet a gyakorlattal. A szupermarketben egyik alkalommal John Farmertennel paradicsomot pakoltunk a raktárban és kivette a kezemből a ládát, mert

a FIFO miatt azt rossz helyre tettem. (FIFO: First in first out raktározási rendszer — ld.: számviteli tananyag). Heineken, Amstel és a többiek.

Velük is gyakran találkozunk, és bár ők csak sörárkák, nem felejtethetők egykönnyen. A csereprogram azáltal vált igazán sikeressé, hogy belesimultunk a holland környezetbe. Holland diákok szobájában laktunk, az ő biciklijüket használtuk és este az ő barátaikkal indultunk neki a városnak.

A holland diákok rengeteget isznak. Minden este kocsmáznunk kell. Általában nem maradnak sokáig egy helyen, hanem körbejárják kedvenc kocsmáikat. Sok ivóba kizárólag diákok járnak. Vannak azonban olyanok, amelyek kifejezetten baloldaliak vagy jobboldaliak törzshelyei.

Nehéz lenne megmondani, mi okuk lehet az ivászatra. Talán az unalom, a túlzott lábizbiztonság? Nem tudom.

Az arany háromszög

Hollandia arany háromszögének csúcsai Geert szerint Groningen, Twente (Enschede környéke) és Amsterdam. Az utolsó hét nagy utazásokkal telt. Szombaton Schiermonnikoog sziget (a második világháború alatt úgy döntötték el, ki német ügynök, hogy ki mondatták vele ezt a szót), vasárnap egy szélmalom belseje és fókakórház, hétfőn és kedden Twente, szerdán egy friz halász bárkaja, csütörtökön, pénteken Amsterdam. A programnak ez a része sem volt csupán utazgatás. Twentében például a kereskedelmi kamarában az OPI-hoz hasonló intézetben jártunk.

Amsterdam megérte egy újabb cikket. A múzeumok, a hatalmas vörös lámpás negyed, a csatornák, melyek miatt észak Velencéjének hívják a várost — nehezen mesélhetők el. Leginkább a nagy éjszakai sétákat és azt a füstös beszélgetést jelenti nekem, amikor Geert elmondta, hogy Kati és Lula migránje „tanárbarátság”. A tanév végén sok tanárt a hirtelen télenesség miatt napokig tartó fejtájtás gyötört. Nekem már elmúlt. **Horváth Endre**

A privatizáció diszkrét bája

Mocsáry József előadása a tulajdonreformról

A rendszerváltás (értsd: elítésere) örvénylő forgatagában eltelve és kiábrándulva, mind többen fordulunk el a közéletől, feladva a folyamatok megértésének és befolyásolásának reményét. Az ideológiai fűszerekből, a politikai és vallási „agyamosás” áldásos hatásának köszönhetően valóságkéntünk egy világos és kényelmes egyenlettel egyszerűsödött: megbukott a kommunizmus, tehát győzött a kapitalizmus. A „privatizáció” és a „piacgazdaság” varázsigeire feltáruhat elottunk végre a jót, a biztonságot és a szabadság birodalmának, az Európa Háznak a kapuját. E békés idill nem zavarja meg a munkanélküliség és az éhség megismerése sem, sőt kifejezetten hasznos, hisz új munkahelyeket teremt, olyan munkahelyeket, amely hajlandó alválni magát a szabad vállalkozások fejelemének. Ráadásul a feltételek romlása (növekvő munkanélküliség, alacsony bérek) oda vezetett, hogy a külföldi beruházók és vállalkozók az elkövetkező években az ország segítségére sietnek. „Csak pár évig kell szenvedni, azután minden jóra fordul!” — biztatnak bennünket a szabad vállalkozás hazai és külföldi tőpapai, azok akiknek sohasem kellett szenvedniük.

Azért, hogy eloszlassuk győző kételyeinket, meghívtuk a Társadalomelméleti Kollégiumba Mocsáry Józsefet, aki a tulajdonreformról tartott előadást. Abban mindannyian egyetértettünk, hogy a bürokratikus állami tulajdon úgy rossz, ahogy van, s abban is, hogy az igazi kisvállalkozók tevékenysége (a kisiparban, kereskedelemben, a szolgáltatási szektorban), igen hasznos ugyan, de a gazdaságban piaci versenyt teremteni nem képes. A magyar ösztöke mintegy 2500 milliárd forintba tehető, s ebből csupán 105—115 milliárd forintot tesz ki a hazai és a külföldi kézben lévő magántulajdon, azaz az állami

vállalatok tőkéjéhez képest majdnem elenyésző.

Az uralkodó politikai elit a bürokratikus állami tulajdon lebontásában kulcsszerepet szán a külföldi befektetőknek. A várakozások ellenére eddig semmi jele nincs egy esetleges külföldi „tőkeinvaszió” Magyarországon ma 2000 vegyes vállalatban összesen 1 milliárd dollár értékű külföldi tőke működik. 1989-ben 277 millió dollár (1990-ben pedig 500 millió dollár) külföldi tőke befektetésére került sor hazánkban, de ebből csupán 56 millió dollár volt a pénztőke, a többi tőkeaport. Ugyanebben az évben a repatriált profit elérte az 500 millió dollárt, ami azt jelenti, hogy

lében alig. A természetbeni apport (pl. olasz cipő), vámmentesességét kihasználva saját termékeiknek szereznek piacot, majd az eladásaikból származó profitjukat repatriálják. A profit egy részét vegyes vállalatba fektetik, ha az importliberalizálás már elérte az ő terméküket is. Ha a külföldi tőke részesedése eléri az 5 millió forintot (kb. 80 000 dollár), a vegyes vállalat 20%-os adókedvezményben részesül és mentesül a bérszabályozás terhe alól is. Ezen kedvezményeket kihasználva importálják a saját termékeiket Magyarországra, és igen bőséges profitot realizálnak eladójuk a nyugati fogyasztási szokásokat és mintákat majmoló (demonstrációs ha-

zati), pazarló luxusfogyasztásával tüntető, vagy éppen azt szemérmesen honfitársai „irigysége” elől elrejtő magyar újgazdagoknak, a profitot pedig gyorsan repatriálják. Tehát ezek a tőkék semmivel sem járulnak hozzá a strukturális változathoz, épp ellenkezőleg, a jövő zálogát jelentő hazai beruházásoktól vonnak el tőkét!

Vajon az iparba befektető külföldi vállalatok segítik-e a magyar gazdaság elavult iparszerkezetének versenyképessé tételét, a centrumországokhoz való felzárkózást, a szervezeti és technológiai modernizációt. A Tungram izozgyár esete nem ezt példázta.

A Tungram 10 milliárd feletti becsült részvényesomagját 6,5 milliárd forintért

(kb. 110 millió dollár) adták el az osztrák Girozentrale bankcsoportnak. Az osztrák tőke semmit sem kockáztatott az üzlettel, mivel a magyar bankügyi bürokraták kötelezték magukat arra, hogy ha nem lesz a vállalat elég jövedelmező, a magyar állam visszavásárolja az értékpapi-

rokot. Nincs sokkal később a Girozentrale „átpasszolta” a gyárat 150 millió dollárért a General Electric amerikai multinacionális vállalatnak, amely a Tungram egyik konkurens volt. (Mindezekről forrása módon a magyar sajtó igen szűkszavúan írt, s így csak

osztrák vagy francia lapokból tudhat róla meg bővebbet a kíváncsi magyar olvasó.)

A vállalatnál a racionalizálás lényegében kimerült az elbocsátásokban. (Tavaly a Tungram vesztesége 1,4 milliárd forint volt.) A General Electric fejlesztési ígéretét teljesíti ugyan, de a magyar pénzpiacra felvett hitelek közül

Az igazi veszély

azonban az, ha a hazai piacon monopolhelyzetben lévő nagyvállalatok kerülnek külföldi kézre, mert akkor megvan a veszélye, hogy a külföldi

tőke nem fejlesztje a nagyvállalatot, konzerválja a strukturát és a monopolhelyzet alapjait a hazai piacon elért magas profitot repatriálja.

A külföldi tőke mellett az előadó megvizsgálta a hazai tőke privatizációs lehetőségeit is. Elmondta, hogy a magyar gazdasági szereplőket féltelmentesen szoros adópréss fojtogatja. Az, aki ki tud csúszni az adóhatóság ellenőrzése alól,

azok sem ruháznak be a termelésbe, hanem inkább pazarló luxusfogyasztásra

(nyugati autók, televíziók, stb.) költik jövedelmeiket. Az újgazdagok szűk rétegébe kerülésnek a legbiztosabb módja, ha sikerül egy jól prosperáló, nyereséges vállalatot privatizálásba „beszállni”. A mintegy 8 milliárd forintos Egzisztencia Hitel célja sem más, mint egy szűk elitréteg vagyonnal való ellátása. Már 100 ezer forint saját tőke meglehetősen 4,9 millió forint banki hitelt lehet kapni, 6-7 év futamidővel. (5 milliós tétellel számolva — bár a plafon 50 millió — csak 1600

ember juthat hozzá a hitelhez, nyilvánvalóan azok, akik jó párt- vagy pénzügyi kapcsolatokkal rendelkeznek.) Ahhoz, hogy az Egzisztencia Hitel visszafizethető legyen, a hitelből nyert tőkét több mint 25%-os jövedelemzőségi vállalkozásba, vállalatba kell fektetni. A magyar iparnak azonban csak mindössze 10-12%-a felel meg e követelménynek, ráadásul ezen vállalatok egy részét már érintették a privatizáció előző hullámai.

A fő kérdés az,

születik-e új termelő vagy kereskedelmi kapacitás ebben a folyamatban?

A gyakorlat azt mutatja, hogy nem! Nincs komoly változás, csak a statisztika mutatja ki a gazdasági szervezetek számának szaporodását, a vállalkozás élenkületét és azt, hogy a gazdaság nagyon szerény fejlődése szinte teljesen a vállalkozások eredménye, amelyek sokkal hatékonyabban a nagyvállalatoknál. Ez a kormány nem akarja komolyan a privatizációt.

No persze nem erkölcsi megfontolásból, vagy mert felismerte gazdasági korlátait és irracionálisát, hanem mert a privatizált vállalatot nem lehet felülről irányítani. A politikai és államigazgatási elit rádöbönt, hogy csak addig rendelkezik hatalommal, és igen tekintélyes legális és féllegális jövedelmekkel, amíg az állam a legfőbb tőketulajdonos.

Mocsáry József előadása végén összefoglalva elmondta, hogy a vállalkozással, a hazai és külföldi tőke bevonásával

egyébként tényleg igaz, hiszen a legjobb vállalatrészeket vászástják le. Ha nem volna a nyereség jelentős részének adózás alóli kivonása, akkor megkérdőznénk, hogy milyen hatékony is valójában az „Új szektor”!

Ugyanakkor egyre nyilvánvalóbb, hogy

a vegyes tulajdonú, több szektorú gazdasággal, a piacgazdaság építésével szinte mindenki egyetért. Am a leírt jelenségek nem a piacgazdaság építését mutatják, hanem csak újgazdag, pseudo vállalkozók tényerését, a régi és az új uralkodó elit ellenőrzhetetlen manipulációt, amiknek a társadalmi veszteléseket szinte fel sem lehet mérni. A gazdaság átalakítására szükség van, de a gazdasági hatékonyságot szolgáló módon és a legszélesebb nyilvánosság ellenőrzése mellett.

Eckete Zoltán

több tőke áramlott ki, mint ami bejött az országba

(perverz tőkeáramlás). Ezen kívül az adósságszolgálat az exportbevétel 53%-át tette ki 1989-ben. Köztudott, hogy Magyarországon a legmagasabb az egy főre eső adósság nagysága egész Közép-Kelet Európában, és hogy 1991-ben 1,4 milliárd dollárt kell kifizetni kamattörlesztésre és 2,3 milliárd dollárt tőkevisszafizetésre. E számla miatt minden szerkezetváltást célzó elkép-

zelés merő illúzió, s mivel bármi aron kivitel többletet kell elérni, az exportkényszer is hozzájárul a nemzetgazdasági struktúra megmerevedéséhez, és a nemzeti jövedelem egy részének az országból való kiáramlásához. (De természetesen egy jó magyar adós nem követi el azt a balga könnyelműséget, hogy fizetési könnyítéseket kér, inkább

könnyed mosollyal, felegyelmezetten fizet, még ha az országba tőnkre is megy bele.

A Magyarországra érkező külföldi tőke nagy részesülési céllal érkezik, és

Pályázati felhívás

Az egyetem BKE Alapítvány néven alapítványt hozott létre az alapfeladatok ellátásának segítésére, a költségvetésből — fedezet hiányában — meg nem oldható, de elengedhetetlen feladatok finanszírozására.

Az alapítvány 19 millió Ft alaptőkéjét az előző évek pénzmaradványaiból, többletbevételeiből teremtettük meg.

Az alapítványi tőke és a kamatok felhasználhatóak, azonban a tőkerész 5 millió Ft alá nem mehet.

Az alapítvány minden ügyében a kuratórium dönt. A kuratórium elnöke: a mindenkori rektor, alapításakor

dr. Csáki Csaba
tagjai: rektorhelyettesek (2 fő)
HT 2 fő képviselője
FDSZ képviselője.

Az alapítványt a gazdasági igazgatóság kezeli. A pályázatokat — a megvalósítandó feladat részletesebb leírásával, az összeg és a felhasználási időpont megjelölésével — a kuratórium elnökének kell címezni, és a gazdasági főigazgatóhoz kell benyújtani.

A pályázatok beadási határideje: 1991. április 6.
A beadott pályázatokat a kuratórium nyilvánosságra hozza, a visszautasítottakat indokolja.

A bírálat határideje: 1991. április 27.

BKE ALAPÍTVÁNY
Kuratóriuma

I. évfolyam: 3,61

II. évfolyam: 3,94

Az alapozóképzés oktatási es tanév I. félévének vizsgafeladatát a dékánja, *Keréky Györgyné* rendelkezésünkre bocsátotta az 1990/91- eredményeit, amelyet a következőkben ismertünk:

I. ÉVFOLYAM

Az első félévre 688 hallgató iratkozott be, közülük 44 külföldi. Kimaradt, függőben maradt, évet ismételt vagy hallgató, közülük 22 külföldi. Tehát a félévet 627 hallgató zárta le.

A tanulmányi átlagok a következők: elégséges eredményt érték el 23-an, közepes lett 268, jó eredményt produkáltak 298, jelessel zártak 33-an és öt kitűnő lett. Az évfolyamátlag: 3,61.

A TANTÁRGYI ÁTLAGOK

Kötött törzs:	végső jegy átl.	össz. jegy átl.	fő
Bevezetés a számítástechnikába I.	3,50	2,99	646
Matematikai alapismeretek I.	3,34	3,19	633
Mikroökonomia	3,32	3,04	653
Idegen nyelv	3,98	3,97	427
Választható törzs:			
Bev. az ált. és gazd. szoc.-ba	3,54	3,47	169
Bev. a filozófiába	4,35	4,35	132
M. gazd. és társadalomtört.	3,97	3,94	287
Mo. term. és gazd.-i erőf.	3,94	3,79	38
Technológia	4,12	4,08	87
Emelt szinten választott tárgyak:			
Bev. az ált. és gazd. szoc.-ba	4,94	4,76	67
Bev. a filozófiába	4,46	4,42	106
M. gazd. és társadalomtört.	4,31	4,31	190
Mo. term. és gazd.-i erőf.	3,94	3,79	33
Matematikai alapismeretek I.	3,85	3,29	41
Mikroökonomia	2,95	2,24	526

II. ÉVFOLYAM

Az első félévre beiratkozott 672 hallgató, közülük 23 külföldi. Kimaradt, függőben maradt, ismételt, halasztott: 27 hallgató, közülük 2 külföldi. Tehát a félévet 645 hallgató zárta le.

A tanulmányi átlagok a következők: elégséges eredményt érték el 2-en, közepes lett 107, jó eredményt produkáltak 479, jelessel zártak 56-an és egy kitűnő lett. Az évfolyamátlag: 3,94.

A TANTÁRGYI ÁTLAGOK

Kötött törzs:	végső jegy átl.	össz. jegy átl.	fő
Összehasonlító közgazdaságtan	2,84	2,64	658
Statisztika	3,56	3,25	653
Vállalati gazdaságtan	4,10	3,87	656
Változínyszámitás	3,53	3,33	645
Idegen nyelv	3,96	3,94	498
Proszeminárium	4,61	4,61	649
Választható törzs:			
Bev. az ált. és gazd. szoc.-ba	4,51	4,47	360
Bev. a filozófiába	4,59	4,54	337
Mo. term. és gazd.-i erőf.	4,46	3,16	29
Politikaelmélet	4,50	4,43	249
Technológia	3,95	3,81	43
Emelt szinten választott tárgyak:			
Bev. a filozófiába	4,43	4,40	305
M. gazd. és társadalomtört.	4,33	4,29	95
Mo. term. és gazd.-i erőf.	4,41	4,19	63
Összehasonlító közgazdaságtan	3,32	3,08	103
Számítástechnika	4,67	4,31	162
Vállalati gazdaságtan	3,99	3,67	446
Változínyszámitás	4,08	3,18	17

A végső jegyek átlaga az elégtelentől különböző vizsgajegyekből állt össze, függetlenül attól, hogy az érdemjegyet

hányadik nekifutással érte el a hallgató. Az összes jegy átlaga tartalmazza a sikertelen vizsgák elégtelen osztályzatait is.

Kifogások a kari tanácson

Rövid vita fűszerezte a gazdasági kar tanácsa legutóbbi ülésének egyetlen napirendi pontját, Miközben a testület 18 igen és 1 nem szavazat mellett támogatta *Mészáros Tamás* (ipargazdaságtan tanszék) egyetemi tanári kinevezését, két kifogás hangzott el az ülés összehívásával kapcsolatban. *Bauer András* (marketing tanszék) felvetette, hogy nem vizsgál-e, hogy személyi ügyekben ilyen hirtelen összehívják a testületet, am ugyanakkor ennél sokkal fontosabb kérdésekben nem. Hónapok óta nem ülésezett a tanács, pedig az egyetemen intézményünk jövőjéről folyik a vita. Ha a személyi ügyek fontosak, ak-

kor talán ezekben az alapkérdésekben is véleményük kellene formáltnia a gazdasági kar tanácsának. *Makay László* hallgatói képviselő az ülés előkészítettségét, összehívásának ad hoc módját tette szóvá. Ha ilyen hosszú kihagyás után, ilyen váratlanul hívják össze a testületet, akkor a tanács tagoknak nincs módjuk megfelelően előkészülni a döntésekre. *Kupcsik József* rektorhelyettes reagált a felvetésekre, jelezve az egyetemen jelenleg folyó különböző irányú munkák rendkívül feszített tempóját. Mindezek nyomán az ülés 25 percet vett igénybe.

k. s.

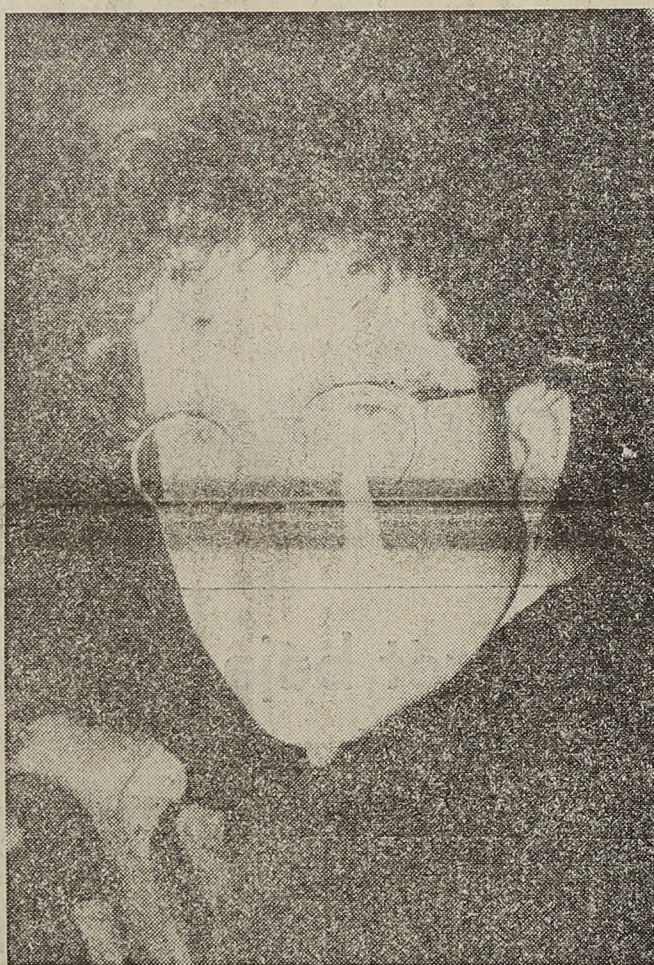
Parkolási ügyben válasz még nincs

A parkolóhely olyan mint a totta a próbálkozást. A szabályosan parkoló idegen kocsikat nincs mi alapján elszállíttatni, a közgázos odaér. Az egyetem előtti terület a Belváros egyik legjobb parkolóhelye: mindenhez közel van, forgalmas, úgyhogy a kocsikat nem török föl, ugyanakkor senki nem háborgatja az embert, ráadásul mindez ingyen. Van is tumulus bőven: osztrák meg cseh-szlovák buszok, csarnoki bevásárlók, kiküldetésben várakozó hivatalos kocsik, turisták, néha még lakókocsik is. *Kilenc, tíz óra körül már reménytelen a dolog, a közgázosoknak nem marad más, mint másodikként állni be, aztán reménykedni, hogy se el nem viszik, se meg nem húzzák a kocsijukat.*

A parkoló kialakítását értelmetlen módon nem kapcsolják össze a rekonstrukcióval, azon az alapon, hogy amely terület nincs a kezelésünkben, arra nem költethünk. (Kivéve ez alól a Dimitrov téri oldal rendezése, de azzal meg pénzhány miatt nem történik egyelőre semmi.) *Öt-hat éve akart az egyetem először „saját” parkolót, de azonnal kiderült, szó sem lehet a civileket kitöltő táblák elhelyezéséről, mert a parkoló közterület, ráadásul tömegközlekedési útvonal is. A Fővárosi Tanács ezzel az indokkal rögtön elutasít-*

ta a próbálkozást. A szabályosan parkoló idegen kocsikat nincs mi alapján elszállíttatni, a közgázos odaér. Az egyetem előtti terület a Belváros egyik legjobb parkolóhelye: mindenhez közel van, forgalmas, úgyhogy a kocsikat nem török föl, ugyanakkor senki nem háborgatja az embert, ráadásul mindez ingyen. Van is tumulus bőven: osztrák meg cseh-szlovák buszok, csarnoki bevásárlók, kiküldetésben várakozó hivatalos kocsik, turisták, néha még lakókocsik is. *Kilenc, tíz óra körül már reménytelen a dolog, a közgázosoknak nem marad más, mint másodikként állni be, aztán reménykedni, hogy se el nem viszik, se meg nem húzzák a kocsijukat.*

M. G.

Egy nagypolitikus

Rektori utasítás

az írásbeli dolgozatok (tételek, feladatlapok) készítésénél követendő eljárásra

1. Az írásbeliség súlya, jelentősége, téjé oktatási rendszerünkben jelentősen megnövekedett. A titkosság biztosítására a dolgozatok (tételek, feladatlapok) készítésénél fokozott figyelmet kell fordítani.

2. Az oktató vagy oktatói csoport által készített valamennyi írásbeli dolgozatnál tanszéki felelőst kell kijelölni. A megnevezett oktató felelős a titkosság betartásáért, betartatásáért.

3. A sokszorosítás során a titkosság betartásáért a nyomda vezetője felel. (A dolgozatokat a nyomda vezetője vagy az általa megbízott személy veheti át, ellenőrzi a sokszorosítást, és gondoskodik a dolgozatok bizalmas kezeléséről.

Mindez értelemszerűen vonatkozik más, tanszékeken kívüli sokszorosítás kezelésére is.)

4. A sokszorosított dolgozatokat közvetlenül a tanszékre kell eljuttatni. A tanszéki felelősnek (vagy az általa megbízott dolgozónak) személyesen kell átvennie a dolgozatsomagokat a nyomdában. (A szállítás a tanszék felügyelete mellett történhet.)

5. A sokszorosított dolgozatok tanszéki titkos kezeléséért — azoknak a hallgatókhoz való eljuttatásáig — és a fennmaradó példányok megsemmisítéséért a tanszéki megbízott felel.

Budapest, 1991. április 2.
Csáki Csaba
rektor

Felhívás!

Allásközvetítő szolgáltatás indul a BKE-n. Arra szeretnénk kérni minden végzős hallgatót, hogy azt a kérdőívet, amelyet nemskóra eljuttatunk hozzá, kitöltve juttassa vissza a dékáni hivatalokba, a HT-be, vagy a gyűjtőládákba. Mindazok, akik vis-

szajuttatják, számítógépes adatbázisba kerülnek, és ingyenesen juthatnak szolgáltatásokhoz. Szakkollégiumunk telefonszáma: 182-7893. Címünk: Budapest, 1519. Pf. 375.

Közreműködéseketet köszönjük.
Vállalkozói Szakkollégium

Álláshirdetés

A Richter Gedeon Vegyészeti Gyár Rt. (Budapest, X. Gyömrői út 19–21.) felvételt hirdet közgazdászok részére az alábbi munkahelyeken

PÉNZÜGYI STRATÉGIAI OSZTÁLY, STRATÉGIAI TERVEZÉSI OSZTÁLY, KÖLTSÉGGAZDÁLKODÁSI OSZTÁLY, ÁROSZTÁLY.

ELEMZÉSI OSZTÁLY, TERMELESI FŐOSZTÁLY.

Kezdőbér: 14 500 forint.

Vidékieknek öt éven át 1000 forint albréti hozzájárulást, állami nyelvvizsga alapján 8–15 százalék nyelvpótlékot biztosítunk.

Érdeklődni lehet személyesen vagy telefonon a személyzeti és oktatási főosztályon, a 127-3047-es telefonszámon.

AZ ÁLLÁSHELYEKET 1991. SZEPTEMBER ELSEJÉIG KELL ELFOGLALNI.

Sélley Károly
személyzeti és oktatási főosztályvezető

Állás után kutatva

Nem hiszem, hogy részletezni kellene, mennyire fontos, hogy egyetemünk diákjai végzés után milyen munkahelyen, milyen feltételek mellett kamatoztatják tudásukat. Bár igen sok közülük „közel van a tűzhöz”, mégsem lenne felesleges, ha valaki intézményesen segítené a végzősöket igazán jó állásokhoz jutni.

Láthatóan erre a következők juttattak *Berkó László* és *Biro Andrea*, a vállalkozói szakkollégium tagjai is, amikor elhatározták egy állásközvetítő iroda felállítását a közgázon. Közlebbi és távolabbi terveikről érdeklődtünk náluk, megkérdeztük őket, hogy mire fognak építeni, kikre számítanak munkájukban?

Berci: Elsősorban a diákok saját érdekeire és törekvéseire építünk. Miután az egyetem végetér, minden hallgatónak szembe kell majd néznie a gazdasági közeggel, amelyben boldogulnia kell. Az elkövetkező években várhatóan megugrik majd a munkanélküliség és — bár ez nem elsősorban minket, közgazdászokat fog sújítani — következményeit mi is megérezzük majd. Ezért kiemelt jelentőségűvé válhat, hogy minél jobb pozícióból indulhassanak a hallgatók az önálló egzisztenciáért folyó harcban. Egy jó állás, magas fizetés, megfelelő pozíció garanciát adhat a boldogulásra. Ezt kínáljuk.

— *Hogyan képzelték el a megvalósítást?*

Andrea: Nyilvánvalóan két irányba kell lépünk. Mindelelőtt erőteljesen nyitunk a hallgatók felé. Ha minden sikerül, két héten belül minden végzős kézhez kapja levelünket és egy kérdőívet. Ha valaki ezt kitölti és visszajuttatja a dékáni hivatalokba, a HT-ba, vagy a gyűjtőládákba, akkor egy erre épülő számítógépes adatbázis révén automatikusan jelöltté válik minden állásra, amelyet felkutatunk. Ezekről értesítést is küldünk a diákoknak. Szolgáltatásainkat a hallgatók teljesen ingyenesen vehetik igénybe, azokért semmilyen díjat nem számítunk fel.

A másik oldal azok a cégek és vállalkozások, amelyek a munkahelyet kínálják. Itt számítunk a szakkollégium hagyományosan jó kapcsolataira a vállalati szférával, de vannak egyéb ötleteink is.

— *Ugy hallottam, az a szolgáltatás nemcsak a közgazdaságtudományi egyetemre korlátozódik.*

Berci: Igen, ugyanezt a rendszert kívánjuk alkalmazni a BME-n, és ha lehet, más főiskolákon és egyetemeken is. Reméljük, hogy vállalkozásunkra lesz igény, a diákok felismerik érdekeiket, és érdeklődni fognak az új szolgáltatás iránt.

Andrea: A legfontosabb, hogy gyorsan fel tudjuk építeni az adatbázist, közeleg a tanév vége és a hallgatók sok remek lehetőségre maradhatnak le.

Makai László

VÉGZŐSÖK FIGYELEM!

VAN MÁR ÁLLÁSOTOK?

Ha még nincs, keress fel minket!

Az AIESEC tevékenysége egy új profillal bővült. A Magyar Gazdasági Kamarával közösen megalapítottuk a Diploma Kft.-t, amely számítógépes állásközvetítéssel foglalkozik.

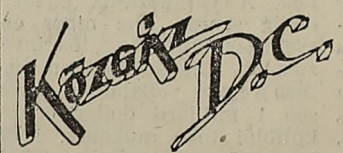
Rendteged olyan vállalattal állunk kapcsolatban, amelyet egyedül nehezen tudnál megkeresni.

Ezt a problémát segítünk megoldani. Az eljárás nagyon egyszerű: küldd be hozzánk a jelentkezési lapodat, és mi megtaláljuk a neked megfelelő vállalatot.

Szolgáltatásunk a diákoknak ingyenes, célja a vállalatok és a diákok közötti társalgó szakadék áthidalása.

Ha felkeltettük érdeklődésed és szeretnél többet megtudni szolgáltatásainkról, vedd fel a kapcsolatot az AIESEC-irodával!

Keress bennünket: **Kelle Agota, Rácz Imre, Kovács Mónika**

Előadás a készülő számviteli törvényről

A Pedagógus-közgazdászok Továbbképzési és Információs Központja szervezésében *dr. Nagy Gábor*, a Pénzügyminisztérium számviteli főosztályának vezetője 1991. április 12-én 10 órai kezdettel a BKE központi épülete IV. előadójában konzultációval egybekötött előadást tart a számviteli törvényről.

Az előadást az egyetem érdeklődő oktatói és felsőbb éves hallgatói figyelmébe ajánljuk.

KÖZGAZDÁSZ A BUDAPESTI KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI EGYETEM LAPJA

Felölős szerkesztő: Halay Edit
Szerkesztőség: Budapest, XI. Fővám tér 8. 1093
Telefon: 117-4548.

Kiadó: BKE
91-4292. Szikra Lapnyomda, Budapest

Felölős vezető: **dr. Csöndes Zoltán**
vezérigazgató

ISSN 0230-7529

Állásfoglalás a jelenlegi egyetemfejlesztési reformbázis munkálatainak előzményeiről és a helyzet értékeléséről

1. Önelégültség nélkül valhatja egyetemünk, hogy újat kereső meg-megújuló reformjaival évtizedek óta a hazai felsőoktatás egyik úttörője. Ezen hagyományra épített az 1985-ben megindult reformhullám, amelyet egészében véve egyértelműen pozitív kezdeményezésnek tartunk.

Altalános alapelvei közül legfontosabbnak azokat tartjuk, amelyek a nemzetközi képzési rendhez való közeledést, a képzési ágak világos megkülönböztetését, a tantárgyi struktúra revízióját, új tantárgyak kialakítását, erőteljesebb tanszéki kapcsolatok, a diákok választási lehetőségeinek kiszélesítését a folyamatos tanulásra való ösztönzést helyezték előtérbe.

2. Az elmúlt két és fél év során természetes módon kiderült, hogy a koncepcióban vannak újragondolást igénylő elemek, s míg az alapelvekben aránylag könnyű egyetértésre jutni, a megvalósítás már korántsem könnyű feladat. Az 1988/89-ben elindított úgynevezett reformfolyamatok az előző évek széles körű vitáiban kialakult tematika és struktúra szerint kezdtek el tanulmányokat és a tapasztalatok igencsak vegyesek. Fontosnak tartjuk azonban hangsúlyozni, hogy ha ezek a változások nem indultak volna be, akkor a rendszerváltás óriási lépéshátrányban talált volna bennünket, és most meg előttünk állnának azok a korántsem lebecsülhető feladatok, amelyek nagy részén túllépve ma már a továbbfejlesztésen gondolkodhatunk.

Mindezek miatt munkánkat az elmúlt évek tevékenységének folytatásaként tekintjük, de ez nem jelenti azt, hogy egyes területeket ne javasolhatnánk akár jelentős változtatásokat is.

Az egyetem működésének átgondolására készlet a fentiek mellett az új felsőoktatási és akadémiai törvény folyamatban lévő kialakítása is.

3. Az egyik erőteljes változtatási igény véleményünk szerint a kétszintűséget érinti. Az egyetemünkön kialakított kétszintű rendszert nem tekintjük sikeresnek. A két éves alapképzésben nem sikerülhet annyi gyakorlati ismeretet nyújtani, hogy a főiskolai harmadik év ne legyen túlsúlyos, erőteljes menet egy „praktikus” főiskolai diploma felé. Elvileg sem látszik helyesnek a két első év nagyon széles alapokon álló (tetszőleges irányba szakosítható) általános közgazdasági képzését egy év praktikummal „megfejezni”. Az így szerzett diploma nem eléggé versenyképes. Ezt a hallgatók is érzik. Lehetséges, hogy csak a tájékoztatás hiányosságait mutatja, de tény, hogy a hallgatók többsége ezzel a diplomával nem kíván élni, ezt jelzi, hogy igen nagy számban vissza kívánnak térni az egyetemi ágra.

A különböző főiskolákkal az átjárási lehetőség megteremtése is csak elvileg megalapozott. A valóságban nem sikerült egy megfelelő rendszert kialakítani, túlszabályozásra volt szükség, a gyakorlat egyáltalán nem a nyugati típusú átjárás felé mutat.

Véleményünk szerint az alapképzést meg kell tisztítani a jelzett problémáktól, s ez esetben alapjaiban a jelenlegihez hasonló rendezőelvek szerint működhet.

4. Egy másik kulcsfontosságú eleme a 85-ben elindított folyamatnak a tömegképzési igények kielégítése a business területen. A mai szituációban jobbnak látnánk, ha hangsúly-eltolódás menne végbe: elsősorban a belső tartalékok feltárása, oktatóink ösztönzése céljából, de amiatt is, mert a business „tömegtermelés” igen sok intézmény (rég és újonnan alakuló) vállalja magára, az a véleményünk, hogy a Közgazdasági Egyetemen a minőségi képzést kell előtérbe helyezni — mind üzleti, mind közgazdasági elméleti, mind társadalomtudományi területen.

5. Az elindított pozitív folyamatok sem tudták azonban teljes mértékben kifejtetni kedvező hatásukat, elsősorban két okból:

- a szervezet (némi formális átrendezés ellenére) változatlan maradt,
- a gyakorlati végrehajtás során olyan kompromisszumok is születtek, amelyek az eredeti elveknek is ellentmondanak.

Feltétlenül szükségesnek tartjuk tehát a tantárgystruktúra újragondolásával együtt a szervezet gyökeres átalakítását. Szervezetileg nem sikerült kezelni azt a problémát, hogy az első évek képzése szükségszerűen közügy, mert minden hallgatót érint viszont a felsőbb évfolyamok specializálódása következtében partikuláris, elsősorban tanszéki, illetve intézeti érdekek egyértelműen megjelennek. Ez önmagában természetes, a baj az, hogy e jelenséghez nincs megfelelő szervezeti mozgásforma.

A gyakorlati kompromisszumokra szemléletes például szolgálhat az ellenőrizhetetlen elburjánzott alternatív tárgyak jegyzéke, a számonkérés egyes anomáliái vagy a szakirányok helyzete.

6. A szakirányok kialakítása, szabályozása egyáltalán nem tükrözi az előkészítő szakaszban megfogalmazott követelményeket. Már 1987-ben is itt látszott a változatlan struktúrából

következő legtöbb engedmény, de ahelyett, hogy a megfelelő irányba korrigálnánk, a jövő évben egy teljesen „hagyományos”, a blokkszerkezetre kísértetiesen emlékeztető szakirányrendszer indulna be. Véleményünk szerint a képzéskorszerűsítésnek egy olyan lényegi, tartalmi eleméről van szó, ahol a tananyagok kontrolljának, az átgondolt választási lehetőségek kialakításának legalább annyira gondos munkáját kellett volna elvégezni, mint az alapozó képzés tantárgyainál. Ez csak minimálisan, részletekben és szakmailag szűk körben (legtöbbször csak tanszéki keretekben) történt meg. Véleményünk az, hogy hiba lenne ezeket a szakirányokat a most érvényben lévő szabályozás szerint szeptemberben elindítani. Bizonyos, már most is nyilvánvaló jelenségek azt valószínűsítik, hogy számos esetben nem feltétlenül kívánatos hallgatói stratégiák alakulhatnak ki. Miközben a szakdolgozat megírásának szakszemináriumi rendszere elvileg teljesen változatlan, a szakmai gyakorlatok kérdése megoldatlan, az új típusú államvizsgák kialakításra várnak — tehát amúgyis át kell gondolni az utolsó két évet. Szerintünk ez már megtehető lenne annak az új szervezeti és oktatási rendszernek az ismeretében, amin a bizottságok dolgoznak: a szakirányok beindítása már legyen az új egyetemi vezetés döntése.

7. A megvalósítás során az is kiderült, hogy a rendszer bizonyos elemeiben végiggondolatlan, menet közbeni szabályozásra, módosításra szorul és emiatt az amúgyis bonyolult szisztéma a kollégák nagy része számára áttekinthetetlené, túlbonyolítottá, túladminisztrálttá vált — anélkül, hogy ennek bármilyen előnyét élvezte volna. Ezek a menet közbeni problémák az egyébként lojális kollégákat is passzívvá tették és az egyet nem értő hangokat felerősítették. A képzéskorszerűsítési folyamat első éveiben tapasztalható lelkesedés és egyet-

értés jórészt eltűnt, sokan az egészet csak a vezetés ügyének kezdték tekinteni.

8. Tagadhatatlan tény viszont, hogy a kétszintűséghez kapcsolt kritériumrendszer a korábban tapasztalt minimalizmust megszüntette, a hallgatókat fokozottabb tanulásra, teljesítményre ösztönözte. Ha a kétszintűséget el is vetjük, a teljesítményorientáltságot valamilyen formában kívánatos fenntartani. Várható, hogy ezt a környezeti folyamatok alakulása segíteni fogja.

Sajnos a fentebb említett pozitív hatást a számonkérés gyengéi bizonyos mértékig lerontották. Az írásbeliség kezdeti túldimenzionálása, de a tömeges vizsgák egyébként is melegágyaivá váltak a meg nem engedett eszközök használatára való törekvésnek, melynek ma már riasztó példái vannak. Összefoglalóként egy tanszékek „liberális” értékelési rendszerével, sajnos az egyébként általunk is tapasztalt teljesítmény-növekedés nem arányos az átlagokban mutatkozó javulással. A számonkérésben radikális változtatásra van szükség, ebben azonban a diákokra is partnerszerep vár.

Szükség van arra, hogy a hallgatók formális és informális képviselői fórumai a hallgatóság hosszú távú érdekeinek megfelelően segítsék a színvonalas, igazságos és kemény feltételrendszer kialakítását.

9. A képzéskorszerűsítési folyamat sikere elsősorban maguktól az ebben részt vevő oktatóktól függ. Nem sikerült kellő motivációt találni a fizetés pedig egyszerűen nevésséges ahhoz, hogy komoly követelményeket lehessen támasztani. A megváltozott külső környezet tőlünk is elszívja az oktatók — nem is a legrosszabbak — egy részét, és örülhetünk, ha másodikállásban vagy óraadóként hajlandók részt venni az oktatásban. Olyan szervezetet kell kialakítani, amelyikben legalább magyar eltszinten megfizethetők azok, akik európai szinten tanítanak, kutannak.

10. Ez az alulfinanszírt, de időnként fellelkesíthető gárda képes volt arra, hogy az indulás időszakában az alapképzés számára új, korszerű anyagokat dolgozzon ki. Az elmúlt éveknek ez az egyik legnagyobb és kézzelfogható eredménye. A tananyag-korszerűsítés a kezdeti eredmények után azonban lassult, nem folytatódott megfelelő ütemben a tervezett, világ-színvonalhoz közelítő tananyagok készítése. A Soros-pályázatok, egyéb nemzetközi lehetőségek után joggal lett volna várható egy, szinte robbanásszerű fejlődés. Ez azonban még várat magára, úgy látszik, hogy még mindig nincs elég ösztönzés arra, hogy a kollégák az energiákat tananyagírásra fektessék.

11. A posztgraduális képzést a graduális rendszer szerves folytatásaként, tanszéki keretekben folytathatónak látjuk, más egyetemekkel, kutatóintézetekkel, gyakorlati szakembergárdával együttműködve. Mindazok a tevékenységek, amelyeket az OVK, a KTI végez (és esetleg egyéb, most nem folytatott képzési módok) egy új szervezeti felállásban szervezendők.

12. A munka melletti alapképzésről fokozatosan lemondva a képzéskorszerűsítés során a hangsúly a másoddiplomás képzésre tevődött át. A jelenlegi oktatási struktúrában ez logikus lépés, kérdéses azonban, hogy helyes-e? Bizottságunk nem tartja feladatának — ideje sem lévén rá —, hogy a fel-nőttoktatást a nappali képzéssel hasonló részletességgel vizsgálja és megoldja. Annál is inkább így van ez, mert a folyó képzés kialakítása során — 5 év alatt — sem jutott elegendő idő és energia ennek a kérdésnek a megnyugtató megoldására — hacsak a visszafejlesztést nem tekintjük annak.

Javasoljuk, hogy a munka melletti képzés teljes problematikájának vizsgálatára alakuljon egy különbizottság, ahol elemzik a különböző lehetőségeket és formákat (esti, levelező képzés, kiegészítő képzés, mérnök-közgazdászok, távoktatás, nyári kurzusok stb.).

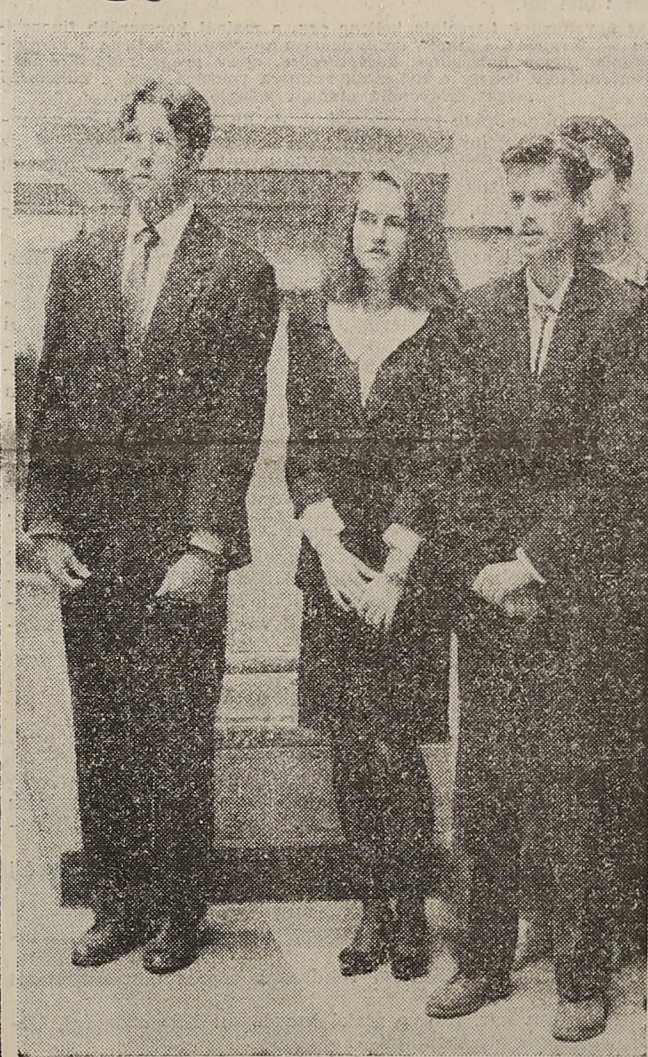
13. A nyelvtanulás a magyar felsőoktatásban részt vevő hallgatók számára elengedhetetlenül szükséges. Továbbra is a diploma feltételének tartjuk két, legalább középfokú nyelvvizsga megszerzését. A vita azon van, hogy ezeket a nyelvvizsgákat a hallgatók milyen egyetemi lehetőségek igénybevételével szervezhetik meg. Ennek kimunkálására az oktatási és szervezeti javaslatok szerves részeként kerül sor.

14. A minőségi képzés és a kiváló oktatók megtartásának szükségessége egyaránt igényli azt, hogy az egyetemen a jelenleginél lényegesen jobb lehetőségeket teremtsünk a tudományos kutatómunka számára. Világos tudományos kutatási stratégiát kell az egyetemen kidolgozni (erre a megelőző évek reformjai során soha nem került sor), ennek szakmai, szervezeti és pénzügyi konzekvenciáit levonni és mindent megtenni a feltételek megteremtésére. A kutatástámogatások, utazási támogatások, ösztöndíjak tekintetében méltányos és egyértelmű normarendszert kell kialakítani, biztosítva az elbírálás után a nyilvánosság kontrollját.

REFORMBIZOTTSÁGOK

(Megjelent a KÖZGAZDÁSZ 1991. február 27-i számában.)

Így kezdődik

Évnyitón Fotó: Dózsa Gábor

Tézisek az egyetem oktatásfejlesztési koncepciójához

Az alábbiakban az egyetemi működés tartalmi kérdéseivel foglalkozó bizottság eddigi megbeszélései alapján azokat az alapelveket fogalmaztuk meg, amelyekben a bizottság egyetértésre jutott, és amelyek a további munka alapját képezik. Megjegyezzük, hogy a bizottsági tagok egyetértése a megjelölt tézisek fő mondanivalójára vonatkozik, és nem feltétlenül terjed ki minden részletkérdésre, illetve konkrét megfogalmazásra.

1. A BKE küldetése stabil és komplex elméleti alapokkal rendelkező, világszínvonalú munkavégzésre képes szakemberek kibocsátása. Az egyetem sajátos versenyelőnye a képzés sokoldalúságában található meg: az elméleti alapokat az általános társadalomtudományi, közgazdasági és üzleti területen egyaránt elsajátító hallgatók szélesebb látókörrel rendelkezvén, választott szakterületükön is alaposabb felkészültséggel indíthatók útnak. A három terület komplex kezelése tradíciója magának az egyetemennek, de ennél szélesebb háttérrel is rendelkeznek: közép-európai sajátosság, amely nemzetközi versenyelőnyt biztosíthat hallgatóinknak. Az említett három terület egyúttal a szakképzés egymástól elválo három fő irányát is jelenti.

2. Az egyetem képzésének meg kell felelnie a nemzetközi standardoknak, struktúrájában és színvonalában egyaránt. Meg kell teremteni a szakmai, szervezeti és „public relations” feltételeit annak, hogy az egyetem nemzetközi hírű intézménnyé váljék. Az elmúlt években végbement reformfolyamat ebbe az irányba indította el az egyetemet — ahol lehet, építeni kell a meglévő eredményekre, kerülni kell az öncélú változtatást.

3. A fentiek szerint az egyetemnek a magyar felsőfokú képzés kiemelkedő színvonalú intézményévé kell válnia. Ez nem egyeztethető össze (nemcsak az erőforráshiány miatt, hanem koncepcionálisan sem) a rendszerváltás után még a koráb-

binál is erőteljesebben jelentkező tömegképzési igény kielégítésével — ezt a meglévő és alakuló főiskolai intézményeknek kell átengedni, lehetőség szerint segítve, támogatva ilyen szervezetek alakulását, beindítását. Az egyetemen tehát nem a hallgatói létszám emelésére kell törekednie.

4. A képzés fentiekben megfogalmazott feltételeit egy többfokozatú képzési rendszerben lehet biztosítani. Ez a rendszer tegye lehetővé egyrészt az egyes szakterületek közötti átjárást, másrészt legyen alkalmas a társegyetemek és főiskolák képzési rendjével való összehangolódásra. Az alapképzés célja egyrészt átfogó kép kialakítása a gazdaságról és a társadalomról, másrészt a szakma műveléséhez szükséges alapvető készségek elsajátítása. Az erre épülő szakképzés a választott szakterület elmélyült ismeretét tűzi ki célul, a tudásnak a gyakorlati életben való felhasználásának igényével. A posztgraduális képzés célja a nemzetközi színvonalú tudományos tevékenység végzéséhez szükséges elméleti ismeretek megszerzése, az alkotó tudományos munkára való képesség igazolása.

5. A BKE-nek úgynevezett „kutatóegyetemnek” kell lennie, azaz különleges súlyt kell helyezni az itt folyó kutatások szervezeti és pénzügyi feltételeinek megteremtésére. Az egyetemnek vezető szerepet kell játszania több szakterület hazai kutatásaiban és e téren is nemzetközi hírnévre kell szert tennie.

6. Végezetül: a bizottság munkájának eredményeként olyan oktatásfejlesztési koncepciónak kell előállnia, amely alternatívákat tartalmaz — lehetővé téve ezáltal, hogy a leendő vezetés gondos mérlegelés alapján, jól előkészített döntéssel hozzon. A bizottsági munka szervezeti kezelésének biztosítania kell, hogy a leendő vezetés ne térhessen ki a javaslatok ügyében való konkrét állásfoglalás elől.

Oktatásfejlesztési bizottság
(Megjelent a Közgazdász 1990. december 5-i számában.)

Rajta múlik... Fotó: Forrai Zsolt

Javaslatok az oktatás továbbfejlesztésére

(TERVEZET)

Jelen anyagunk az oktatásfejlesztési bizottság előzetes, megvitatásra szánt koncepcionális javaslata az oktatás tartalmi és szervezeti továbbfejlesztésére. Közrebocsátásával az a célunk, hogy az egyetem oktatóinak, hallgatóinak, munkatársainak széles köre nyilváníthasson róla véleményét a végleges javaslat kialakítása előtt. Munkarendünk szerint a küldöttgyűlés elé kerülő javaslatot a viták követően, és a másik két bizottság hasonló anyagaival való összeszerkesztés után alakul ki — ezáltal végül is egy közös javaslattal fogunk előállni. Ebben a közös javaslatban a küldöttgyűlés számára konkrét eldönthető kérdéseket is megfogalmazunk.

Megjegyezzük, hogy a tanév végével szükséges szervezeti és szakmai teendők jobb elvégzése érdekében a bizottságok a vitaanyagok közrebocsátását az őszi küldöttgyűlés által meghatározott határidőhöz (április 30-hoz) képest előrehozták, van tehát idő a vitára és a hátralevő munkálatok elvégzésére.

Az oktatásfejlesztési bizottság végleges anyagának szervezeti részét fogják képezni azok az elvi okfejtések, amelyeket két korábbi anyagként már közreadtunk, a Közgazdasábn is megjelentek: „Tézisek az egyetem oktatásfejlesztési koncepciójához” és „Állásfoglalás a jelenlegi oktatásfejlesztési reformfázis munkálatainak előzményeiről és a helyzet értékeléséről”. Ezeket az anyagokat ismét közreadjuk.

Szükség van ezzel együtt arra, hogy a javasolt oktatási rend bemutatása előtt néhány általános kérdésre kitérjünk, olyanokra, amelyek nem, vagy nem kellő hangsúllyal szerepeltek a fent jelzett anyagokban. Jelen írásunkban először ezeket foglaljuk össze, majd az oktatási koncepciót és a javasolt tantárgystruktúrát adjuk meg a rövidség, a jobb áttekinthetőség és referálhatóság érdekében tézisszerű pontokba foglalva.

Az anyag összeállításában nagymértékben támaszkodtunk a pályázatként illetve felkért hozzászólásként beérkezett írásokra. Ezek nagy száma és konstruktív hangneme segítette a bizottságot, szakmailag és morálisan egyaránt. Mindenkinél, aki megírt bennünket írásával, ezúton szeretnénk köszönetet mondani.

I. Általános kérdések

1. A bizottság küldöttgyűlés által meghatározott feladata az volt, hogy javaslatot tegyen az egyetem oktatási koncepciójára. A munka során úgy éreztük, hogy ennél tovább mehetünk, s javaslatot teszünk a konkrét tantárgystruktúrára és bizonyos oktatásszervezési kérdésekre is. Szükségesnek is ítéltük ezt, mivel az eltelt hónapokban azt tapasztaltuk, hogy az (egyébként hullámzó, eltérő nézetekkel jelentkező) egyetemi közvélemény ezt várja tőlünk. A javaslatok részletezettsége tehát odáig megy, ameddig a bizottság működéséhez rendelkezésre álló idő, a tagok kompetenciája és egyéb, főleg szervezeti körülmények ezt lehetővé tették.

Ugy véljük, a javaslatokat most olyan kidolgozottsági fokon tudjuk az egyetem közvéleménye, illetve a leendő vezetése elé terjeszteni, ami lehetővé teszi egyrészt a szükséges elvi és gyakorlati döntések meghozatalát, másrészt, erre építve, az illetékes és kompetens egyetemi szervezeti egységek részére a javaslatok operacionális átadását.

Ezt megkönnyíti, hogy jelen összefoglaló anyagunk mögött több száz oldal munkaanyag áll, részben a bizottság tagjai, részben a pályázók és felkért hozzászólók tollából.

2. Időben is, személyenként és szervezeti egységenként is eltérő várakozásokkal találkoztunk munkánk során. Abban úgyszólván teljes egyezséget tapasztaltunk, hogy változtatásokra szükség van — ezek mértékét illetőleg meglehetősen szélsőségesen eltérőek voltak a vélemények. A különböző formális és informális beszélgetések alapján a bizottság összességében arra az álláspontra jutott, hogy markáns, de radikálisnak semmiképpen nem mondható szemléletű javaslatokat fogalmaz meg. Ezt indokolja egyrészt az, hogy a korábbi reformfolyamatok megfelelő alapot és hátteret jelentenek az evolutív változások számára, másrészt pedig az, hogy

úgy látjuk, az egyetemi közvélemény (oktatók és hallgatók egyaránt) nem fogadókész az általunk az anyagban leírt radikálisabb változtatásra.

3. A bizottság úgy látja, hogy az egyetem az eddig elért számottevő fejlődési ütemet folytatni képes. Nem fogadhatjuk el azokat a szkeptikus véleményeket, melyek szerint ez „nem is valódi egyetem”, amelyek leértékelik az egyetem kollektívájának szakmai színvonalát, ambícióját, és negatív alapállást tükröznek. Nem kívánjuk idealizálni a helyzetet, de úgy véljük, az egyetem eddigi eredményei alapján úgy igazán integrálódnak a nyugati világ egyetemei közé. Nem azt gondoljuk, hogy a belátható időben a világ vezető egyetemei közé kerülünk, de oktatásunk és tudományos munkánk színvonala alapján belefértünk a jegyzett egyetemek nagy társaságába. Ehhez természetesen, mint említettük, a változások ütemét fenn kell tartani.

4. A nemzetközi standardokhoz való alkalmazkodás nem jelentheti egyetlen egyetem vagy ország gyakorlatának másolását sem. Példát ugyanakkor a világban szinte bármilyen oktatási, szervezeti megoldásra lehet találni — így sem az eseti, szórványos hivatkozások, sem a teljes rendszerek átvétele nem lehet járható út. Különösképpen akkor, ha a 2. pontban foglaltaknak megfelelően evolutív változásokban gondolkodunk.

Az egyetemnek vannak figyelemre méltó hagyományai (lyennek tartjuk a közgazdaságtan-üzlet-társadalomtudomány kapcsolatrendszer oktatásában és kutatásban egyaránt), ezeket támaszkodva kell olyan rendszert kialakítani, amely arculatot ad az egyetemnek, ugyanakkor kompatibilis a fejlett országok sokszínű rendszerével.

5. A bizottsági munka alapelveinek közreadása után viták és félreértések is kísérték az egyetem „elit”, „kutató” jellegével kapcsolatban ott megfogalmazottakat. Szeretnénk az ezzel kapcsolatos véleményünket tisztázni. Az egyetem sem nem úgy elit intézmény, hogy szűk hallgatói réteget oktattatna, sem úgy nem, hogy erőforrásainak javát kutatásra fordítja, s az oktatás másodlagos lenne.

Az elit intézmény alatt mi azt a magas színvonalú oktatási intézményt értjük, amely a gomba módra szaporodó hazai közgazdasági és üzleti képzéssel foglalkozó intézmények közül kiemelkedik, irányultató koncepciójával, nemzetközi kapcsolataival és oktatási gyakorlatával.

A magas színvonalú oktatás elengedhetetlen feltétele a minőségi kutatómunka, a tanárok (és diákok) figyelemreméltó szakmai és közéleti szerepvállalása — ez nem versenyben van az oktatással, hanem emeli annak színvonalát.

Nem lehet „elit” az egyetem a hallgatói létszámot illetően sem. Bár a bizottság a jelenleginél némiképp szűkebb létszám (mintegy 500 nappali tagozatos hallgató) felvételét tartaná helyesnek (szellemi és anyagi erőforrásaink adott volta mellett), ez nem változtat azon a tényen, hogy ez továbbra is tömegoktatás. Egyrészt ezt is lehet azonban színvonalosan csinálni, másrészt meg lehet (sőt kell) teremteni a szakmai, szervezeti és pénzügyi feltételeit annak, hogy a kiemelkedő hallgatók számára mozgásteret biztosítsunk képességeik kibontakoztatására (szakkollégiumok, külföldi ösztöndíjak, kutatásba való bevonás, stb.).

6. Az egyetemi kutatómunka ma, sok pozitív eredménye mellett, számottevő aránytalanságokat is mutat. Van számos, nemzetközi mércével is jelentős oktatónk, ugyanakkor igen nagy azoknak a száma, akik vagy egyáltalán nem végeznek kutatásokat, vagy kutatásuk tematikája, színvonala problematikus. Nem gondoljuk azt, hogy az egyetemnek csupa kiemelkedő, nemzetközi hírű oktatóval kellene rendelkeznie, elfogad-

juk azt is, hogy kivételként vannak kollégák, akik igen jó minőségű oktatómunkát végeznek, miközben alig publikálnak. Ugy véljük azonban, hogy a többség számára normaként előírható a színvonalas tudományos teljesítmény. Természetesen ehhez a jelenleginél jobb pénzügyi és infrastrukturális feltételek kellenének, noha jelenleg sem ezt, hanem inkább a követelmények alacsony szintjét látjuk fő problémának.

Úgy látjuk, hogy ma is megvannak azok a műhelyek, amelyekre építve tovább lehetne lépni az egyetem tudományos életének fejlesztésében, másrészt vannak hagyományai e téren a tanszékek közti együttműködésnek (még sokkal inkább, mint az oktatásban), harmadrészt a fiatal oktatói generáció számára az elmúlt néhány évben megnyílt szakmai utazási lehetőségek hatására ezen a téren (ha az anyagi feltételek romlása ezeket a hatásokat nem közömbösíti) különösebb beavatkozás nélkül is jelentős előrelépésre számíthatunk.

A nemzetközi kapcsolatok építését — az esetlegességek és improvizációk kiküszöbölése érdekében — a tömegesen jelentkező kihívásokra reagálva, világosan kimunkált, új alapokra kell helyezni.

Az egyetemi ösztöndíjak és utazási támogatások elosztását áttekinthető és publikus normákra kell alapozni. Célserű a nemzetközi gyakorlatnak megfelelően az ilyen támogatásban részesülők listáját évente nyilvánosságra hozni, feltüntetve a támogatás mértékét, az utazás célját és eredményeit.

8. Tisztában vagyunk azzal, hogy az oktatásfejlesztés tartalmilag azon múlik, milyen tudást, módszert, tankönyvet visz be a tanár az órára, s hogyan motiválhatók a hallgatók a kreatív elsajátításra. Ezért javasoljuk, hogy az egyetem

feltessen nagy súlyt a tananyagfejlesztésre — ezt stratégiai kérdésnek kell kezelni, ennek megfelelően kell ösztönözni és jutalmazni. Fontos a saját tankönyvek elkészítése — szükségesnek érezzük azonban számos alapvető szakkönyv magyarra fordítását is,

ezek részben kiegészítik, részben pótolják a hazai irodalmat. Lényeges előrelépést kellene tenni az oktatásmódszertan területén — oktatásunk nagyrészt a hagyományos, sok területen igen kevésbé hatékony módszertani elemek épül, nem elég színes, változatos. Ezen külföldi tapasztalatok megismerésén, átadásán kívül saját tapasztalatservelés (pl. módszertani konferenciákkal, tanszékek közti műhelyekkel) is kellene segíteni.

9. A hallgatók motiválásának problémaköre széles területet ölel fel.

Az egyetemnek harcolnia kellene egy, a mainál korszerűbb finanszírozási formáért, ugyanakkor tudatosan törekednie kellene a munkaerőpiac olyan hatásainak közvetítésére, aktív propagandaszerű megismertetésre, amely a hallgatók számára vonzóvá teszi a különböző magas színvonalú munkát igénylő pályákat.

Ez a munkaerőpiac igen sokszínű, de abban minden szegmense megegyezik, hogy erősödik az a tendencia, mely szerint az amerikai egyetemre vágó elméleti kutató éppúgy, mint a gyorsan meggazdagodni kívánó vállalkozó csak konvertálható tudás birtokában, színvonalas tevékenységgel érhet el eredményt.

10. Végül szólnak az „átmenet” kérdéséről. Úgy véljük, az általunk javasolt elképzelések megvalósítása nem okoz nagyobb zökkenőket. Az oktatás jelenlegi „magja” jó — a mi javaslataink jórészt egyszerűsítik a jelenlegi rendszert, ezáltal könnyen bevezethetők. A pályázatok, hozzászólások ezt az érzésünket erősítették. A javaslat jó része, ha a küldöttgyűlés támogatja, s a leendő egyetemi vezetés is mellette dönt, már a következő tanév operatív tantervének véglegesítése során figyelembe vehető.

Természetesen a későbbiekben szükség lesz a tényleges helyzetnek megfelelő tanulmányi- és vizsgaszabályzat kimunkálására, s javasoljuk egy, az ez szabályzatba jellemező fogva be nem illeszhető elvi és etikai irányvonalakat, szabályok összefoglalására egy egyetemi „Charta” kialakítását is.

Természetesen a bevezetésnek vannak lépései, s ezek között lesznek olyanok, amelyekért csak bizonyos idő után lehet megtenni. Az átmenet tervezésére az itt szereplő javaslatok megvitatása és a másik két bizottsággal való egyeztetése után kerülhet sor.

II. Az oktatási rendszer

AZ OKTATÁS SZERVEZETE

1. Az oktatási rendszer jelenlegi fő kereteit: a többszintű képzést és a három szakra tagolódást lényegében meg kell tartani, három kiegészítéssel:

a) Az eddigieknél erőteljesebben kell integrálni a képzési rendszerbe a posztgraduális képzést.

b) Az Államigazgatási Főiskolával való — javasolt — fúzió esetén egy negyedik, közigazgatási szak beindítása is indokolt.

c) A jelenlegi főiskolai rendszerű képzés megszüntetését javasoljuk.

A három kar, illetve szak elnevezése: Közgazdasági, Üzleti, Társadalomtudományi.

2. A nappali (teljes munkaidőjű) képzés mellett igen korlátozott létszámmal fenn kell tartani a munka melletti képzést is, a nappali tagozattal azonos követelményekkel, a nappali tagozatnál hosszabb képzési idővel.

3. Az egyes oktatási fokozatok külön diplomával zárulnak (alapl diploma, szakdiploma, doktori diploma). A magasabb fokozatot adó rendszerbe való belépés feltétele, hogy

a) vagy az előző szakaszban szerzett diplomával rendelkezzen a hallgató;

b) vagy pedig más felsőoktatási intézményben szerzett hasonló szintű diplomával rendelkezik és teljesíti az előírt követelményeket.

Az első szintre való belépés feltétele a sikeres felvételi vizsga, illetve az itt szerzett pontszámok alapján készített rangsorban elért megfelelő helyezések.

Törekedni kell arra, hogy a felvételinél az érdemi döntés ne létszám, hanem színvonaluk alapján szülessen.

4. Az alapl diploma megszerzéséhez minimum három, a szakdiplomához kettő, a doktorihoz újabb két esztendő szükséges (3+2+2) rendszer. A tanulmányok előre megadott időtartamon belül (például 5+4+4 év), a tanrend figyelembevételével, tetszés szerint megszakíthatók, illetve más felsőoktatási intézményben (megadott rend szerint) folytathatók.

5. Az első két évben a hallgatók azonos törzstárgyakat tanulnak, bizonyos számú választható órával kiegészítve. Ezen alapfokú képzés célja a hallgatók széles körű áttekintésre való képességének, ismeretei megalapozottságának és konvertálhatóságának biztosítása. A harmadik év átmeneti: ekkor a hallgatók a közös tárgyak mellett a szakosodási szándékaiknak megfelelő felvezető tárgyakat is tanulnak (ez, kiegészítve az alternatív tárgyakkal, bizonyos szakosodást is jelent azoknak, akik az alapl diploma megszerzése után átmenetileg, vagy végleg elhagyják az egyetemet).

Az első három év során négy szigorlatot kell letenni: közgazdaságtan (12 óra), matematika (12 óra), vállalatgazdaságtan és vezetés-szervezés (10 óra), társadalomelmélet (szociológia, politikatudomány, filozófia) (10-14 óra).

Az első három év lezárásának, az alapl diploma megszerzésének feltételei:

— az alapszigorlatok letétele,
— egy középfokú nyelvvizsga,
— egy dolgozat megvédése (ha a hallgató tovább akar lépni, akkor a jelentkezés szerinti szak követelményeinek megfelelően).

6. A negyedik és ötödik év célja, hogy a széles alapl műveltségre építve intenzív szakterületi képzésben részesüljön a

hallgató. A három szak képzési rendszere nem uniformizált. A közgazdasági szakon a hallgatók a szakkal egyidőben szakirányt is választanak, s a továbbiakban csak csekély a közös tananyag. Az üzleti szakon jelentős a közös további tárgyak száma, míg a társadalomtudományi szak és szempontból a másik kettő között helyezkedik el.

A diplomaszerezés feltételei:

— a szak-, illetve szakirányi törzstárgyából a vizsga letétele
— egy általános és egy szakosított nyelvvizsga,
— diplomadolgozat megvédése.

7. A doktori képzés lényegesen szűkebb létszámú, mint az előző két fokozat. Célja a jelölt tudományos tevékenységének segítése, a tudományos pályára való alkalmasság tesztelése. Doktori fokozat csak az egyetemen végzett tanulmányok, szervezett oktatásban való részvétellel szerezhető.

A doktori fokozat megszerzésének feltételei:

— a tanszék által meghatározott vizsgák letétele
— doktori értekezés megvédése.

A doktori képzésben részt vevő hallgató konkrétan megnevezett tanszékhez tartozik, annak oktató és kutató munkájában részt vesz. A doktori hallgatók után a tanszékek meghatározott összegű pénzt kapnak, ebből a doktoráló hallgató is részesül. A képzés rendjének meghatározásánál a jelenlegi akadémiái, illetve kormányzati szinten folyó szabályozást kell figyelembe venni, ennek pontos tartama ma még nem ismert.

AZ OKTATÁSI REND

8. A nappali tagozaton az első két fokozatban egy hallgató egy félévben legfeljebb heti 24 órának megfelelő tárgyat vehet fel (illetve ismertethet el az indexében). Ebben az egyetemen hallgatott nyelvi kurzusok is beleértendők. A tanrend kialakítása során törekedni kell arra, hogy heti két órást tanterv csak kivételes esetben kerüljön az oktatásba (főként az alternatív tárgyak között képzelhetőek el ilyenek). Az egyes törzstárgyakat a tantervben meghirdetett félévben kell felvenni, ettől eltérni csak ismétlés esetén lehet.

9. A felvett tárgyakból a hallgatóknak vizsgát kell tennie. A vizsgakövetelményeket a tanszékek állapítják meg, a félévközi számonkérés menetrendjét is. Egy tárgyból egy hallgatóknak egy félévben maximum két vizsgakísérelte lehet. Ha egyik sem sikerül, a tárgyat (nem a félévet) meg kell ismétlni.

10. Ösztönözni és segíteni kell azt, hogy a különböző tárgyakban párhuzamos, egymással versengő kurzusok induljanak. Ezek eltérő felfogásra vagy módszerekre épülhetnek, egyenértékűek a tanrend szempontjából, s a hallgatók szabadon választhatnak közülük. Új tárgyak bevezetésére a dékan adhat engedélyt, a karon működő tudományos és oktatási bizottság meghallgatásával.

Az egyes tárgyak felvételét a tanszékek előfeltételekhez köthetik: az adott tárgyat a hallgató nem veheti fel, amíg az előfeltételül szolgáló tárgyból le nem vizsgázott. Ha valaki egy vagy két tárgyat nem tud teljesíteni, még tovább mehet, s menet közben teljesíthet.

Azon tárgyak esetén, ahol erre lehetőség van (tehát ahol több párhuzamos csoport, szeminárium van) biztosítani kell a szabad tanárválasztás lehetőségét. A félévkezdést követő második hét végére azonban a hallgatóknak dönteniük kell, s ez a döntés a félév során nem változtható meg.

Az oktatók munkájának értékelése, előmenetele, díjazása során nagy jelentőséget kell tulajdonítani annak, hogyan értékelik oktatói tevékenységét a hallgatók. A hallgatói értékelés intézményes formájának megállapítása, az értékelés lebonyolítása és kiértékelése az oktatási rektorhelyettes (igazgató) feladata.

11. A mellékelt „Tantárgystruktúra” tartalmazza az első két fokozat törzstárgyait, az alapképzésre, szakképzésre és a szakirányokra egyaránt. Ezen tantárgyak sorrendjébe tartalmaz bizonyos szabadságfokot, többféle megoldás elképzelhető (természetesen a 10. pontban foglaltak figyelembevételével), ezek felvázolása a tárgyakra vonatkozó döntés után célszerű (a bizottság munkaanyagként több változatot is készített). A tárgyak logikai rendjét egy spirálszerű körkörös rendszer adja. Az alapképzésben átfogó, szemléletformáló, tájékozódási készségeket növelő felfogásban tárgyaljuk az egyes kérdéseket. A felsőszintű képzésben a választott szakterületnek megfelelő témákra visszatérünk, részletesen megismertette a hallgatót az egyes ismeretkörök tartamával, készségi szintre emelve az addó eljárások alkalmazását, feltárva a megoldatlan tudományos kérdéseket.

Végül a harmadik, doktori szinten az alkotókészségre apelálva azt várjuk el a hallgatótól, hogy képes legyen az egyes területeken új tudományos teljesítményt produkálni.

Perspektívában (nem is túl távoliban) el tudjuk képzelni egy kreditrendszer bevezetését (ennek első lépése, hogy nincs évszámítás), ebben a fázisban azonban ezt még nem látjuk célszerűnek.

12. A szakirányok a nemzetközileg bevett, szokásos specializálódást jelentik. Ezek természetesen formálódhatnak, egyesek esetleg kimaradhatnak illetve bejöhhetnek, de az alapvető szerkezetben hosszú távon is csak a nemzetközi szokások figyelembevételével érdemes változtatni.

A másodszakirányok fontos szerepet töltenek be a képzésben. Funkciójuk kettős: egyrészt a hallgatói érdeklődés bizonyos elágazásaihoz nyújtanak keretet, másrészt lehetővé teszik, hogy szakirányként még ki nem érlelt új képzési struktúrákat kipróbáljunk, megteremtve ezáltal a lehetőséget arra, hogy a szakirányok rendszere ne merevedjen meg, hanem újak is beléphessenek. A másodszakirányokért mindig egy-egy tanszék a felelős, miközben ösztönözni kell arra, hogy a képzés több tanszékre támaszkodjon. A hallgatóknak a másodszakirány választása nem kötelező, de ha felveszik, az bekerülhet a diplomájukba.

NÉHÁNY KIEMELT KÉRDÉS

13. A nyelvi képzést az oktatás integráns részének tekintjük. Mint említettük, az alapl diploma megszerzéséhez minimum egy, a szakdiplomához két nyelv ismeretét tartjuk szükségesnek. A hazánkban adott középiskolai oktatás és egyéb társadalmi feltételek figyelembevételével szükségesnek tartjuk, hogy a nyelvi felkészültség biztosításának lehetőségét az egyetem feladatává tegyük. Ehhez véleményünk szerint

— az alapozó képzésben félévente heti 6, a felső szinten félévente heti 4 óra nyelvoctatást kaphat minden hallgató, az alternatív órákért terhére. Aki ez idő alatt szerzett tudásával nem képes a megfelelő vizsgát letenni, annak az egyetem nem biztosítja tovább a nyelvtanulás lehetőségét — a vizsgát azonban megköveteli, a felkészülés a hallgató saját gondja.

Az egyetem szűkös erőforrásai következtében harmadik és további nyelvek ismeretének megszerzését nem kell intézményesen biztosítani. A hallgatók az általuk szabadon választott nyelvet tanulhatják, az egyetem köteles számukra meghatározott körből (angol, német, orosz, francia, spanyol) a felvételi lehetőségét biztosítani.

14. Megfontolandónak tartjuk olyan matematikai közgazdaságtan képzés bevezetését, amelynek során már kezdetől fogva szakosodnának a hallgatók.

A matematikai közgazdászok a világ más részein többnyire matematikai előképzettséggel rendelkeznek. Mi úgy látjuk, egyetemünkön megoldható lenne, s jelentős presztízzsel járna ez a képzés, de véleményünk szerint késő lenne harmadévtől ezt a szakirányt választani.

Az e szakra jelentkezők lényegében megkapnák az alapképzés főbb tárgyait (itt az oktatás illeszkedik a többi hallgatóhoz), s emellett célirányos matematikai képzést kapnának.

15. NÉHÁNY SPECIÁLIS TÁRGYCSOPORTRÓL:

— A proszemináriumok első évben folynak, heti két-két órában. Céljuk meggyezik a jelenlegivel: a tanulás és a szakmai munka alapelemeinek elsajátításával.

— Alternatív tárgyak a második félévtől vehetők fel, maximálisan öt (5. pont). Ezek célja egyrészt a hallgatók egyéni érdeklődésének kielégítése, másrészt lehetőséget ad a 10. pontban foglalt előfeltételek megfogalmazására. Az alternatív tárgyakat a tanszék által megadott rend (félév-specifikáció) szerint a hallgatók tanulmányainak során bármikor felvehetik.

— A felvezető tárgyak célja a szakképzés előkészítése, illetve bizonyos fokú specializálódás az alapképzés megszerzése előtt. Az 5. és 6. félévben kerül sor ezekre, mindhárom szakirányban összesen 12 órában. Az adott szak szerinti felvezető tárgyakból letett vizsga a szakra való belépés feltétele.

— A szakszemináriumok egyénekre, illetve kisebb csoportokra szabott oktatási formát jelentenek, céljuk a felsőszintű képzés utolsó két félévében a diplomamunka megírásának segítése. A szakszeminárium keretében kell megoldani a gyakorlati élettel való ismerkedést is, ezt kifejezetten a munka részének kell tekinteni, s diplomamunkák illetve munkatervek megfogalmazásakor érvényesíteni kell. A konkrét formák meghatározása a tanszék, illetve a szakszeminárium-vezető feladata.

16. A nappali tagozatos képzésben célszerű lenne a tanórákat négy napra koncentrálni, egy nap maradhatna egyéni munkára.

17. A munka melletti képzés tananyaga és vizsgakövetelményei megegyeznek a nappali képzésével. Egyes tantárgyak óraszámát csökkentve és a minimális képzési időt 4+2,5-ben megállapítva heti 14-16 órát kell a hallgatóknak az egyetemen tölteniük.

18. A tanárképzés fenntartására mindenképpen szükség van. Alapvetően azt szövegezzük le, hogy a leendő tanároknak az általános szakmai képzésre kell elsősorban súlyt helyezni — a szakképzés és a pedagógiai képzés ehhez kiegészítőleg járul, természetesen elengedhetlenül. Ennek alapján a tanárok a harmadik év végén szakként választják a tanári specializálódást és a szakirányt illetve másodszerint keretében szerzik meg a szükséges szak- illetve pedagógiai ismereteket (emlékeztetünk rá, hogy ez meglehetősen magas óraszámot, négy félévben összesen mintegy ötven órát jelenthet). Ennek megfelelően a specializáció az általános szakirányoknak megfelelő lenne, s a diploma megnevezése egységesen közgazdász-tanár.

19. A szakképzési fázisban lehetőség van arra, hogy a kiemelkedő teljesítményűkkel már bizonyított hallgatók egyéni tanterv szerint készüljenek fel. Az egyéni tanterv jóváhagyása az oktatási rektorhelyettes (igazgató) jogköre.

20. Az oktatástervezés alapvető egysége a tanszék. A tanszék felelősökét neveznek ki az egyes évfolyamokra, illetve tárgyakhoz. E felelősök feladata egyúttal a horizontális koordináció megvalósítása is. Mindent el kell követni a tanszék közötti együttműködés erősítésére, hosszabb távon, projekt rendszerben együttműködő csoportok létrehozására, az oktatás és a tudományos kutatás különböző területein (különös tekintettel a szakképzésre). A szükséges egyeztetések előírása, elvégzése és a megállapodások betartásának ellenőrzése az oktatási rektorhelyettes (igazgató) feladata.

A POSZTGRADUÁLIS KÉPZÉS

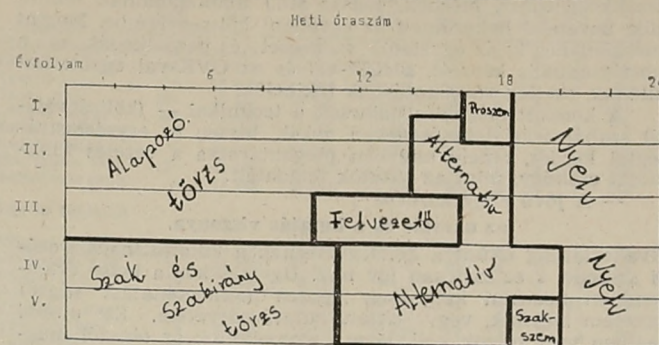
21. A posztgraduális képzésnek a doktori fokozatért folyó, már említett oktatás csak az egyik formája. Emellett szükséges és lehetséges más formák bekapcsolása is. Ezekben közös, hogy túlmutatnak a graduális képzés ismeretanyagán. Ez a képzés minden esetben jelentős összegű hallgatói (vagy munkáltatói) térítés ellenében folyik.

Az alapvető formák a következők:
— Diplomát adó szakfőiskolai képzés. (Az üzleti szakon ez kifejezett formájában a nyugat-európai posztgraduális Business School-ok mintájára, folyhatna felsőfokú diplomával és több év szakmai gyakorlattal rendelkező hallgatók számára.)
— Hosszabb-rövidebb tanfolyamok, szakosítók — ezek oklevéllel zárulhatnak, de nem adnak külön „diplomát”.

Ezen posztgraduális fokozatok tantervének kidolgozását a bizottság nem végezhette el, részben idő, részben kompetencia hiányában. Az azonban bizonyos, hogy ezen a képzési szinten nemcsak a nem célszerű, de nem is lehet az egyetemnek csak saját erőire támaszkodni: más intézményekkel, egyetemmel való kooperálás elengedhetetlen.

22. A fenti logikának megfelelően a jelenlegi kiegészítő képzési formákat (mérnök-közgazdász, jogász-közgazdász, stb.) javasoljuk mielőbb a rendes graduális képzésbe terelni, felvételi kritériumként a négy alapszigorlat letételét megszabva.

AZ ALAP- ÉS SZAKOKTATÁS SZERKEZETE

Megjegyzés: A táblázat az oktatási rend logikáját és átlagos óraszámait tükrözi. Az óraszámok kismértékű eltérése félévenként, illetve szakonként, szakirányonként lehetséges.

AZ ALAPOZÓ KÉPZÉS TÁRGYAI

Tantárgyak	Óraszám alternatívák	
	1.	2.
Közgazdaságtan	12	12
Gazdaság- és társadalomtörténet	4	4
Nemzetközi gazdaságtan	4	4
Vállalatgazdaságtan	4	4
Gazdaságpolitika	3	3
Szociológia	4	6
Politikatudomány	3	4
Filozófia	3	4
Jog	4	4
Matematika	12	12
Statisztika	8	8
Számítástechnika	4	4
Vezetés-szervezés	4	4
Pénzügy	3	3
Számvitel	4	4
Környezetgazdaságtan	-	3
Gazdaságpszichológia	-	3
Proszeminárium	4	4
Felvezető- és alternatív	26	20
Nyelv	36	36
Összesen	144	144

FELVEZETŐ TÁRGYAK		Ökonometria	
Üzleti szak	16	Közgazdaságtan	16
Marketing	4	Elmélet-történet II.	4
Számvitel II.	4	Nemzetközi gazdaságtan	4
Gazdaságpszichológia	3		
(ha nem kötelező mindenkinek)			
	44		

Közgazdasági szak		Közgazdasági elemző	
Ökonometria	3	Matematikai bevezetés	8
Elmélet-történet I.	3	Ökonometria	4
Közösségi gazdaságtan	3	Közgazdaságtan	12
Döntés- és játékelmélet	3	Nemzetközi gazdaságtan	4
		Pénzügyek	4
		Jog	4
		Gazdaságpolitika	4
	12		40

Társadalomtudományi szak		Gazdaságpolitika	
Gazdaságpszichológia	2	Matematikai bevezetés	6
Gazdaságpszichológia	3	Közgazdaságtan	8
(ha nem kötelező mindenkinek)		Fejlesztésgazdaságtan	4
		Gazdaságpolitika	4
		Környezetgazdaságtan	4
		Pénzügyek	6
		Munkagazdaságtan	4
		Jog	4
		Szociálpolitika	4
	12		44

A KÖZGAZDASÁGTANI SZAK-IRÁNYOK TÖRZSTÁRGYAI		Közgazdasági elemző	
Minden szakirány számára közös	44	Közgazdaságtan	16
törzstárgyak nincsenek		Kidolgozandó, illetve egyeztetendő az Államigazgatási Főiskolával	
Közgazdasági elmélet			
Matematikai bevezetés	16		

AZ ÜZLETI SZAKKÉPZÉS SZAKIRÁNYAI ÉS TÖRZSTÁRGYAI

Törzstárgyak (minden szakiránynak)	Szervezési magatartás	Tevékenységszervezés (operations management)	Vállalati pénzügy	Döntéshozatal és elemzés	Gazdasági jog	Üzletpolitika és stratégiai menedzsment
	4	4	4	4 v. 2	4 v. 2	4

Az üzleti szakképzés irányai (8. félévtől indulnak)

1. Vezetés-szervezés-emberi erőforrás
2. Marketing
3. Tevékenységszervezés (Operations Management)
4. Pénzügy
5. Számvitel
6. Nemzetközi üzleti kapcsolatok
7. Információgazdálkodás (Informations Management)

Megjegyzések:

- 1 Marketing és Pénzügy esetében a szakirány első tárgya — amíg hosszabb távon nem alakul ki egy két féléves vállalati pénzügy és marketing tárgy — mindenki számára kötelező lehet.
- 2 A tevékenységszervezés első tárgya — amennyiben a 8. félévben kerülne oktatásra — szintén mindenki számára kötelező lehet.

SZAKKÉPZÉS IRÁNYAINAK TEMATIKÁI

1. Vezetés-szervezés-emberi erőforrás	erőforrás	Makropénzügyek	4
Emberi erőforrás	4		16
Menedzsment control	4		
Vezetési tanácsadás	4		
Vezetési-szervezési gyakorlatok	4		
	16		
2. Marketing		5. Számvitel	
Marketingkutató	4	Költség- és eredményszámítás, tervezés	4
Fogyasztói magatartás	4	Pénzügyi és vezetői beszámolórendszerek	4
Marketing kommunikáció	4	Könyvelési technikák, ágazati sajátosságok	4
Ipari marketing és beszerzési stratégiák	4	Vagyonelemzés, auditálás	4
	16		
3. Tevékenységszervezés		6. Nemzetközi üzleti kapcsolatok	
Integrált termelési készletelési rendszerek	4	Makrogazdasági környezet	4
Logisztika	4	Nemzetközi pénzügyi menedzsment	4
Számítógéppel integrált termelés	4	Nemzetközi marketing és logisztika	3
Anyagi folyamatok vezetése és szervezése	4	Külkereskedelm technika	2
	16	Nemzetközi jog	2
4. Pénzügy		7. Információgazdálkodás	
Pénz- és tőkepiacok	4	Adatbázis-tervezés	4
Vállalati pénzügyi menedzsment — esettanulmányokon keresztül	4	Információs menedzsment	4
Befektetési menedzsment, értékpapirelemzés	4	Rendszerfejlesztési módszertan	4
	16	Irodautomatizálás	2
		Döntéstámogató rendszerek	2

A TÁRSADALOMTUDOMÁNYI SZAKKÉPZÉS SZAKIRÁNYAI ÉS TÖRZSTÁRGYAI

A szakképzés törzstárgyai minden szakiránynak	Döntés- és játékelmélet	3
Makroszociológia		24
Gazdaság- és társadalomtörténet		4
Politikaelmélet és politikatörténet		4
		12
3. Nemzetközi kapcsolatok		
Nemzetközi jog		4
A nemzetközi kapcsolatok és a magyar politika története		4
Nemzetközi szervezetek		4
Összehasonlító fejlődés- és regionális tanulmányok		2
Regionális gazdasági integrációk		2
1. Szociológia		
A szociológia módszertana		6
Gazdaságpszichológia		6
A szociológia elmélet-története		6
Szituációs logikai modellek		3
2. Szociálpolitika		
Társadalmi konfliktusok		6
Szociálpolitika		6
Módszertan		6
Jövőkutatás		3

Racionalitás, adaptivitás, humánium

A gazdálkodási és pénzügyi menedzsmenttel foglalkozó

3. sz. munkabizottság jelentése

Kellő szorongással adjuk közre jelentésünket. Milliő feszültség indult szővi át mindennapjainkat, az egyetem pedig mindennapjaink része. Az 1990. októberi küldőgyűlés hozta létre munkabizottságunkat. Kezdeti főgva három fő kérdésre koncentráltunk. (1) Milyen problémák találhatók az egyetem gazdasági működésében, és ezeket hogyan lehetne enyhíteni? (2) Milyen pótlólagos finanszírozási források szerezhethetők az egyetem működőképességének fenntartásához? (3) Adottságaink és a jövő igényei feltérképezve, milyen létszám- és gáinkat és a jövő igényeit indokolt? Mondanunk sem kell, berkonceptió megfogalmazása indokolt? Mondanunk sem kell, hogy számunkra a 3. kérdés a legfontosabb — legalábbis érdekel.

Lényegében ezeket a kérdéseket foglaltuk meg tézisek formájában, amelyeket a Közgazdász 1991. évi egyik első számában közzétettünk. Folyamatos munkakapcsolatot tartva a két másik bizottsággal látunk neki saját, általunk kitűzött feladaink megoldásához. Most, amikor ezen összefoglalóval az egyetemi közvélemény elé lépünk, egyrészt kirajzolódik az eddigi munka néhány jelentősebb szegmense, másrészt pedig nekünk is szembejövő jelentőségű számos gyenge pontja, ugyanakkor — talán — észrevehető néhány erősebb is.

Ami a munka menetét illeti, nagyjából utcanyi bizottsági ülésen túl rövidebb ideig 3 albizottságot is működöttünk. Ezen túl a bizottság „törzstagjai” olykor szinte napi kapcsolatban álltak egymással. Interjúkat készítettünk a gazdasági igazgatóság — szerintünk — külszociációban lévő munkatársaival, illetve a gazdálkodási kérdésekben illetékes egyetemi vezetőkkel, kérdőíves felmérést végeztünk — véletlenül kiválasztással — oktatóink között időbeosztásukat, terhelésüket, jövődelmi viszonyaikat firtatva. Feldolgoztuk a nyilvános pályázatra beérkezett munkánk ajánlásai közül azokat, amelyekkel mi is azonosulni tudtunk.

Nem titok, hogy időnként éles vitáink voltak. Nem annyira a vélemények különbözősége, hanem a realitás és az utópia közötti igen hosszú úton utjelzőként álló álláspontok polarizációja dominált.

Minden valószínűség szerint jelentésünk néhány pontja a másik két bizottság anyagának végleges elkészülte, és a még szükséges koordináció után változatlan, azonban az alapkerdekre adott válaszainkat minden bizonnyal fenntartjuk. Hangsúlyoznunk kell, hogy az anyag sok részét és kockázatait rejt magában, ebből fakadóan sokak — akár a többség — elégedettségével kell számolnunk. A magunk újraválasztásáról ez a jelentés mérsékelt hangvételű, és elemzésünk következtetéseit inkább finoman, mint nyersen fogalmaztuk meg. Nem nehéz elképzelni azonban, hogy az egyetemi közvéleményt automatikusan két részre szakítja ez az anyag. Az egyik rész sokkal „többet” (nemcsak jobbat, hanem többet, ra-

dikálisabbat, fantáziadúsabbat), a másik sokkal „kevésbé” (kevésbé radikálisat, módosítottat) várt, vár bizottságtól. Nem keressünk kifogást, mi „ilyet” akartunk, hanem azért a közösség, mert mérlegettünk és az „átlagot” igyekeztünk megközelíteni. Ezt még legnagyobb ellenzőink is bizony elismerhetik, hiszen éppen ezzel vesztettük el mindkét tábort szimpátiáját. Más kérdés, hogy örülnék annak, ha mindkét oldalról — a jelentés átgondolása után — az álláspontok közeledésének tanúi lehetnénk. Ez egy halvány siker bátorlalan jele lenne.

Végig tudatában voltunk annak, hogy javaslatainkat a kompetens vezetés könnyedén elvetheti. Ezzel kapcsolatban hangsúlyoztuk: ez a vezetés szuverén szive-joga. Mi úgy gondoljuk, hogy az általunk elemzett problémákat inkább előbb, mint utóbb meg kell oldani, s nemcsak egy-két „üdvözlő” megoldás létezik. Ha mi tettünk valami érdemlegeset, akkor az az, hogy a már hosszú évek óta levegőben lógó gondok közül néhányat mikroszkóp alá tettünk, felvettünk egy-egy köpnyűt, amin „Egyetemi érdek” felirat található, és köpnyűt (köpönyegeit) igyekeztünk nem forgatni, s ebben foglalkoztunk meg — néhány szegmenst illetően — amattár véleményünket.

Szerintünk ez a jelentés, egy hosszú, feszültségekkel terhes átalakítási folyamatnak csak az alapköve lehet.

I. Az egyetem gazdasági és műszaki működtetése

Az egyetemi gazdálkodás értékelése. Gazdálkodási filozófia és értékrend.

A gazdálkodás értékelésének alapját az egyetemi gazdálkodás adatai (tervek, beszámolók, különböző adatgyűjtések stb.), szabályzatai, az egyetem különböző szintű vezetőivel és szakembereivel készített interjúk képezték.

Az értékelésnek nem volt célja a gazdálkodás törvényességének a vizsgálata, az ellenőrzés. Bizottságunk azt a célt tűzte ki, hogy megvizsgálja az egyetem gazdálkodási rendszerét, abból a szempontból, hogy

— mennyiben felel meg, mennyiben alkalmazkodott a megváltozott gazdálkodási feltételekhez,
— hogyan működik, s működésében milyen zavarok, ellentmondások, problémák tárhatók fel,

— milyen irányban kell a gazdálkodási rendszert továbbfejleszteni, ahhoz, hogy a megváltozott környezeti feltételeknek, illetve az egyetem belső oktatási és szervezeti változásainak megfeleljen.

A jelen értékelést tehát egy **helyzetfelmérés összefoglalójának** kell tekinteni, s ennél csak annyiban kíván többet fel-

vállalni, amennyiben értékelésének, kritikájának irányultságával, konkrétan is megfogalmazott javaslataival segítséget kíván nyújtani a további (tervezési, gazdálkodási, döntési stb. rendszer továbbfejlesztését szolgáló) feladatok kijelöléséhez. **Ezen feladatok megvalósítása — szakértői közreműködést igényel, s erre az egyetem kompetens vezetőinek kell megbízásokat adni (elsősorban külső független szakemberek számára).**

A gazdálkodási filozófia önmagában meghatározza a gazdálkodási rendszert, és a szereplők magatartását a rektori szinttől a tanszék títkárságáig. Ennek a ma érvényes filozófiának két alpillére van:

— az állami költségvetésnek kell biztosítani az egyetemi működés költségeit,

— az egyetemi működés költségeit a hierarchia minden egyes pontján a szükségletek határozzák meg, ahol a szükséglet egyenlő a ráfordítással.

Az egyetemi gazdálkodási problémák jelentős része, ezen pillérek gyengeségére, illetve összekapcsolhatóságára vezethető vissza. Melyek a legfontosabb problémák a rendszerben?

a) Az állami költségvetés nem biztosítja a működési költséget

Ennek felszíni oka az, hogy nincs pénz. A másik ok pedig az, hogy nincs kialakult elképzelés az oktatásfinanszírozás

8 egyetem összesítésében az ún. dologi kiadások terén több mint 1,8 mrd-os hiány van az egyetemnek 1991. évi költségvetésében. Ennek a mértékét jelzi az, hogy a hiány aránya a finanszírozási források lefedeztet dologi kiadásokhoz viszonyítva 49%-os.

(Folytatás a 12. oldalon.)

Nyilvánvaló, hogy a költségvetési finanszírozási rendszer felülvizsgálata szorult. Véleményünk szerint ez nem feltétlenül csak a bőségesebb pénzellátást jelenti, az eddigi rendszer fenntartása mellett.

At kell gondolni, hogy a költségvetésnek a normatív támogatást nem kellene-e az outpouthoz, a hallgatókhoz kötnie. El kell dönteni, hogy a költségvetés mit finanszíroz az egyetemen: a graduális képzést, a posztgraduális képzést, a kutatást stb.?

Végig kell gondolni, hogy a gazdálkodás társadalmi ellenőrzését a bürokráciának, vagy független társadalmi szervezetnek kell-e megvalósítani. Ha nem alakul ki a teljesítményközpontú finanszírozás és ellenőrzés rendszere, akkor már rövid távon az állami egyetemeknek, illetve az itt dolgozóknak még az erkölcsi megbecsülése sem marad meg. (Ha már anyagirol igazából nem beszélünk.)

Kitérő: A felsőoktatás finanszírozási rendszerére vonatkozó nemzetközi összehasonlítás tanulságai

1. Az állami intézmények működésének finanszírozásáról az állam felel. Kisebbségi országokban nem vonják be a megyei önkormányzatokat sem jelentős mértékben a felsőoktatás finanszírozásába, itt csak parciális jelentőségük lehet.
2. Az állami támogatás döntő súlya a felsőoktatási intézmények gazdálkodása feletti központi ellenőrzést vonja maga után.
3. Világosan meg kell határozni, mely feladatokat és melkora hallgatólétszám részére finanszíroz a központi költségvetés. Ezekkel a forrásokkal a feladatokat megfelelően kell elszámolni, figyelemmel az előírt normatívákra.
4. Más, illetve többfeladatos ellátásához az intézményeknek kell többfeladatokra szert tenni. Ennek lehetőségei a gazdálkodás élénkítésével, az adórendszerből származó előnyök kirajzolódásával aligandóan feközódhatnak.
5. Megállapítható, hogy a hazai felsőoktatási intézmények finanszírozási rendszere nagyon hasonlít a német és az osztrák megoldásra. Két tendó rajzolódik ki:
  - Korszerűsíteni kell az intézmények belső elszámolási rendszerét, a belső ellenőrzést hatékonyabbá kell tenni.
  - Oda kell figyelni, a hasonló finanszírozási rendszerek korszerűsítési munkálataira. Számtalan tanulmány található az osztrák és a német szisztema hibáinak felmutatásáról, a jövő lehetőségeinek kutatásáról.
6. Egyetemünk költségvetését és költségvetéséről célszerű lesz folyamatosan összevetni más, hasonló finanszírozási rendszerben működő közgazdászokéval. Emellett a képzési feltételek természetes mutatóit is viszonyítani lehetne a központi normák kialakításához.
7. A hallgatólétszám növeléséhez nem feltétlenül járulnak arányos mértékű kiadás-növekedések. Oktatási módszerek célirányos megvalósításával, jobb szervezéssel csökkenteni lehet a fajlagos költségeket anélkül, hogy az a szívméret rováására menne.

b) Az egyetemi működés költségeinek finanszírozása nem folytatható a szükségletek szerint

A gyakorlatban eddig is megvalósult bizonyos szelekció, kialakultak belső alkufolyamatok. Ezek azonban a gazdálkodási filozófia, illetve a „költségközök” magatartásában nem tükröződtek. Ez általánosnak tekinthető az egyetemi szervezet majd minden területén. Nem alakultak ki a szelekció formális mechanizmusai, nem alakult ki olyan működési metodika, rendszer, szervezeti struktúra, amelyet a szükségesség megjelenésével a gazdálkodásban, a döntéshozatalban, az ellenőrzésben érvényesíteni kellett volna. Ezzel a folyamattal párhuzamosan jelentősen felerősödött az informális kapcsolatokon keresztülú forráselosztás, fellazult a gazdálkodás belső szabályozottsága. Amit jól jelez az is, hogy

a vizsgálatot végző gazdasági bizottság komplett és a gazdálkodás alapvető területeit felőlelő szabályzatot nem kapott. (Egyetlen maradvésként „működő” szabályzat volt a KK-szabályzat, aminek kövkezményeként a KK soha nem látott mélypontra zuhant az egyetemen.)

Az eddigiekből is láthatók, hogy a gazdálkodás alapjellei „baxuitbetonból” készültek, s túlélték azt a kort, amely után megerősítés, új statikai állapot létrehozása nélkül a felelős egyetemi vezetés hosszabb távon is használatra alkalmasnak ítéltetné!

c) Mik lehetnek a megerősítés pillérei, az új gazdálkodási filozófia alapjai?

A választ a külső környezeti változások ismerete nélkül (oktatási törvény, államháztartási törvény stb.) igen nehéz megadni. Az azonban biztosan állítható, hogy a teljes költségvetés állami finanszírozottságának feltétele nem tartható.

Igy vagy a finanszírozási forrásokot kell bővíteni, vagy pedig el kell viselni a leépülés, visszafelődés, az EGYE-TEM pozíció feladását, éppen akkor, amikor az egyetemi oktatás kezd versenypozícióba kerülni.

Úgy látjuk, hogy közép-távon reális célkitűzés lehet a 80-85, ill. 15-20% finanszírozási megosztás kialakítása az állami költségvetés és az egyéb források között. A 15-20% egyéb forrás elsősorban vállalkozási bevételeket és alapítványi pénzeszközöket jelent. Ennek a 15-20%-nak jelentősége sokkal nagyobb, mint ahogy azt az első ránézésre gondolnánk. Ez a 15-20% becsülésünk szerint a „szabadon felhasználható” pénzeszközöknek megközelíthető az 50%-át. U. i. az egyetemi lét fix költségei (épületek, üzemeltetés, közüzemi számlák, a minimálisan szükséges létszám bére és járuléka stb.) a 80-85%-ból elvissznek 50-55%-ot. (Ennek pontosabb meghatározására adatok hiányában nem volt módunk.)

A valós döntési alternatíva a maradék 30-35%-ra terjed ki. Ez nem jelenti azt, hogy a fix költségek nagysága nem befolyásolható, vagy nem csökkenthető. (Ezzel kapcsolatban a pályázatok között is volt olyan, amely az új, ocsóbb épületet preferálta.) Valójában azonban egyetemi stratégia a jelzett 30-35% költségvetési forrásra és a 15-20%-os egyéb forrásra építhető (mint reálisan megcélózható finanszírozási struktúrára).

Nyilvánvaló, hogy egy ilyen finanszírozási struktúra kialakítása a jelenlegitől eltérő gazdálkodási, irányítási, tervezési rendszert igényel, aminek meg kell jelennie az egyetem vezetési struktúrájában is.

Mindez azonban nem jelenti azt, hogy a belső finanszírozás a szükségletek szerint folyhat.

A racionális belső gazdálkodási rendszer kialakításának az a feltétele, hogy egyértelmű belső preferenciarendszer alakuljon ki. Csak erre építhet a gazdálkodás szelekciós mechanizmusokat, gazdasági normákat, finanszírozási kritériumokat. Egy szükséglet szerinti finanszírozási rendszerben, nem volt szükség a szelektáláshoz preferenciaskálára. Ennek hatására, a szűkössé váló finanszírozási források megjelenésével, számos feszültségi alapellentmondás alakult ki. Ilyenek a torzult jövedelemarányok, tisztázatlan döntési hatáskörök stb.

d) Mi az a preferenciaskála, amelyet az egyetemi vezetésnek a gazdálkodási rendszer kialakításánál követnie kell?

1. Hallgatók.
  2. Oktatás-kutatás.
  3. Közvetlen kiszolgáló rendszerek (könyvtár, jegyzet stb.).
  4. Oktatásszervezés-igazgatás.
  5. Feltételbiztosítás (gazdasági-üzemeltetési stb.)
- A rangsorhoz érdemes néhány megjegyzést fűzni, miután várhatóan ez lesz a kritikus pont az új rendszer kialakításában.

— Az egyetem funkciója a hallgatók oktatása.

Ezt a nagyon primitívnek tűnő megállapítást az egyetem egyes szféráiban uralkodó értékrend miatt nem tartjuk hiábavaló megállapításnak.

A tanszékek létjogosultsága és létszáma az oktatott hallgatók száma, a tartott órák mennyisége által lehet elsősorban meghatározott. Ha ezt komolyan vesszük, akkor az automatikus szelekció annál inkább beindul, minél nagyobb mértékű a hallgatói választás szabadsága különböző tantárgyak között.

Az erőforrások szűkösségéből fakadóan szembe kell nézni azaz, hogy a „hangyak szexuális életével” foglalkozó alternatív tárgy nem lehet csak azt tanító főállású oktatója az egyetemnek. Az persze meggondolandó, ha a „hangyaügyi minisztérium” tartósan finanszírozza ezt.)

Ugyanakkor a vezetés, az oktatás-fejlesztés hosszabb távú koncepciója alapján működtethet olyan „statuszokat”, csoportokat, tanszékeket, amelyeknek rövid távon nem kell megfelelni az előző oktatási minimumkövetelményeknek. — Az oktatás területén teljesen nyitott az, hogy mit tekintünk alapfunkciónak az egyetemen. Az első — diplomaszerező kurzusokat, a munka melletti képzést, a posztgraduális képzést stb.? A gazdálkodási rendszer, és az egyetemi szervezet egészen másként néz ki akkor, ha a posztgraduális képzés jó részét (szakközgazdász, mérnök, jogász stb.) alapfeladatnak tekintjük, bevételei bekerülnek az egyetemi költségvetésbe. Megint másként néz ki az egyetemi szervezet és gazdálkodás, ha a posztgraduális képzést, a KTI-vel és az OVK-val együtt önállóan, esetleg vállalkozásnak tekintjük.

A konkrét megoldás nemcsak a technikai — (költségvetési) szabályozási lehetőségeken múlik, hiszen ez egyetemstratégiai kérdés, amely nagyban meghatározza a vezetés funkcióját csakúgy, mint az oktatók feladatait.

— A jövő nagy kérdése

az oktatás és a kutatás viszonya.

Gyakorlatilag eltűnt a költségvetésnek a kutatásfinanszírozási szerepe, s ez tartósan így lesz. Ugyanakkor a belső értékrendben tisztázni kell, hogy „iparos” (tömegoktatást végző) egyetem legyünk, vagy oktató-kutató egyetem. Ez utóbbi esetben még súlyok kell, hogy szerepeljenek az oktatói megítélés értékskáláján, a hallgatói oldalon, és a kutatói oldalon jelentkező teljesítmény között. Ennek lényeges gazdálkodási következményei is vannak.

Ma az elnyert kutatási pénzek jelentős része nem a kutatást, hanem az egyetemi működést szolgálja. Úgy tűnik, ezen forrásokhoz a jövőben sokkal inkább teljesítményorientáltan lehet hozzájutni.

Ma kutató egyetemként igen rosszul állunk. Az egyetem „szellemi termékért” oktatóinak összesen 10,1 mill. Ft-ot fizetett ki költségvetéséből, ill. a gazdasági igazgatóság által kezelt kutatási pénzeszközökből. Ez az oktatói béreknek 7,7%-a, ami rendkívül alacsony, abszolút értékben is, de a felhasznált összes kutatási pénznek becsülésünk szerint jóval kevesebb mint 1/5-e. (Nincs összesített adatunk a kutatási pénzalapokról.)

A „kutató egyetem” cél előtérbe kerülése külön kutatás-szervezési, finanszírozási rendszert igényel, s egyértelműen tisztázni kell a kutatásfinanszírozás és az egyetemfinanszírozás viszonyát.

— A hallgatók és az oktatás szintjén is óriási jelentősége van

a nemzetközi kapcsolatoknak.

E téren jelentős előrelépés történt az elmúlt időszakban. Ugyanakkor ezek gazdasági vonzatai nem kerültek kiépítésre az egyetemi gazdálkodási rendszerben. A nemzetközi kapcsolatok finanszírozása a legváltozatosabb, a legkülönbözőbb források játszanak szerepet a finanszírozásban.

Ha tartani akarjuk a preferenciarendszerünket, akkor olyan oktatási tematika felé kell elmozdulnunk, amely hasonló a nyugat-európai megfelelőekkel, és olyan pénzforrások megteremtéséről kell gondoskodnunk, amelyek lehetővé teszik a hallgatói cserét.

Oktatói oldalon a nemzetközi kapcsolatokban is felvetődik az oktató vagy/és kutató egyetemi probléma. Oktatásban rövid távon is megjelenő programmal menjen-e az oktató külföldre, vagy független kutatási programja alapján? Melyikben milyen részt (költséget) vállaljon az egyetem?

Meg kell oldani a hallgatócserén túl az oktatásere, ill. a külföldi oktató meghívásának finanszírozási problémáját is. Ma ez nem fer be a rendszerbe.

Rendszerben új kérdés az egyetemi oktatók külföldi munkavállalásának problémája. Ennek a jelentősége nőni fog. Kérdés az, hogy meddig, milyen feltételekkel járul hozzá az egyetem a külföldi munkavállaláshoz? Vagy pedig a „mehet aki tud” ideológiát követjük.

— A preferenciaskála harmadik helyén

a közvetlen kiszolgáló

rendszerek állnak. Itt az oktató és kutató munkát közvetlenül segítő könyvtári, kiadói, jegyzetellátási (részben nyomdai) tevékenységeket hangsúlyoznánk. Ez az a terület, amely tipikusan kevert finanszírozási rendszerben működhet, s sajátos finanszírozási konstrukciók kialakítása elkerülhetetlennek látszik. Finanszírozási szerep e területen az állami költségvetésnek, az alapítványoknak (szponzoroknak), és a vállalkozásoknak juthat. A jelenleg relative visszaszoruló állami költségvetési szerep, pl. a könyvtári finanszírozás reálértékének tartós csökkenése, úgy tűnik, belső preferenciarend kérdése is. (Igen kicsi a könyvtár érdekérvényesítő ereje.) Ugyanakkor e területeken a vállalkozási formát is ki kell alakítani elsősorban a kiadói és nyomdai területeken (beleértve az egyetemi és az OVK-nyomdát is).

Semmi nem indokolja, hogy tankönyveink — szakkönyveink ne piaci áron kerüljenek forgalomba — az egyetemi hallgató szférán kívül. Olyan megoldási módokat kell keresnünk, melyben ez a tevékenységi kör kifejezően priorított, de belülről egyetemi szakmai érdekérvényesítési lehetőséget is biztosít.

(Pl. Kiadói Tanács, Könyvtári Felügyelő Tanács stb. formákkal.) Tudomásul kell venni, hogy e közvetlen kiszolgáló területen is szelektálni kell az igények között, s erre az oktatói és hallgatói képviselők (mint a leginkább érintettek) a legalkalmasabbak. Egy ilyen rendszer a formális központi irányítás decentralizálását, s egyben az adott területek hatékonyabb működési lehetőségét is jelenti.

— A gazdálkodási rendszer preferenciaskáláján a 4-5. helyen az igazgatás és feltételbiztosítás áll. Ezen területeken egyértelműen a ráfordításmínimalizálást kell a rendszernek szolgálnia. (Más kérdés, hogy ez a személyek tekintetében nem ködődik csak az igazgatási és feltételbiztosítási területek képviselőihez.) Azt viszont egyértelműen ki kell mondani, hogy e területeken a teljesítménymérés költségeken keresztül történik. E területek súlya rendkívül nagy, összességében az elmúlt évben főállásban 350 fő dolgozott átlagosan e területeken, ugyanakkor mintegy 460 főállású oktatója volt az egyetemnek.

E területek racionalizálása elkerülhetetlen, megkezdéséhez még oktatási rendszerbeli, vagy egyetemstratégiai döntéseket sem kell hozni. Ezt a racionalizálást célszerűen külső specialistaikkal elvégeztetni.

A felváltó preferenciaskála, nem jelent minősítést, első, másodosztályú stb. címkeztést. Kizárólagos célja, hogy vezérfonalat adjon a gazdálkodási (s ahhoz kapcsolódóan az egyetemi működési) rendszer átalakításához, továbbfejlesztéséhez.

Ugyanakkor alapul szolgál ahhoz, hogy a jelenlegi helyzetet, a gazdálkodási problémákat értékeljük, azok reális súlyát, azok legfontosabb okaira a következőkben rámutassunk.

2. Melyek a legfontosabb problémák a gazdálkodásban? Merre lehet kivezető utat építeni?

Bizottságunk nem gondolja az, hogy teljeskörű, s rangsorolt problémalistát képes összeállítani. Csak a legfontosabbnak tartott problémák jelzésére vállalkozhatunk. Célunk az, hogy a gazdálkodási rendszer átalakításához, a célok és a feladatok konkretizálásához segítséget, alapot adjunk.

Nyilvánvaló az, hogy a helyes cél- és feladatmeghatározás nem lehet független az oktatási rendszer továbbfejlesztésétől és nem választható el a szervezet átalakításától sem.

Ha mindezen kérdésekben konszenzus, vagy állásfoglalás születik, akkor lehet kiadni a gazdálkodási rendszer átalakítására — feladatok. (Véleményünk szerint független profi szervezet részére.)

A következőkben tehát csak a legfontosabb problémákat, megoldási irányokat, alternatívákat foglaljuk össze:

a) Jelenleg az egyetemnek nincs gazdálkodási koncepciója. A gazdálkodás szükségessé sokadrangú kérdésként jelenik meg. A gazdálkodási koncepció kialakításához először mindazon dilemmákban (oktatási, finanszírozási stb.) állást kell foglalni, amelyeket az előzőekben felvetettünk.

b) Az egyetemnek nincs belső gazdálkodási rendszere. Hiányzik az érdemi tervezési tevékenység. A tervezés, költségvetés-készítés az állam-egyetem kapcsolatrendszerre ter-

jed ki, ennek szerkezetét (nagyértékben a terv alfejezeit) az állami költségvetési szervekre vonatkozó előírások határozzák meg. Az ilyen típusú tervnek létjogosultságát nem lehet vitatni, de az egyetem gazdálkodásában más, állami költségvetésen kívüli pénzeszközök is jelentős szerepet játszanak. Ezekre vonatkozóan, illetve ezekkel bővítve kellene egy teljes-gazdálkodási tervet készíteni és elfogadni. Ennek jelentőségét csak egy példával szeretnénk illusztrálni. Az egyetemi tanács 1991-ben tájékoztatást kapott az 1990. évi költségvetés teljesítéséről. Ennek 6. sz. mellékletében az 1990. évi bérfelhasználásról kaptunk kimutatást. Eszerint 1990-ben 16,788 E Ft jutalom került kifizetésre. Ugyanerre az időszakra a kiadott jövedelemigazolások alapján 35%-kal több; 22,728 ezer Ft jutalom kifizetésére került sor. A két szám közötti különbség (a közel 6 mill. forint) nem csalásból ered. Csupán az utóbbi nagyobb számban benne van az összes, a gazdasági igazgatóságon keresztül átfutó jutalom kifizetése is.

A tervezési rendszer problémájának a másik vetülete, annak mélységi bontása. Bár az utóbbi évben történtek lépések a költségtervezés mélységének növelése érdekében, de ezek nem jelentették (többnyire) a költségkeretekkel való gazdálkodási jog decentralizálását, s maga a tervezési metodika is csak a bázisköltségekkel és az áremelkedés mértékével számolt.

Véleményünk szerint új tervezési rendszert kell kialakítani (0-bázisról), amelyben a tervezési szintek számát jelentősen növelni kell, ezekhez kell igazítani a döntési, nyilvántartási és érdekeltségi rendszert.

l) Ezt a dilemmát jól közelíti meg az 1991-es költségvetési előterjesztés anyaga (amit az egyetemi tanács is megtárgyalta). „Az a véleményünk, hogy addig amíg nem történik meg a feladatok pontos felmérése, és ennek ismerete alapján valamiféle mutatószámok kialakítása, addig nincs mi alapján keretet megállapítani. Rossz keretmegállapítások még nagyobb pazarláshoz vezetnének. A centralizált dologi gazdálkodásnak viszont az a kétségtelen hátránya, hogy csak azok jutnak valamihez, akik kérnek, akik először kérnek.”

Ez a rövid idézet önmagában több vonatkozásban is alátámasztja az általunk harmadik helyre sorolt egyetemi gazdálkodási problémát. A döntési rendszer formálisan szabályozott. A szabályozás csak a legfelsőbb szintekre terjed ki (egyetemi tanács), lefelé és az egyes funkcionális területekre nem. Néhány adalék, kérdés, részben a fenti idézethez kapcsolódóan is:

Kinek a feladata a feladatok pontos felmérése?

Milyen alapon tervez a gazdasági igazgatóság? Kinek kellene a „keretet” megállapítani?

— Milyen az egyetemi vezetés és a gazdálkodást irányító viszonya? Erdemben foglalkozik az egyetemi vezetés gazdálkodási kérdésekkel? A szokásos feladatokon túl előfordult már az, hogy a gazdasági apparátusnak célfeladatokat fogalmaztak meg? Vagy általánosan igaz az, amit a gazdasági főigazgató által, 1990. november 19-én a vezetői értekezlet számára készített tájékoztató anyagban lehet olvasni (5. oldal). „A kamatbevételek megszerzéséért az egyetemeken szokásos jutalmazás mértéke, a bevétel 1,3%-a. Az első félév alapján 145 000 Ft kifizetés történt, további 180 000 Ft kifizetendő.” (Itt az egyetem átmenetileg fölös pénzeszközeinek banki elhelyezéséről van szó.) A felvethető kérdések a következők: Mi az, hogy szokásos? Milyen kamat %-hoz kötődik (ha 20%-ért helyezik ki 30-33 helyett, akkor is jár)? A gazdálkodás szokásos tevékenységi körébe nem tartozik bele a pénzgazdálkodás? (Ha egy vállalat gazdasági igazgatója az egyszámán tartja a fölös pénzt, mit szól majd hozzá a vállalat tulajdonosa?)

— Bizonyításra szorul-e az, hogy a tervezési rendszer, problémáinak következtében a pénzeszközök, való jutás informális alapon dől el (s nem feltétlenül aki korábban meg, az kap alapon).

— Bizonyításra szorul-e az, hogy a gazdálkodás legnagyobb és legkisebb egysége az egyetem, és nincs érdemi decentralizáció? Nincsenek normák, nincs belső érdekeltségi rendszer.

— Bizonyításra szorul-e az, hogy a kialakított belső információs rendszerben belső érdemi elemzés — ellenőrzés nem végezhető. Ez nem jelenti a külső törvényességi ellenőrzés, illetve a felügyelet lehetetlenségét.

A fenti kérdésekbe foglalt megállapítások igen kemények, de véleményünk szerint nem túlzott általánosítások eredményei. Az okok keresése, nem egyenlő bűnbak-kereséssel. Véleményünk szerint az okok közötti rangsorolásban térhet elakülőbböző egyetemi csoportok véleménye. Mi a környezeti (történeti), szervezeti, vezetési, személyi okozati láncot, „rangsort” tartjuk reálisnak, és valóságúnak.

Ez nem jelenti azt, hogy túlértékelnék a környezeti determináció jelentőségét, s nem értünk egyet (elsősorban a gazdasági apparátus által képviselt) a külső gazdálkodási determináltság túlhangsúlyozásával sem. Ez utóbbi fetiszizált a vezetés és közvélemény felé. Rangsorunkban a szervezeti okok súlya megelőzi a vezetését azért, mert a kialakult rendszerben a szervezeti ellenállás mértéke és „hatékonyága” a szervezési tankönyvek iskolapéldája lehetne.

d) A gazdálkodás egyes funkcionális területei olyan problémákkal küszködnek, melyek nem magyarázhatók külső tényezőkkel. Melyek a legjelentősebbek ezek közül?

1. A beruházási-fejlesztési koncepció és koordináció hiányzik.

A fejlesztési források „kontraszelekciós” elosztása a jellemző (aki nem tud kivülről szervezni, jó a kapcsolata, belül kap eszközöket). Kideríthetetlenek a prioritások. Előfordult az, hogy akkor került az egyetemi tanácsi jóváhagyásra a beruházási terv, amikor arra már gyakorlatilag 100%-os elkötelezettség volt az egyetemnek (megkötött szerződések). Nincs a következő évekre kialakult elképzelése az egyetemnek, nem is elég egyértelmű, hogy jelenleg ezzel kinek kellene foglalkozni. (A gazdasági apparátus formálisan végrehajt vagy a fejlesztési koncepciót is kialakítja?) A reális megítéléshez az is hozzátartozik, hogy a tényleges beruházási pénzforrások nagyobbik fele az egyetem normál költségvetésén kívül, hosszú alkufolyamatok alapján kerül az egyetemre, sokszor meghatározott célra. (Ugyanakkor nem biztos, hogy a saját preferenciarendszert lehet érvényesíteni az alkufolyamatban. Gondoljunk a kampányokra.)

2. A legtöbb belső feszültséget a bérezési rendszer okozza.

A problémákat alapvetően az okozza, hogy a bérek szinte összes funkciójukat elvesztették, rendkívül alacsonyak; nincs bérigazgatási koncepció; a szabályozás nem működik; me-re a rendszer, a béralkítás belső mechanizmusa; teljesítményszórás óriási, a bérekkel ennek nincs semmilyen kapcsolata.

Ezek a megállapítások annak ellenére helytállóak —, hogy a bér és jutalmazásnak van a legjobban kiépített elosztási, illetve döntési mechanizmusa. A létszám és bérkonceptióval az anyag II. része foglalkozik részletesen.

Az egyetemen szerzett jövedelmekről ad tájékoztatást az 1. és 2. sz. táblázat. (Az adatok nemcsak a költségvetési forrásból származó jövedelmeket, hanem az összes, az egyetem gazdasági igazgatósága által kezelt pénzből történő jövedelemkifizetést tartalmazzák.)

A jövedelemszínvonal nem is igényel különleges kommentárt.

A 451 oktató egyetemről szerzett jövedelmének átlaga 22 086,47 Ft. Ennek kevesebb mint 90%-a származik az állami költségvetésből, a többi saját bevétel (kutatás, egyéb oktatói feladatok stb.).

Az adatok egy meglehetősen eltorzult belső értékrendről tanúskodnak. Az átlagbér + jutalom alapján összeállítottuk a 10-es toplistát, ez a következő (Ft/hó):

1. Akadémikusok	63575
2. Vezetők (13 fő, oktatók és gazd. vezetők)	43685
3. Belsőosztály	23357
4. Pénzügyi-Számviteli Osztály	22992
5. Aula	22197
6. Közgazdasági kar (oktató)	21918
7. Társadalomtudományi kar (oktató)	20782
8. Műszaki Osztály	20118
9. Gazdálkodási kar (oktató)	20110
10. Költségvetési csoport	18832

Az első két hely nem okoz meglepetést, ha csak az nem, hogy a legfelsőbb vezetők (rektorhelyettesek, dékánok, gazdasági főigazgatók és helyettesek) egyetemi jövedelme már elérte közepes vállalat osztályvezetőinek jövedelmét.

A gazdasági igazgatóság apparátusának szervezeti igazságtétel helyét foglalnak el a toplistán. Ennek technikai magyarázata az, hogy az önköltséges oktatás és vállalkozások bevételeinek, illetve bér-költségeinek 6%-a a közvetett résztvevők jutalmazására fordítható. Többek között ennek eredményeként jelentős jutalomkifizetések történtek. A toplistán szereplő egységeinél 37 és 74 ezer Ft/év összegét ért el a kifizetett jutalom.

Az adott szabályozás helyességét önmagában nincs értelme vitatni. Tény, hogy ennek segítségével a területek elérték, régtől, a kérdés csak az, hogy ez egy formális megegyezés része-e, vagy ez informálisan alakult ki azáltal, hogy gazdasági területeken a szerveknek van meg leginkább az érdekérvényesítési lehetőségek.

3. A foglalkoztatási struktúra aránytalan, ami azt jelenti, hogy

- az irányítás és a gazdasági apparátus „túlsúlyos”,
- nem volt érdemi felülvizsgálata a területen, itt a racionalizálás elkerülhetetlen,
- nincs igénybe véve a hallgató, mint munkavállaló (ami igen racionalis lenne, ha jól körülmények határolna a feladatokat).

A 2. számú táblázat adatai szerint 133 fő foglalkozik az oktatáshoz kapcsolódó adminisztratív, ügyviteli feladatokkal (titkárságok, nemzetközi stb.), vagyis minden 3-4 oktatóra jut 1 fő adminisztratív dolgozó. E téren is el kell végezni a feladatmeghatározás - munkaerőigény - optimális szervezeti megoldás elemzést. Pl. elég nyilvánvalóan látszik, hogy nem kell karanténra a hallgatókat nyilvántartani. Egy jól kiépített számítógépes rendszerrel egy központi oktatási csoport sokkal hatékonyabb lenne. (V. ö. a 4. fejezettel)

A gazdasági-műszaki üzemeltetési területek 1990. évi főállású átlaglétszáma 251 fő volt. Ezen belül nem is a szűken vett gazdasági terület tűnik túlsúlyosnak, hanem a többi műszaki üzemeltetési terület, különösen, ha hozzászámítjuk a részállású foglalkoztatottakat is.

E területeken úgy tűnik, a munkaszervezés és a munkafelvetel rendkívül alacsony szintű, pedig a „történelmi alap”, a munkaerőhiány megváltozott.

Nincs kialakítva semmiféle teljesítménymérés, sok esetben a feladat és a munkaerő képessége nem is esik egybe.

A problémák súlyát csak növeli az, hogy e magas létszám mellett rendkívül sok a külső, igénybevett szolgáltatás (karbantartás, javítások, takarítás stb.).

Ezek az alapvető tényezők, amelyek miatt, úgy látjuk, hogy e területek racionalizálása elkerülhetetlen, s e területeken van a legtöbb tartalék.

e) Az egyetem „bevételeihez” is vezető tevékenységei a posztgraduális képzés, önköltséges oktatás, a tanfolyami képzés, a vállalkozás. Ezek szervezettel is különböző módon kerültek kialakításra. Ezekre egységes szabályozás nincs.

Nincsenek még felvetve sem, hogy ezek költségvetési rendszerben, vagy önálló vállalkozó szervezetként működjenek-e. Nincsenek egységesen vagy egységes keretben szabályozva e tevékenységek.

- A KTI és az OVK felé gazdasági követelményeket kellene megfogalmazni. Ezen intézmények működési formáját is meg kellene vizsgálni; ma költségvetési gazdálkodási rendszerben vállalkozási jellegű tevékenységet folytatnak, nem járulnak hozzá formálisan is szabályozott módon az egyetemi költségekhez, de használják az egyetem nevét. Az is felvetendő, hogy egyáltalán költségvetési intézményként kell-e e szervezetek működtetni?

- Az ún. vállalkozások bevétele növekvő. Az egyes akciók kalkulációja, egyetemi költsége és megtérülése e területen nem szabályozott. Egyes vélemények szerint „gében” üzemeltetés folyik.

Valójában

a vállalkozásokkal kapcsolatos egyetemi koncepció nem került kialakításra. Ez a probléma nem kezelhető csupán épülethasznosítási problémaként. Pl. igen rövid távon meg kellene vizsgálni a könyvtárak, a nyomdák és a könyvtárterjesztés vállalkozásait. De ugyanez mondható el a már tárgyalt OVK-ról és (vagy) KTI-ről is.

- Az alapítványok ma a kívánatosnál kisebb súlyt képviselnek a finanszírozási problémák kezelésében, és egyáltalán nem épültek be az egyetem feladatfinanszírozási rendszerébe, az egyetem alapítványainak koordinációját ki kell alakítani. Ez nem jelenti az alapítványok, vagy az alapítványtevők, vagy az egyes tanszékek által szervezett alapítványok korlátozását. Emellett az egyetemnek nagyobb aktivitást kellene kifejtjenie az alapítványok szervezése terén.

Az egyetemi gazdálkodási rendszer értékelését nem lehet lezárni. A továbbfejlesztés lehetősége szempontjából teljes körűen meg a helyzetértékeléssel szembeni követelményeket sem elégíthetjük ki.

Ugyanakkor e korlátozott értékű diagnózis alapján is kézenfekvőnek tűnnek olyan megoldási módok, fejlesztési irányok, amelyek kidolgozásához alapdilemmák eldöntése, az egyetemi oktatási koncepció megfogalmazás után hozzá lehet kezdeni.

E munkálatok egy, az egyetem alapfunkcióinak alárendelt gazdálkodási és szervezeti rendszer kialakítását célozzák meg. Bizottságunk igyekezett hozzájárulni ahhoz, hogy „a cipésznek jó cipője” legyen, de nem szándékunk az, hogy a cipésznek jó cipője legyen, és különösen nem, hogy egykoroljuk.

Foállásúak	Átlaglétszám	Éves bér + jut. Ft	Bér + jut. átlaga Ft/hónap	Eves egyéb kif. Ft	Egyéb kif. átl. Ft/hónap	Eves összes kif. Ft	Átlagjövedelem Ft/hónap
Oktatók	451	1.1 E+08	19 992	11 386 070	2 103	1.2 E+08	22 096
Vezetők	13	6 814 464	43 682	438 198	33 707	7 252 662	46 491
Adminisztráció	133	20 661 439	12 945	1 607 626	1 007	22 269 065	13 953
Könyvtári dolgozók	74	15 154 531	17 065	472 897	532	15 627 428	17 598
Egyéb	37	6 574 889	14 808	1 479 040	3 331	8 055 929	18 139
Gazdasági tevékenység	29	7 284 912	20 933	58 050	166	7 342 962	21 100
Műszaki tevékenység	68	13 673 685	16 756	451 200	552	14 124 885	17 309
Üzemeltetés	107	10 610 999	8 264	384 265	259	10 995 264	8 563
Kollégiumok	37	3 927 292	8 845	197 200	444	4 124 492	9 289
Igazgatásrendészet	4	654 372	13 634	32 800	683	687 272	14 318
Vállalkozások	6	923 065	12 830	24 600	341	947 665	13 162
Részállásúak							
Oktatók	115	10 022 864	7 262	1 367 496	990	11 390 360	8 233
Vezetők	0	0	0	0	0	0	0
Adminisztráció	35	2 923 693	6 961	327 577	779	3 251 270	7 741
Könyvtári dolgozók	27	2 378 592	7 341	67 000	206	2 445 592	7 548
Egyéb	10	761 468	6 345	144 900	1 207	806 368	7 533
Gazdasági tevékenység	3	422 530	11 736	2 000	55	424 530	11 792
Műszaki tevékenység	6	857 364	9 130	41 500	576	898 864	9 706
Üzemeltetés	2	1 340 526	4 137	27 840	85	1 368 366	4 223
Kollégiumok	2	58 450	2 435	0	0	58 450	2 435
Igazgatásrendészet	3	328 176	9 116	12 000	333	340 176	9 449
Vállalkozások	0	0	0	0	0	0	0
Orvosi rendelő	5	560 606	9 343	0	0	560 606	9 343

Egyetemi bér- és jövedelemviszonyok 1990-ben II.

Adatak összevont oktatói-dolgozói kategóriák alapján

Foállásúak	Átlaglétszám	Éves bér + jut. Ft	Bér + jut. átlaga Ft/hónap	Eves egyéb kif. Ft	Egyéb kif. átl. Ft/hónap	Eves összes kif. Ft	Átlagjövedelem Ft/hónap
Oktatók	451	1.1 E+08	19 992	11 386 070	2 103	1.2 E+08	22 096
Vezetők	13	6 814 464	43 682	438 198	33 707	7 252 662	46 491
Adminisztráció	133	20 661 439	12 945	1 607 626	1 007	22 269 065	13 953
Könyvtári dolgozók	74	15 154 531	17 065	472 897	532	15 627 428	17 598
Egyéb	37	6 574 889	14 808	1 479 040	3 331	8 055 929	18 139
Gazdasági tevékenység	29	7 284 912	20 933	58 050	166	7 342 962	21 100
Műszaki tevékenység	68	13 673 685	16 756	451 200	552	14 124 885	17 309
Üzemeltetés	107	10 610 999	8 264	384 265	259	10 995 264	8 563
Kollégiumok	37	3 927 292	8 845	197 200	444	4 124 492	9 289
Igazgatásrendészet	4	654 372	13 634	32 800	683	687 272	14 318
Vállalkozások	6	923 065	12 830	24 600	341	947 665	13 162
Részállásúak							
Oktatók	115	10 022 864	7 262	1 367 496	990	11 390 360	8 233
Vezetők	0	0	0	0	0	0	0
Adminisztráció	35	2 923 693	6 961	327 577	779	3 251 270	7 741
Könyvtári dolgozók	27	2 378 592	7 341	67 000	206	2 445 592	7 548
Egyéb	10	761 468	6 345	144 900	1 207	806 368	7 533
Gazdasági tevékenység	3	422 530	11 736	2 000	55	424 530	11 792
Műszaki tevékenység	6	857 364	9 130	41 500	576	898 864	9 706
Üzemeltetés	2	1 340 526	4 137	27 840	85	1 368 366	4 223
Kollégiumok	2	58 450	2 435	0	0	58 450	2 435
Igazgatásrendészet	3	328 176	9 116	12 000	333	340 176	9 449
Vállalkozások	0	0	0	0	0	0	0
Orvosi rendelő	5	560 606	9 343	0	0	560 606	9 343

1. sz. táblázat

Egyetemi bér- és jövedelemviszonyok 1990-ben

Oktatói-dolgozói csoportokra vonatkozó bér- és jövedelemadatok (a jövedelem csak az egyetemen keresztül kifizetett pénzeket tartalmazza) 1990

Foállású oktatók	Átlaglétszám	Átlagbér Ft/hó	Átl. bér + jut. Ft/hó	Átlagjöv. Ft/hó	Bér aránya, %	Jutalom aránya, %	Szell. jöv. aránya, %	Egyéb jöv. aránya, %	Összes jöv. aránya, %
Állami megbízás	20	15 670	16 886	17 713	88	6	1	3	86
Társ.-tud. kar	88	19 151	20 781	22 397	85	7	5	1	81
Nyelvi Int.	99	15 121	17 034	18 077	83	10	5	0	83
Gazd. kar	102	18 797	20 110	22 933	81	5	8	3	100
Közzgazd. kar	142	20 034	21 918	24 714	81	5	9	1	93
Számítógépz. pont	5	16 596	18 528	20 773	79	5	4	5	100
Kollégiumok	2	11 876	14 795	15 787	75	18	0	6	66
Magassabb vez.	13	35 188	43 682	46 491	75	18	4	1	76
Akadémikusok	5	58 465	63 575	68 205	85	7	6	0	100
Egyéb foállású									
Állami megbízás	13	10 023	10 537	11 010	91	4	1	3	84
Társ.-tud. kar	11	11 285	12 605	13 707	82	9	0	8	38
Nyelvi Int.	13	8 541	9 355	9 611	88	8	0	2	33
Gazd. kar	28	10 884	11 817	13 440	80	6	0	11	38
Közzgazd. kar	25	12 546	13 627	14 628	85	7	0	6	43
Alapozó kar	5	14 192	15 838	16 818	84	9	0	5	57
Főisk. kar	2	10 166	12 102	12 165	83	15	0	0	10
Posztgrad. kar	2	12 625	13 504	15 170	83	5	0	10	0
Számítógépz. pont	5	11 540	13 107	13 428	85	11	0	2	100
Rektori titkárság	33	13 031	15 303	16 335	79	13	0	5	44
Aula kiadó	4	18 649	22 190	33 141	56	10	26	6	60
Közzgazd. kar	3	16 534	17 623	18 398	89	5	3	0	40
Nyomda	13	10 291	11 227	15 819	65	5	0	29	23
ISC	5	13 096	14 508	15 032	87	9	0	3	100
Könyvtár	74	14 262	17 065	17 598	81	15	0	2	0
Foállású gazd. igazg.									
Titkárság	5	14 221	18 072	18 440	77	20	0	1	40
Pénzügyi o.	10	17 200	22 591	22 632	75	23	0	0	27
Bér- és munk. o.	6	17 167	23 337	23 440	73	26	0	0	62
Költségvetési cs.	8	14 357	18 831	19 092	75	23	0	1	22
Műszaki o.	14	17 024	20 118	21 888	77	14	0	8	66
Háziműhely	22	14 167	15 183	15 514	91	6	0	2	33
Kazán	19	15 205	16 161	16 174	94	5	0	0	35
Anyaggazd. o.	13	14 181	16 671	17 076	83	14	0	2	15
Központi ép.	48	8 264	8 929	9 367	88	7	0	4	22
Makarenko	12	7 437	8 034	8 219	90	7	0	2	16
Veres P.	9	7 423	7 951	8 238	90	6	0	3	20
Kinizsi u.	38	7 195	7 569	7 732	93	4	0	2	13
Kinizsi koll.	12	6 958	7 416	7 594	91	6	0	2	7
Ráday koll.	13	9 273	10 216	10 464	88	9	0	2	0
Tarkarét koll.	12	8 410	8 788	9 710	86	3	0	9	7
Igazgatásrendészet	4	12 109	13 634	14 318	84	10	0</		

Nyelvoktató (gyakorlati) programok. Nem részletezzük, ilyet már csaknem mindenki látott még egyszerűbb gépeken is (Commodore, Sinclair stb.).

Számítógépes megoldást már korábban is alkalmaztak egyetemünkön tesztvizsgák kiértékelésére. Az Informatika Osztályon Halász Géza, Gábor András készítette egy olyan programot, amely a tesztvizsga értékelését (a lyukkártyára történő rögzítés után) néhány percig zsongorította. Egyúttal az egyetemen megkövetelt formátumban vizsgalapokat is készítette, valamint a vizsgák statisztikai értékelését is kinyomtatta.

Ez a program a jelenlegi gépeken már nem fut, de felújítható, és optikai leolvasóval megtakarítható lehet a kódolás is. Egy nyugati egyetemen látott rendszerben az egyetemen van egy ilyen központi vizsgázató gép, s a kitöltött tesztlapok egyedi és statisztikai értékelését végzik rajta nagyon hatékonyan. A nyugati országok egyetemén elterjedt az ún. work station, mely egy rendszerbe építi a számítógépet, a diavetítőt a magnót és a videót. Úgy gondoljuk, hogy kellő számítástechnikai eszközzel és technikai gardával e modul leginkább a jelenlegi Oktatástechnikai csoport felügyelete alá helyezhető.

E modulban kellene gondoskodni a hallgatók számítógéphez féréséről (a számítástechnikai képzésen kívül is egy-két tanszéken már van erre lehetőség, de ennél komolyabb lehetőségre gondolunk az egyetemen is és a kollégiumokban is.)

Bár nem közvetlenül oktatást támogató feladat, de ehhez a modulhoz tartozónak érezzük az egyetem oktatóinak és adminisztratív dolgozóinak (gépirónok, titkárnok stb.) szövegszerkesztő és egyéb adatbáziskezelő, valamint titkársági programjainak beszerzését, betanítását. (Pl. kiadványszerkesztési alapok, telefonszámok, egyéb adatok nyilvántartása, időbeosztás stb.) Itt jöhet számításba a később bizonyára elterjedő számítógépes telefon és fax kommunikáció használata is.

Oktatás-szervezési modul

E modul fogná össze a hallgatókkal kapcsolatos valamennyi nyilvántartást a felvételtől kezdve. (Végső időt azért nem írunk, mivel a végzett hallgatók adatait archiválva az adatok bármikor elérhetőek.)

Ebben a modulban készülne a tantervek, órarendek, terebeosztások, kollégiumi férőhelyek stb. A rendszert egy olyan hálózatban célszerű megoldani, amelyet a jelenlegi oktatási rektorhelyettes mellett lévő projekt manager koordinál, a modul részei a dékani hivatalok nyilvántartásai, a tanszéki nyilvántartások (pl. vizsgaeredmények, szakvizsgaeredmények), valamint közvetlen kapcsolatban áll a GH megfelelő moduljával (ahol az ösztöndíjak stb. kifizetését tartják nyilván). Ugyancsak közvetlen a kapcsolat a fentebb vizsgázató géppel.

Mint minden komplex rendszernél, itt is fontos követelmény, hogy egy adat csak egyszer, a felmerülés helyén és időpontjában kerüljön rögzítésre, s a különböző modulok, ahol ezeknek az adatoknak az elérésére, vagy módosítására megadatik a jogosítvány, ezeket az adatokat érhessek el.

A modul kialakítása komoly, kb. egyéves feladat. Nincs kész szoftver, valószínű, hogy többségében magunknak kell megcsinálni. Szükséges, hogy a modul irányítója az érintett szervezeti egységekkel együtt részletes rendszertervet készítsen, melyet számítástechnikai szakemberekkel közösen kell megvalósítani.

Kutatás

A kutatás elsődleges igénye a nagy nemzetközi adatbázisokhoz való hozzáférés. Ebben a könyvtárnak már komoly tapasztalatai vannak, célszerű lenne a modult oda telepíteni. A tervezett egyetemi hálózat lehetővé teszi a tanszékekről való bekapcsolódást is. (Egyszer majd otthonról is...) A kutatás támogatására további "jó" használható programok vannak piacon, melyek beszerzését és egyetemen való elterjesztését az oktatási modul végezhetné.

Hallgatói önkormányzat

A hallgatói önkormányzat számára lehetőséget kell adni a felmerülő számítástechnikai igények kielégítésére. Szükségessé válhat bizonyos - hallgatók által felügyelt - területeknek bekapcsolása a megfelelő modulokba. (Pl. ösztöndíjelosztás, kollégiumi helyek elosztása, az oktatással, oktatókkal kapcsolatos felmérések stb.).

Egyetemi gazdálkodás

E modul megszervezése igényli a legtöbb anyagi és szellemi ráfordítást, ugyanakkor szemben a fentebbiekkel, nincs "kész" megvehető szoftver. Alapvetően itt is előírható a komplex rendszerek (korábban említett) követelménye: minden adat egyszer kerüljön fel az állományba, s a hozzáférés, illetve a felülírás lehetősége komoly szabályozathoz legyen kötve.

A gazdálkodási modul fel kell, hogy ölelje az összes részmodult (anyaggazdálkodás, bér- és munkaerő gazdálkodás, állásfoglalás, pénzügyi és hitelgazdálkodás, energiagazdálkodás stb.). Itt természetesen a gazdálkodás kifejezést annak eredeti jelentésében értem (tehát nem csak nyilvántartás!).

A modul kialakításának előkészítését belső team kell, hogy végezze egy külső rendszerszervező csoport bevonásával. A belső munkatársakat lehetőleg főmunkaidőben bízzuk meg a feladattal. Csak külsőkre, vagy csak belsőkre, ez a feladat bonyolultságánál fogva nem bízható. Első lépésként egy rendszerátvitel, majd rendszerkonceptió szükséges, s csak ezután lehet részletes rendszertervet készíteni. A koncepció kidolgozóinak is részt kell venni a team munkájában is. A munka - véleményünk szerint - két évig is eltarthat.

Hardver és egyetemi hálózat

Az egyetem számítástechnikai központjának a hardver infrastruktúra biztosítása, üzemeltetése és fejlesztése a fő feladata. A hardver telepítésére és működtetésére a Csepai János által leírt szakértői véleményben foglaltakat tartjuk megvalósítandónak.

Egyetemen kívüli finanszírozási lehetőségek

Célszerű lenne minél előbb legmagasabb szinten felvenni a kapcsolatot a külföldi és belföldi számítástechnikai cégekkel. Nyugati egyetemen gyakorlat, hogy egyes nagy vállalatok olyan módon reklámozzák termékeiket a leendő alkalmazói közt, hogy támogatják az egyetemek számítástechnikai fejlesztéseit.

E támogatás egyik módja, hogy gépeket, programokat ingyen, vagy nagy kedvezménnyel adnak át az egyetemnek. Másik lehetőség az, hogy az újonnan kifejlesztett programjaik ún. béta verzióját, vagyis a piacra dobás előtti utolsó változatát tesztelésre megküldik.

Megítélésünk szerint a nagyobb hazai számítástechnikai cégeknek is jó referenciát lenne, ha termékeiket az egyetemen használnák, és ezáltal nagyon sok felhasználóval megismerhetnék.

Az egyetem oktatóinak az otthoni munkához is egyre inkább szükségük van számítógépre. Erre a problémára megoldás lehet egy alapítvány létrehozása, melybe az érdeklődő oktatók befizethetik a gép árát, azonban - lévén alapítvány - ez az ár jóval kedvezőbb lenne. Idővel (és pénzrel) az otthoni és az egyetemi gépek is összekapcsolhatók lehetnek telefonvonalon.

(Ehhez otthon és a benti gépen egy-egy modem szükséges, és egy egyszerű szoftverrel be lehet kapcsolódni a tanszéki géphez, vagy az egyetemi központi hálózatba.)

A programok „tisztasága”

Magyarországon még a Commodore-os időkben elterjedt a programoknak a szerzői jogot figyelmen kívül hagyó terjedése. Ennek egyszerű oka volt, hogy nem, vagy nehezen és drágán lehetett egyes programokhoz hozzájutni. Kialakult egyfajta „magyar virtus”. Legjobb szoftvereseink foglalkoznak a védett programok feltörési technikájával. A helyzet azóta sem sokat változott, bár a programok ma már könnyen besze-

rezhetők „tisztán” is, áruk azonban az egyetem pénztárcájához mérve meglehetősen magas. Tanszéki gépeink leg többjén található ilyen programok.

A „lopott” programok több veszélyt rejtnek magukban. Egyik a vírusfertőzés. (Sok esetben fordult elő itt az egyetemen is, hogy vírusfertőzés miatt veszték el fontos állományok, kellett kihívni szakembereket a gépek vírusatlanítására.) Bizonyos vírusfajták azonban a hardvert is megtámadhatják. Másik veszély az egyetem hitelének rontása. Bár nem valószínű, hogy valamely szoftvercég kártérítést követelne (megteheti), ha azonban kitudódik, nem tekintenek a további tárgyalások során komoly partnernek.

Javasoljuk, hogy fordítsunk gondot arra, hogy minél több jó szoftvert vegyünk meg, és ezeket a licenc-szerződésnek megfelelően terjesszük el az egyetemen. A nyugati országokban egyébként a szoftvereket oktatási intézményeknek általában 90%-os árkedvezménnyel adják. Célszerű bizonyos programok központi beszerzése és betanítása. Több szempont szól amellé, hogy egy fajta programból lehetőleg csak egy-két programot használjunk. (Szovegszerkesztőből pl. igen sokféle van forgalomban az egyetemen. Van, amelyikben könnyebb a képletet szerkesztése, van, amelyik a táblázatokat kezel jobban, van, amelyiknek jobban sikerült a magyarítása stb. Ugyanakkor van olyan (WINDOWS 3.0), amely még nem terjedt el, pedig valamennyi követelménynek eleget tenne, ráadásul a kezelése is igen egyszerű, s könnyen szerkeszthető a szöveg közé grafikák, grafikonok is.

II. Az egyetemi létszám- és bérlpolitika összetevői

I. A jelenlegi helyzet

Az egyetemi létszám és bérlpolitika újragondolását nem szükséges indokolni. Nyilvánvaló, hogy e terület számos feszültséggel, kumulált problémákkal terhes. A realitásoktól a vágyakon keresztül az utópiáig jónéhány javaslat megfogalmazható. Úgy gondoljuk, hogy a szóba jöhető megoldásoknak legalább két szigorú feltételnek eleget kell tennie:

a) Egyértelműen érzékelhető revolutív változásokat kell felmutatnunk. (Ellenkező esetben a befektetett energia és a nem elkerülhető feszültségekeltetés költségei, illetve kárai nem térülnek meg.)

b) Az egyetemre ma és a jövőben érvényesülő pénzügyi korlátokat adottságnak kell kezelnünk.

Téziszerű fejtegetéseink három részre oszthatók:

1. A jelenlegi helyzet jellemzői, az új koncepció változatai.
2. Az oktatói követelményrendszer kilencvenes évekre vonatkozó körvonalazása.
3. Az új létszám- és bérlkonceptió felvázolása.

E rész célja, hogy segítséget adjon ahhoz a korántsem egyszerű feladatnak a megoldásához, amely az oktatói anyagi és erkölcsi elismerésének - egyértelmű követelményekkel is alátámasztott - helyreállításaként fogalmazható meg.

A katasztrófálisnak bízást nevezhető egyetemi oktatói bérvizonyok-körülményeinek taglalására e rövid fejtegetés nem alkalmas. A szomorú tények azt mutatják, hogy egyre nagyobb és nagyobb energiát igényelnek oktatóársaink kifejtési a kiegészítő jövedelmek megszerzésére. Korábban - amikor a helyzet szintén nem volt rózsás -, a pótlólagos jövedelmek valóban kiegészítő jellegűek voltak. Ma már az esetek egy részében fordított a helyzet.

Kollégákkal folytatott ilyen tárgyú konzultációk szerint az oktatók, kutatók egyetemi (alap)bére egyre kisebb hányadát teszi ki az összjövedelmeknek, természetesen nagy a szórás mindkét irányban. Sokszor csak a redundáns energiák maradnak az oktatásra. Ugyanakkor nem vitás, hogy a közgazdaságtudományok területén ugrraszóron megnöttek a követelmények. A nemegyszer önkínzó munkabefektetések nemcsak az egészségre, hanem az oktatás színvonalára is veszélyesek. Ez az általános kép természetesen jelentős polarizációt takar.

Ma egyetemünkön 1990 decemberi bázison - mint ismeretes -, az egyes beosztások alapbérének nagyságrendje a következő:

Egyetemi tanár (akadémikusok nélkül)	30 000
docens	20 000
adjunktus	15 000
tanársegéd	11 000
nyelvtanár	13 000
testnevelő tanár	15 000
tud. főmunkatárs	20 000
tud. munkatárs	17 000
tud. segédmunkatárs	13 000

Az egyetemi tanárok alapbére megegyezik egy „nagyközméretű” állami vállalat fizetésben elmaradt főosztályvezetőjének, egy közepes bank címben már szinte semmit nem jelentő osztályvezetőjének alapbérével, valamint több, mint harmada az Állami Vagyonügynökség vezető - de nem legfelső vezető - munkatársai, illetve fele a minisztériumi főosztályvezetők alapbérének.

Ami a docenseket illeti, alapbérük eléri az Alkotmánybíróság gépirónóinak alapbéréét - vegyük észre, ugyanaz az ál-

lam fizeti a feleket - , sőt a végzett és sikeresen elhelyezkedett első munkahelyes hallgatóink alapbéréét is. Az adjunktusok versenyben vannak az állami vállalatok nem diplomások csoportvezetőinek alapbérével, míg a tanársegédek jó eséllyel tartják magukat az egyetemek kollégiumainak portásaisal szemben. Szakegyetem lévén ennek kommentálásától, e tendencia konzekvenciáinak felvázolásától eltekintünk, csupán jelezzük: az 1991-es legalább 40%-os infláció az egyik oldalról, a bérék év eleji megugrása a felállami, magán és államgán szektorokban, a másik oldalról a lemaradás sanyarú kilátástalanságát valószínűsíti.

Természetesen mindenkit elsősorban a saját fizetése, illetve annak alakulása érdekel. Bizottságunk szempontjából azonban elsősorban az átlagok érdekesek, hiszen azt kell ki-vizsgálunk, milyen összeget kell előteremteni és esetleg milyen forrásból ehhez a fizetésemeléshez.

1990-ben az egyetem főállású oktatói (vezetők, akadémikusok, nyelvtanárok nélkül) átlagosan havi bruttó 20 ezer Ft-ot kerestek, ez 350 oktatóval számolva évi 84 millió Ft.

Mennyi lenne az a fizetésemelés, amely után oktatóink úgy éreznék, méltányos összeget kapnak, s amiért egy teljes ember munkáját lehet elvárni?

Erre is rákérdeztünk abban a kérdőívben, melyet 100, véletlenszerűen kiválasztott oktatótól kérdeztünk 1991. február 2., 3. hetében. Két szempontból is próbáltuk közelíteni a kérdést, egyrészt rákérdeztünk, mit tartanak méltányos fizetésnek a maguk és a mások számára az egyetemen. A kettő egybehangzóan (természetesen elsősorban az életkortól-beosztástól függően erősen szóródva) 40 ezer Ft körüli átlagfizetést mutat.

A kérdőív többféleképpen rákérdezett arra is, mennyit dolgoznak (oktatnak, készítenek, kutatnak, utaznak stb.) oktatóink. Két ponton is lehetett ellenőrizni bevallásukat, egyrészt átlagosan 7,5 heti óraszámot vallottak, másrészt 15-16 óra átlagos napi munkaidőt (ha az egyes tevékenységeket napi időre átszámoljuk és összeadjuk). Mindkettő a tényleges teljesítmény kb. másfélszerese (napi 10 óras munkaidővel ez azzal számolva, hogy egy másik vizsgálatunkból ismert volt - erre még többször utalunk -, hogy az egyetemen 1990-ben az összes óraszámot összeszámolva egy oktató egy heti átlagos óraszámra 5 óra volt).

Némi cinizmussal azt mondhatjuk, hogyha másfélszeresét vallják be munkájuknak, akkor nyilván a méltányosnak mondott fizetés is a másfélszerese a ténylegesen annak tartottnak, azaz kb. 26,0 ezer Ft, ami 32,5%-os emelést jelentene átlagosan. Ezt a számot alátámasztja egy másik kérdésre adott válasz is. Oktatóink azt vallották, hogy jó védelmüknek 70%-a egyetemi eredetű, míg 30%-át egyéb szakmai (elészülő mértékben), nem szakmai jellegű munkákkal szerzik. Ha ezt a munkát ki akaránk váltani, akkor 42,8%-os átlagos fizetésemelést jelentene (1:0,7).

A kérdőív elsősorban oktatóink időmérlegére kérdezett rá, a már említett „túlbevallás” miatt a tényleges számok nem túl érdekesek, de az arányok azok, hiszen két ponton ellenőrizhető volt az átlagos bevallás az összmunkaidő és a bevallott órák száma esetében, és mindkettő mintegy másfélszerese volt a reálisnak elképzelhetőnek, tehát az oktatók arányosan többet vallottak tényleges tevékenységüknél, így az arányok reálisnak tűnnek. Ezek alapján,

bár idejüknél csak 8%-át töltik effektív órátartással, az órákra való felkészülés, dolgozatok készítése, javítása, konzultációk, azaz a tanítással kapcsolatos elfoglaltságok, idejük 37%-át teszi ki, azaz összességében az oktatás és kapcsolódó részei 45%-át viszi el átlagosan a munkaidőjüknek.

Ez az arány akár normális is lehetne, ha a maradék időben a kutatóikkal foglalkoznának (vagy esetleg az egyetem egyéb ügyeivel), ami a magasszintű oktatáshoz természetesen elengedhetetlen, de nem ez a helyzet.

Az oktatók átlagosan idejük 20%-át töltik kutatással, 5%-át külföldi utakkal, ill. külföldiek fogadásával, 2%-át tanszéki értekezleteken töltik el, 4%-át pedig az egyetemi bizottságokban, vezető testületekben, egyéb egyetemi testületekben töltik ki.

Ez összesen 76%, a maradék 24% megy el egyéb (elsősorban pénzkereső tevékenységekre). Ez a 76% egybecseng az egyetemről származó 70%-os jövedelemarányal. Természetesen az átlagok mögött különböző időmérleg szerkezetű oktatói csoportok állnak.

Nem kívánunk a csoportosítás módszertani problémáival foglalkozni (faktor, klaszterelemzés), csak néhány jellegzetes szempontot és oktatói csoportot szeretnénk megmutatni. Az oktatókat megkülönböztető fő szempontok:

- az oktatással töltött idő, és ehhez szorosan kapcsolódó oktatással összefüggő tevékenységekre (konzultációk, dolgozatok stb.) fordított idő,

- kutatásra fordított idő (ezen belül együttmozog a tényleges kutatásra fordított idő, ill. a könyvtárban töltött idő),

- egyetemi tevékenység (valamilyen funkcióval vagy testülettel együttjáró munka),

- egyéb (elsősorban pénzszerző) tevékenységekre fordított idő.

A négy szempont alapján 3 nagyobb és néhány kisebb csoportot lehet kialakítani:

a) A minta 20%-a a „húzó” emberekből áll, akik az átlaghoz képest sokkal többet foglalkoznak tanítással, ugyanakkor az átlagosnál sokkal kevesebbet kutatnak. A másik két szempont szerint a csoport tagjai átlagosak.

b) A minta 10%-a kiemelkedően sokat kutat, de a többi szempont mindegyike átlagos értékű, azaz a kutatás nem megy a többi tevékenység rovására.

c) A dominens csoport (a minta fele) mutatja, hogy valami nincs rendben az egyetemen, mert a csoport egy szempont kivételével átlagosan viselkedik, ez az egy szempont az oktatás, amelyre az átlagosnál kevesebb időt fordít.

Tehát a domináns stratégiát ma úgy lehet jellemezni, hogy próbálunk átlagosan viselkedni, ami a szempontok többsége szerint sikerül is, csak éppen az oktatás szintjét alacsonyabbra lökjük be, mint azt az egyetem jelenlegi tényleges igénye megkövetelné.

Az oktatók időmérlegének elemzését, ezzel kapcsolatos néhány subjektív megjegyzéssel zárjuk.

Kétségtelül igaz, hogy az oktatók alulfizettek, társadalmi megbecsülésük tevékenységükhöz képest, mind anyagilag, mind erkölcsileg alacsony, de addig míg nem teszünk rendet a saját házuk táján, és főleg alaptevékenységünkben, az oktatásban, nem változtatunk hozzáállásunkban, reménytelen az előrelépés.

Szinte mindenki tudna az előző számokat alátámasztó egyedi eseteket is, sőt alapvető mulasztásokat is sorolni. Oktatók évek óta megengedik maguknak, hogy ne tartásuk megórákat, ne menjenek el vizsgáztatni, rendre felkészületlenül tartanak foglalkozásokat, és hosszan lehetne sorolni a példákat.

(Csak egy példa, a kérdőív felmérés során az első héten, többszöri megkeresés és utánajárás után a véletlenszerűen kiválasztott oktatók 40%-át sikerült megtalálni.)

A probléma megoldása semmiképpen nem megy felülről. Nem lehet ráparancsolni 350-400 emberre (akik közt természetesen rengeteg a becsülettel, tisztességesen, sőt erején felül dolgozó ember), hogy ettől kezdve tisztességesen végezzék dolgukat.

A megoldás felé egy lépés lehet, ha az (esetleg átalakuló) tanszékek oktatási normáit újra kialakítva a tisztességes munkát tanszéki belügyre tesszük, és rábízunk a tanszéki közösségekre, hogy az oktatási feladatok teljesítését mindenképp megköveteljük.

Ehhez azonban a jelenlegi tanszéki struktúrájának jelentősen át kell alakulnia!

Ami a külső óraadókat illeti. 1990-ben heti átlagban mintegy 330 órát, tehát az óratelhelés 16%-át külsősökkel oldották meg az egyes tanszékek. (A nyelvi oktatás és testnevelés-oktatás figyelmen kívül hagyásával.)

A nagy mennyiségű külsős alkalmazásának az egyes tanszékek esetén elég különböző indokai lehetnek:

Egyetemi autonómiát! Fotó: Forrai Zsol

— Egyes tanszékek a duplázódás miatt (rég-új rendszer, vagy új rendszeren belüli változások) hatalmas óraszámokban megoldani.

— Más tanszékek a megváltozott oktatási rendben ugyan globálisan el tudnák látni az órákat (létszámú rendben ugyan de strukturálisan az oktatók nem felelnek meg a tantárgyaknak, ezért az oktatók tényleges óraterhelése vagy alacsony, hiányt külsősökkel pótolják. Így jönnek létre olyan képtelen sósokkal tartatja, pl. egy másik tanszékünk óráinak nagy részét külsősökkel tartatja, pl. egy másik tanszékünk alapvető tárgyat fogását, egységes tanítását rendkívül megnehezíti.

Az újjaalakuló tanszékeknek ezeket a strukturális feszültségeket meg kell oldania, ezért a külsős órakeret aránytalan felduzzadása ilyen módon megszüntethető.

A külsős órákat tartalmilag szabályozni kell, bizottságunk véleménye szerint ez a forma nem a „lyukak betömésére” kell, hogy alakítsák ki, hanem egy rugalmas alternatív, fakultatív tárgykínálat kialakítását kell hogy segítse.

Az új tanszékek éppen ezért meghatározott kereteket kell hogy kapjanak, amit nem léphetnek túl, és amit nem használhatnak alapítványok. Ezzel jelentősen csökkenti lehetne a külsősök számát, ugyanakkor emelni a ma már anakronisztikusan alacsony óradíjakat.

Folytassuk elemzésünket a tanszéki szintű terhelések elemzésével. Kigyűjtöttük az összes tanszék 1990-es óráit, mégpedig aszerint, hogy az a tanszéknek hány órát jelentett (pl. ha egy alaptárgy kéthetenkénti 2 db előadással és heti 27 csoportban folyó gyakorlatokkal megy, akkor ez $2 + 54 = 56$ óras terhelést jelent a tanszéknek).

Az órák tehát két félévben kerültek összegzésre, és ez alapján számoltunk heti átlagos óraszámot. (Nem számoltuk be a KTI óráit, mert az jelen pillanatban nem az egyetem alaptevékenységéhez tartozó tevékenység, illetve nem számoltuk a nyelvi és testnevelés órákat speciális jellegük miatt.)

Ez alapján az egyetem tanszékei egy héten, átlagosan 2000 órát tartanak, mégpedig a következő megoszlás szerint.

3. tábla: Az óraszám megoszlása a megcélzott hallgatók típusa szerint

kinek tartják az órát?	megoszlás (%)
Új rendszerű I—III. nappali tagozat összes órája	43
Kimenő III—IV—V. nappali tagozat törzsórái	16
Kimenő III—IV—V. nappali-estilevelező blokkjai, alternatív tárgyai, szakszemináriumai	27
Új rendszerű I—III. esti-levelező tagozat összes órája	2
Kimenő III—IV—V. esti-levelező törzstárgyai + kiegészítő szakok (I—III. évf. + kieg. tanár szakok)	9
Mérnök-, jogász-, geológus-közgazdász-képzés I—II. év	3
Összesen:	100

A szabványt és a számítógépes nyilvántartás (új rendszerű képzés esetében), ill. az operatív tantervek, ill. az összes órarend alapján készült. A blokkok, szakszemináriumok, alternatív tárgyak az összes meghirdetett ilyen tárgyat tartalmazzák, tehát felső becslést jelentenek ezekre az órákra.

A táblázat első tanulsága, hogy az alapképzés (45%) ma is az egyetem tevékenységének kevesebb, mint fele, ugyanakkor jénnyesen több figyelmet fordul felé, mint a felsőbb évek képzésére. Miután a mai felsőbb szintű képzés szerkezete hasonlít az elkövetkezendőkre (blokk-szakirány) a jövőbeli becsléseknél feltételezzük majd, hogy (ha remélhetően lényegesen más jobb-nehezebben) a heti átlagos óraszám nem változik, azaz továbbra is heti kb. 2000 óra megtartására kell felkészülni.

A másik megfigyelés az esti-levelező-kiegészítő oktatásra fordított alacsony erőfeszítésre vonatkozik, hiszen az összes megtartott órák (a blokkokat, szakszemináriumokat egyszerűen feleztve) 25%-a szót nekik. A tanszékek általában itt próbálnak spórolni, órákat összevonni. Több esetben is előfordult az elmúlt évben, hogy a nappali előadást 15.50-re tették, hogy az estieknek is azt lehessen előírni.

A tanszékek elég egyenletlenül oszlanak meg az óraszámok szerint:

4. tábla: A tanszékek megoszlása az átlagos heti óraszám szerint

Átlagos heti óraszám	Tanszékek száma:
0-50	9
51-100	10
101-150	4
151-200	1
201-	2
Összesen:	26

A tanszékek számának megoszlása tehát erősen balra ferde, többségük 100, vagy annál kevesebb órát tart, míg néhány húzó tanszék (ill. intézet, mert számlálásukban a 2 intézet egy-egy egységet jelent) tartja a 6 legtöbbet tartó egység több, mint a felét tartja az összes óráknak). Azaz tantárgyi strukturánk a 6 nagy óraszámú tanszékkel leszámítva eléggé elaprózott.

A tanszékeken dolgozó főállásúak 350-en, mellék- és részállásúak 100-an vannak. A mellék- és részállásúakat 0,5 sullyal számolva (hiszen általában fél óraterheléssel szokás őket terhelni) a tanszékek a következőképpen oszlanak meg:

5. tábla: A tanszékek megoszlása az oktatók száma szerint (főállásúak + 0,5 másodállásúak száma)

Oktatók száma	Tanszékek száma
0-10	8
10,5-15	8
15,5-20	5
20,5-30	2
30,5-	3
Összesen:	26

Az oktatók száma szerint egyenletesebb a tanszékek megoszlása, 20 fő feletti öt intézetünk, ill. tanszékünk, de ezek közül egy nem szerepel a nagy óraszámú tanszékek között, míg a nagy óraszámú tanszék kisebb létszámmal működik. Erdemes még az előző két táblát az átlagos egy főre jutó heti óraszámok szerinti keppel is kiegészíteni. (Az átlag itt egyszerűen az összes óraszám, osztva az oktatók számával.)

6. tábla: A tanszékek megoszlása az átlagos egy főre jutó heti óraszámok alapján

Oktatók száma	Tanszékek száma
0-2	1
2,1-3	4
3,1-4	5
4,1-5	7
5,1-6	3
6,1-7	2
Összesen:	26

Az egyetemen az átlagos heti óraszám 5 óra/fő. Ehhez képest a tanszékek szerinti megoszlás eléggé szélsőségesen balra ferde, 10 tanszék óra alatt van, és csak 7 tanszék átlag feletti, ezek egy része a nagy óraszámú tanszékek közül való (3 db), a többi kisebb óraszámú tanszék. Összességében a tanszékek szerkezete több szempontból is kedvezőtlen egyetemünkön. Egyrészt a tanszéki struktúra rendkívül koncentrált mind az óraszámok, mind a létszám tekintetében. Ez a koncentrátság nem elsősorban azt jelenti, hogy sok a nagy tanszék, hisz igazán monstrum tanszék (ill. intézet) csak 3 van. A kis (kis óraszámú, ill. kis létszámú) tanszékek léte, amely igazán akadályozza az órák egyszerű megoszlását, mert egy kis létszámú tanszék nem igazán lehet óraelosztási stratégiát csinálni, az átlagos óraszám mögött vagy teljes óraelosztás, vagy nagy különbségek állnak.

Másrészt kedvezőtlen a tanszékek megoszlása egy főre jutó óraszám (terhelés) szempontjából is. Az átlagos 5 óras terhelés szélsőségesen alakul ki, kevés nagy óraszámú és sok kis óraszámú tanszék mellett.

A terhelésbeli különbségek mögött semmilyen koncepcionális ok nem áll, a nagy terheles tanszékek közt van mód-

szertani, társadalomtudományi és közgazdasági jellegű tanszék egyaránt, ugyanúgy a kisebb terheles tanszék között is.

A különbségek egyetlen oka az elmúlt évtizedek kövé me-revedett tradíciója, vagyis az, hogy a tanszéki struktúrák szinte semmilyen módon nem reagáltak az alapvetően meg-változott, tárgystruktúrára, sőt nem reagáltak a teljes oktatási reformra sem (az egy db új tanszék létrehozásán kívül).

2. Korszerűsített oktatói követelményrendszer

Szeretnénk összefoglalni, hogy milyen okok, szempontok léteznek, érvényesülnek jelenleg egyidejűleg e problémával kapcsolatban egyetemi mindennapjainkban.

1. Bizvást kiindulhatunk abból, hogy az állami költségvetés a talán belátható középtávon nem lesz képes érdemben javítani a kumulálódott szegényteljes helyzetet.

2. Az egyetemi oktatókkal szembeni hallgatói elvárások, oktatási követelmények részben a világ változásaiból, részben a korábbi reform hatásaiból adódóan ugrásszerűen megnöttek, elsősorban a makroökonomiai, mikroökonomiai irányultságú, akár economics, akár business szemléletű ismeretkörökben.

3. Hosszú évekre, lassan már évtizedekre visszavezethetően jelentkeznek szakmai, pedagógiai szemléletbeli és generációs problémák, amelyek számos okból, úgymint

— az egyetem és a gyakorlat közötti oda-visszaáramlás fent is vázolt lehetetlenülése,

— a mindenkori vezetést érintő külső és belső készlet hiánya,

— a maihoz képest korábbi igen nagy védettség,

— az oktatási követelmények szintjének viszonylagos változatlansága,

— a fejlett világtól való elszigeteltségünk miatt nem kerültek az egyetempolitika fókuszába.

4. A nyolcvanas évek második felében már szignifikáns-sá vált oktatói, kutatói elvárások az évtized végére felgyor-sult. E folyamat annak ellenére töretlen, hogy

— jelentősnek kiszélesedett a külföldi, hosszabb időre szóló ösztöndíj-lehetőségek köre,

— általában kedvezőbb lett a nemzetközi élettel való közvetlen kapcsolattartás lehetősége,

— egyszersősödtek a főmunkaviszonyon túli jövedelemszer-zés lehetőségei,

— valódi szakmai kihívást jelentő tárgyak, stúdiumok so-ra indulhatott be képzési rendszerünkben.

Az egyetemi hierarchia különböző szintjein levő vezetők munkaerő-szerzési lehetőségei egyre inkább két extrém eset felé konvergálnak — rátermettséget és kellő felkészültséget feltételezve a jelöltrekről — az örült jelzővel méltán illethető elhivatottak, illetve a jómódot nyújtó egzisztenciával rendel-kezők, akik jelképes bérért dolgoznak az egyetemen) felé. Ket-tős veszély áll fenn: a legtehetségesebbek, és/vagy a legpiacké-pesebbek közül mennek el a legtöbben, ugyanakkor a még itt dolgozó hasonlókat kellene valahogy itt tartani, hogy ők még tehetségesebbek utánpótlást nevelhessenek ki — ez az egész egyetemi működés lényege —, már nem emberekhez méltatlan körülmények között.

5. Az egyetem fejlesztése jelen pillanatban a rendszer és ideológiák, a tanrendek és az anyagi lehetőségek a külső- és belső elvárások váltásának törésvonalain húzódik olyan társa-dalmi közegben, ahol a feszültségek állandóan nőnek, a tolerancia pedig egyre csökken. Ebből adódóan súlyos hiba lenne egy széles körű konszenzuson nyugvó egyetemfejlesztési kon-ceptióban hinni. Nyilvánvalóan arra kell törekedni, hogy a legkisebb rossznak vélt megoldás — amely ma még körvona-lazhatatlan formális, álformális és informális döntéshozókészítés és döntési csatornák eredménye lesz —, a jövőben vívja ki a többség elismerését. Ez a közeg egyszerre „kedvez” és „nem kedvez” a határozott, olykor radikális megoldásoknak.

Fel kell tennünk a kérdést, mi várható el az oktatóktól a kilencvenes évek közgazdasági egyetemén? A várható szó nem a feltételekhez való viszonyításra, sokkal inkább a gazdaság-ból, a társadalmi folyamatokból és a fejlett világ üzeneteiből fakadó szükségességekkel szembe. Jelenleg is érvényben van az 1987. novemberében elfogadott oktatói követelményrend-szer, amelynek alapját az 1985. évi I. törvény IV. fejezetének 40. szakasza, valamint V. fejezetének 114. szakasza, továbbá a 41/1985. (X. 5.) számú minisztertanácsi rendelet 2. szakasz (1) bekezdésének g) pontja és a 6/1987. (VI. 24.) MM számú rendelet képezik. Kétségtelen, hogy a hivatkozott követelményrend-szer elemeinek nagy része általánosságban ma is helytálló. Ma, és a jövőben egyre inkább máshová helyeződnek azonban a súlypontok. Amik tegnap penzumok voltak (pl. nyelvvizsga), azok mögött a jövőben minden esetben használható és konver-tálható ismeret (nyelvtudás) kell, hogy álljon. A tudományos teljesítmények mögött egyre erősebben kell megjelennie a nemzetközi szinten is érzékelhető produktumoknak.

A beosztástól független heti 8 óra oktatási terhelés is igen komoly egyetemeken természetes. Ha belegondolunk, ez nem jelent többet, mint egy diplomakurzus (szakszeminárium), egy alternatív tárgy, és 4 óra az illeto kurzusából. Nyilvánvalóan nem lehet merev rendszert

Összhangzat

megvalósítani, de heti 5-6 óránál alacsonyabb terhelésre főállásban ön-gyilkosság alkalmazni még olyan személyt is, akinek kutatási terhelé-sét esetleg nagykan állítják be.

(Az órákat itt nem strukturáljuk, de legalább három csoport el-képezhető: (1) Nyelvi, testnevelési órák, (2) Módszertani tár-gyak, szemináriumok, (3) Egyéb. jórészt előadások. Maga a felosztás is vitatható, ám valamilyen súlyok rendelkeznek a cso-portokhoz.) Az örökzöld vitát oktatás — versus kutatás egyeb-ként is falsnak érezzük. Ha van kutatási háttér, az kamatoztat-ható az oktatásban, a hallgatók mellett leginkább inspiráló a tanításban. Ha nincs, az oktatás előbb-utóbb kárát látja, ha pedig időben stabil képzésszintű tárgyakról, vagy rutinszer-űen ismétlődő klasszifikálódott alapismereteket nyújtó kur-zus szeminarizálásáról van szó, akkor a normálnál magasabb terhelésnek is helye lehet.

Különösen fontos igénnyé válik, hogy egyértelmű, következetes és szakmailag megalapozott követelményeket támasszunk hallgatóink tele és egyidejűleg az oktatók-hallgatók közötti emberi kontaktust is javít-suk. A felkötözött igény a hallgatók választási lehetőségeinek (átalá-ban a tanszabadság) kiszélesedéséből, az egymást követő fiatal generá-ciók megváltozott emocionális és értelmi tulajdonságaiból fakad első-sorban.

Nyilvánvaló, hogy a pedagógiai készség növeléséről is szó van, de nemcsak arról.

Megítélésünk szerint az oktatók hallgatói véleményezését egyszerűbb, ugyanakkor jelentősebbé kell tenni. A nemzetközi szövegdokumentum már lassan kijegecesedő szempontok alap-ján összeállított kérdőívet minden, az adott kurzuson részt vevő hallgató kötelező erővel, egyénileg, de anonim módon töltene ki. Minden oktató csak a saját eredményeit ismerné. Nyilvá-nosságra csak a „devianciák” kerülnek, azok is több év együttes tendenciáját bemutatva. Az eredményekből kiindul-va, azoknak az oktatóknak, akiknek hallgatói elismertsége há-mrom egymást követő évben átlag alatti és romló tendenciájú, illetve aki öt egymást követő évben belül nem tud kikerülni az „alsó 10%-ból”, annak az egyetemi munkaviszonyát meg kell szüntetni. Meg kell azonban egyezni egy ún. normál tetszési indexben, amit az egyetem még elfogadhatónak tart. (További elemzés tárgya, hogy miként lehet összegyeztetni a hallgatói véleményezést azzal, hogy az óralátogatás nem kötelező.)

Mind ezek alapján az érvényben lévő követelményrend-szerhez viszonyítva a következő súlypontváltások ajánlhatók.

- A
- tanársegédi kinevezés**
- szükséges (de nem elégséges), feltéve, hogy a jelölt a vélhetően hosszú oktatói pályájához szükséges minden „infrastrukturá-lis” követelmények birtokában legyen, úgymint
- egy nyelv tárgyalóképes-, egy nyelv középfokú nyelv-vizsga szintű ismerete,
  - korszerű számítástechnikai tudás,
  - „business” közeli tanszék esetében vállalatnál, vállal-kozásnál, esetleg banknál eltöltött, esetleg az egyetemi elfog-laltsággal megosztott idő, 2 év, vagy 4 „félév”,
  - makroökonomiai és társadalomtudományi jellegű tan-szék esetében az államigazgatásban, önkormányzatoknál el-töltött, az előbbiekhöz hasonlóan szabályozott idő.

Törekedni kell arra, hogy ez a lényegében gyakorlati idő egyik felet se kötelezze. Lehetség szerint több jelöltből kelle-ne kinevezésnek választani.

Ami az elégséges feltételeket illeti, az lényegében átvehető a jelenleg érvényes szabályokból. A tanársegéd oktatási fel-adatai jórészt szemináriumokból tevődnek össze.

- Az
- adjunktusi kinevezés**
- nóvumnak számító előfeltételének javasolnánk az összesen legalább 6 hónapot kitevő külföldi tanulmányutat. Az egyete-men ugyanis valószínűsíthető, hogy a nemzetközi kapcsolatok tanszéki alapú szerveződésének jelentősége rohamosan növe-kedni fog. A nyelv birtoklása és a kapcsolatok alapjainak le-rakása együttesen valósulhat meg. (Ez természetesen az egyetemre nézve is kötelezettségeket ró.) Ugyancsak előfel-tétel a tanszéki főtárgyon túl egy, a kutatási profil leginkább kifejező kurzus önálló oktatása. (Az alapstúdiumon belül első-sorban a kiscsoportos, középcsoportos oktatás a kívánatos.) Ugyancsak előfeltételnek tartjuk a tudományos tevékenység hazai és nemzetközi szinten dokumentálható első eredményei-nek felmutatását. Az adjunktusnak legyen egyetemi doktori fokozata, amennyiben ez a cím továbbra is realitás lesz. A doktori fokozat helyettesíthető külföldön megszerzett graduate diplomával, amely az illetőnek második diplomája.

- A
- docensi kinevezés**
- alapja, hogy a jelölt mind a fő, mind a „mellék” tárgyból egy-egy kurzus teljes spektrumú oktatására magas szinten leg-yen képes. A hazai szakmai közéletben neve ismert és elis-mert legyen. Rendelkezzen a tudomány kandidátusa fokozattal — amennyiben a kisdoktori és kandidátusi fokozat nem olvad össze —, vagy külföldön megszerzett Ph.D. fokozattal. Tuda-mányos eredményeinek összefoglalása hosszabb monográfiák-ban, könyvekben, hazai és nemzetközi publikációkban jelen-jen meg. További feltétel, hogy az adott kar docenseiből és ta-náraiból álló grémium titkos szavazással és minősített több-séggel javasolja a jelöltet docensi kinevezésre.

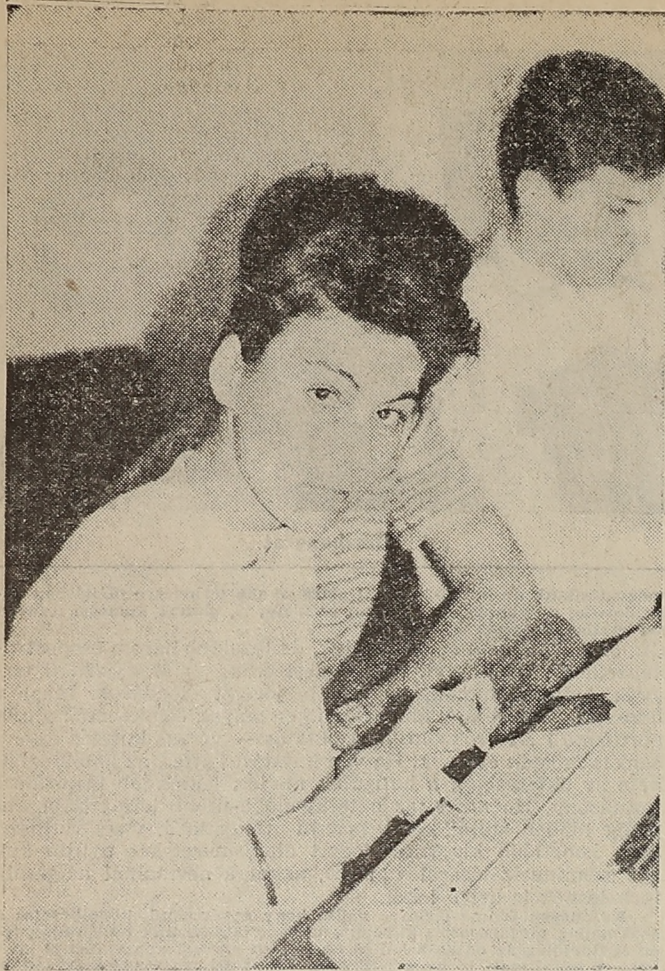
- Az
- egyetemi tanár kinevezés**
- előfeltételei közül a következőket emelnénk ki.
- magas színvonalú oktatás és tudományos szervezői tevé-kenység,
  - a hallgatók által elismert magas színvonalú oktatási tevékenység,
  - tudományok doktora fokozat, vagy Ph.D. birtokában külföldön vendégprofesszorként eltöltött legalább egy év,
  - aktív részvétel a hazai és nemzetközi tudományos élet-ben,
  - eredményes, az oktatói utánpótlásra irányuló munka,
  - érdemi kapcsolattartás a hazai gazdasági vagy/és kor-mányzati és tudományos élet szereplőivel.
- További előfeltétel, hogy az egyetem tanáraiból álló gré-mium titkos szavazással, minősített többséggel támogassa a je-lölt kinevezését.

A fentiekből is érezhető, az egyes beosztásokhoz szükséges előfeltételek a legtöbb esetben időben folyamatosan teremtd-nek meg, ezért (is) érdemes azon elgondolkodni, nem kellene-e alkategóriákat képezni (tanársegéd I—II, adjunktus I—II—III, docens I—II). Ez azonban már átvész az utolsó, talán a min-

Nagytakarítás Fotó: Salamon Csaba

Készül a TDK-dolgozat

fotó: Forrai Zsolt

(Folytatás a 15. oldalról)

denki számára legelőbívőbb utolsó fejezethez. Itt zárómondatként utalunk egyrészt arra, hogy a tudományos munkatárs-adjunktus, főmunkatárs-docens, segédmunkatárs-tanársegéd párhuzamot folytathatónak tartjuk, másrészt pedig arra, hogy a korszerűsített követelményrendszernek fokozatos, ám határozott bevezetését javasoljuk.

* Itt jegyzem meg, hogy a gyakorlatok (szerződéses tanársegédek) esetében szponzori szerepük is lehet a (rész)foglalkoztatónak.

3. Egy létszám- és bérkonceptió körvonalai

A) Több oldalról közelítve is arra a következtetésre juthatunk, hogy az egyetemi oktatói és kutatói létszám a követelményekhez, az adottságokhoz és a pénzügyi erőforrásokhoz képest túlméretezett.

a) Ha a magasabb követelményhez nem méltánytalanul alacsony béreket kívánunk párosítani, akkor nem bővülő költségvetési reálforrásokból kiindulva vizsgálni kell a létszám csökkentésének lehetőségeit is.

b) A korábban már vázolt, felhalmozódott gondok megoldása egy jelentős váltásnál kedvezőbb lehet, mint egyébként. c) Ha a ténylegesen szükséges, az elvárható óraterhelésekből indulunk ki, akkor redundáns létszám léte egyértelmű, akár átlagosan 6, akár 8 órával számolunk.

d) Ha javítani szeretnénk a bér és a pótlólagos jövedelem arányát — nem önmagáért, hanem az oktatási energiák ésszerűbb, és a szó szoros értelmében egészségesebb felhasználása érdekében — akkor szintén a létszámcsökkenés igénye merül fel. Itt szeretnénk hangsúlyozni: nem hisszük, hogy a bérek emelése automatikusan jobb oktatást von maga után. Azt azonban igen, hogy nem rosszabbat, továbbá azt, hogy az eláramlásokat lefékezheti, a vérfirírtést pedig segítheti.

B) Az egyetem bizonyos fokú kiváltságos helyzetét a közgazdasági felsőoktatáson belül az egyre élesedő verseny kérdőjelezheti meg. Gombamódra szaporodnak a különböző oktatási intézmények, és ne tévesszen meg bennünket, hogy ezek egy része a dolgok természetes rendjéből fakadóan gyenge vagy akár kóklér-jegyet hordozó.

C) A legjobbakat meg kell tartanunk, illetve ide kell hoznunk.

D) A bérek egymás közötti örökös toldozgatását-foltozgatását abba kell hagyni. Ne egymással játsszunk zérus összegű játékokat. Képezzünk kategóriákat az egyes blokkterületekben (tanársegéd I—II, adjunktus I, II, II, docens I, II, egyetemi tanár, kiemelt professzor) és az egyes kategóriák bértételeit egymáshoz viszonyítva rögzítsük. A relatív kis szórással megállapított bértételek között meghatározott alappér évente a lehetséges mértékkel növekedne — korlátok, erőforrások, infláció — a kategóriákhoz tartozó többletteljesítményeket jutalommal vagy előreléptetéssel kellene honorálni.

E) Át kellene gondolni a nyugdíjkor elérésekor oktatóink helyzetét. Az egyetemnek munkaközpontilag érvényes szerződést kellene kötni az arra érdemesekkel akár 10 éves időtartamra is, teljes jogú oktatói státussal, féléllású pénzzel. Külön rendszert kell kitalálni a nyugdíjkor megközelítők kezelésére.

F) Az egyetem oktatási-szervezeti alapegységei, a tanszék-ek külső szponzoroktól is kaphatnának bérre fordítható pénzügyi erőforrásokat.

G) Az egyetem oktatói által önbévalással készült óraszámok és a rideg tényeken alapuló óraszámok között nagy a különbség az előzőek javára. Számos olyan bizonyos szempontokból fontos, de a közgazdászokéval egésze szempontjából, illetve az erőforrás korlátozott voltából fakadóan marginális stúdiumot is oktatunk igen alacsony óraszámokban főállásúakkal, amelynek elmaradása szignifikánsan nem csökkentené a diploma értékét. Jónéhány oktatónak és kutatónak nincs, vagy alig van órája. Ennek konzekvenciáit alighanem le kellene vonnunk. A már említett 8 órás óraterhelésből (nyelvtanároknál, testnevelő tanároknál 12-16 óra) való kiindulás is alapot adhat ahhoz, hogy az egyetemi küldöttség és a munkabizottságok által elfogadott menetrend alapján megalakuló tanszék vezetői konszenzuson alapuló, egyetempolitikai érdekekből fakadó létszám és bérplafonokat kapjanak.

H) Az egyetemi oktatás tisztessége és becsülete megkívánja, hogy az egyetemi tanárok pl. a Legfelsőbb Bírótság bíráinak, a helyettes államtitkárok, a bankok közpvezetőinek, egyetemi docensek pl. a Fővárosi, megyei bíróság bíráinak, minisztériumi főosztályvezetőinek az alabbérét, egyetemi adjunktusok pl. a parlamenti képviselők alabbérét,

egyetemi tanársegédek pedig pl. egy sikeres pályakezdő közgazdász alabbérét, de legalább az Alkotmánybíróság gépjárművezetői alabbérét kapják meg, illetve közelítsék meg. Ezek ma rendre és nagyságrendre a következők: 55 000, 40-45 000, 30-35 000, 20-25 000. Ezen összegek még messze nem fe-

jezik ki a valódi anyagi megbecsülést, de már érezhető javulással járnának.

Ez megvalósítható pl. a következő módon:
a) a létszám igen reálisnak mondható 25%-os csökkentésével (kb. 50%),
b) az E) és az F) pontokkal (kb. 10%).

(Itt már figyelembe vettük a várható kb. 30%-os 1991 elejére vetített béremelést, és az emelt bázison becsültük a további kb. 60%-os béremelést.)

1. Az új tanszéki struktúra általunk javasolt alapelvei a következők:

— az új képzési rendhez meg kell határozni a szükséges tanszékeket. Pontosán kalkulálni kell az elkövetkezendő évek tanszékére váró terhelését, számbavéve mind az új, mind a régi rendszerben tanulókat. Az új tanszék nem lehetnek olyan szétaprózott, kis tanszék, mint a mai rendszerben és nem lehetnek mammutcégek sem.

Normális méretű, átfogható, áttekinthető létszámú és óraszámú tanszékekre van szükség, egyrészt nem túl nagyokra, hogy az oktatók közti érdemi kapcsolat meglegyen, másrészt nem túl kicsikre, hogy az óraelosztásban értelmes stratégiákat lehessen kialakítani. A létszám ezek szerint 15-20 között képzelhető el.

— Az új tanszék meghatározott, azonos heti átlag óraszámokkal működjenek. Az átlagos heti óraszám minden tanszék esetében kb. a) 8 óra/fő, b) 6 óra/fő legyen, s ennek megfelelő fő- és mellékállású oktatólétszám az indokolt.

Ezek az óraszámok csak annak tűnhetnek soknak, aki a mai elaprózott tanszéki struktúrában gondolkodik.

Olyan tanszéken, amelynek van törzstárgya, amelyet nagy társaságnak oktat (függelennül attól, hogy ez módszertani, közgazdaságtani, vagy társadalomtudományi tárgy), ezek az óraszámok egyáltalán nem magasak.

Az óraelosztás szempontjából (és valószínűleg más szempontok szerint is)

az új tanszéki struktúra egyik jellemzője kell, hogy legyen, hogy a tanszéknek legyen törzstárgya, amelynek fejlesztése és oktatása a fő feladata és ezen kívül alakítja ki az alternatív, fakultatív tárgyak széles rendszerét.

Ezek után felmerül a kérdés, hány oktatóra van szükség az egyetemen?

Ha feltételezzük, hogy az új rendszerben is kb. heti 2000 órát kell ellátni az egyetemen, de átlagosan 6 órás terheléssel, ez 330 oktatói státust jelent (fő- + mellékállások, azaz ha fő- és mellékállásúak számát kb. azonos arányban csökkentjük, 60-nal kevesebb főállású és 20-szal kevesebb mellékállású oktatóval ez az óraszám ellátható.

A főállásúakra vetítve ez (feltételezve, hogy nincs semmi tendencia az oktatók létszámcsökkenésében a kereset nagysága szerint) $60 \times 20 = 1200$ M Ft havi bruttó bérmetakarítás, ami a 230 oktató esetében 1990-es bázison (bruttó 20%-os béremelés keretét jelenti).

Ez az az emelés, ami véleményünk szerint ésszerű tanszéki struktúra megteremtésével minden további nélkül megvalósítható, láthatóan jóval kevesebb, mint az előzőekben megfogalmazott kívánalmak, s a további emelés szám leépítéséből.

Ha az oktatók esetében a keményebb feltételt fogalmazzuk meg (8 óra/fő) — ami szintén nem tragikusan magas óraszám, hiszen egy új tanszéki rendszerben 2 gyakorlatot jelent a tanszék törzstárgyából, egy alternatív tárgyat és egy szakszemináriumot —, akkor az egyetem az átlagos heti terhelést 250 státussal meg tudja oldani, ez arányosan 130 főállással és 40 mellékállással jelent kevesebbet a mai helyzetnél.

A 130-as főállású státuscsoökkentés a maradó 220 embernél már átlagosan 60%-os bruttó béremelés lehetőségét teremti meg. Ez a változat már önmagában megközelíti a kívánt értékeket. Hangsúlyozzuk, az általunk felvázolt létszámleépítés, béremelés szorosan kapcsolódik egy alapvetően megváltozott tanszéki struktúrával.

Ezért nem értünk egyet olyan stratégiával sem, amely mechanikusan létszámcsökkentést, béremelést előz, pl. valamilyen törzstárgy elválogatásával, vagy 4-5 tanszék megszüntetésével. Az egyetem létszám- és bérpolitikáját csak átgondolt stratégiával lehet érdemben enyhíteni.

Lehetséges, hogy ez az egész gondolatmenet idegen lesz az egyetem közvéleménye számára. Nekem is az, de szerintem nem kerülhető meg. Létezik más gondolatmenet is.

Például indirekt módon hozzuk lehetetlen helyzetbe azokat, akiket nem tud a vezetés alkalmazni színvonalas oktatásra, kutatásra. Például az idegen nyelvet tanítók kiemelt díjazása, a többiek közvetett háttérbe szorítása. Ez is meggondolandó, de ehhez

— idő kell, és ezért az eláramlásokat nehezebben akadályozza meg,

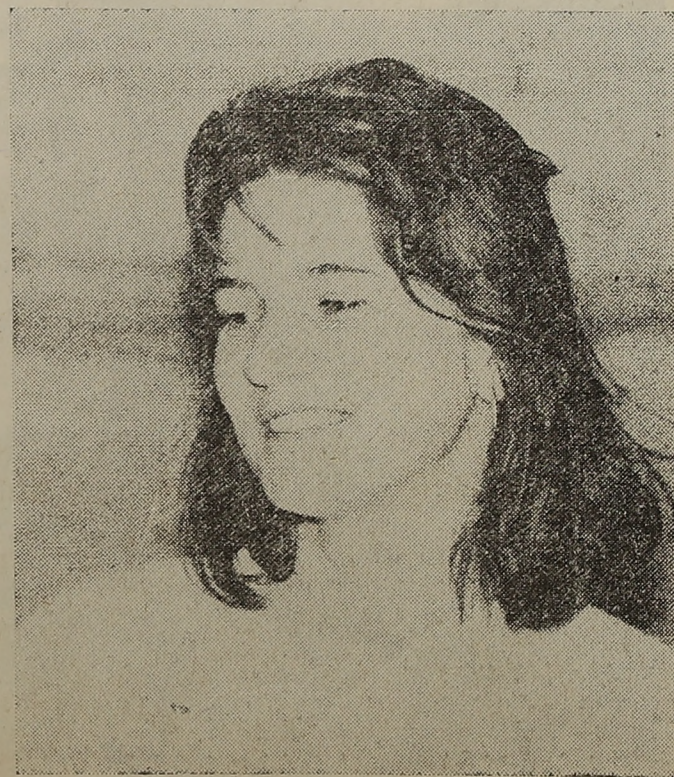
— nem biztos, hogy emberi szempontból elegánsabb.

Vigyázni kell a változott gondolatmenet sematikus alkalmazásával. A létszámkereteket — tudom, rossz ízű a szó, de nem tudok jobbat — oly módon kell megállapítani, hogy a rotációszerű „sabbatic year” mindenki számára organikusán kijadható legyen.

Felróható, nem fogja-e elértekteleníteni az infláció az emelt béreket. De, ám abból indultunk ki, hogy az oktatás becsülete nemcsak a minisztériumi beszédekben nő majd.

★

Mondandóink végére értünk. Jelentésünk vázlatossága ellenére is terjedős. Az volt azonban a határozott célkitűzésünk, hogy ritka alkalom az ilyen jellegű önvizsgálat, felfokozott a várakozás, ugyanakkor pedig a teendők nem tűnnek halasztást. Ezért akartuk teljes terjedelmében megismertetni az egyetemi közvéleménnyel anyagunkat. A munka csak ezután kezdődik.

Hervadhatatlanul

A gazdálkodással s pénzügyi menedzsmenttel foglalkozó bizottság névsora

A bizottság vezetője: Veress József (Gazdaságpolitikai tsz.), titkára: Sugár András (Statistika tsz.), tagok: Majevszky Ernőné (Gazd. Ig., a biz. munkájában nem vett részt), Saláth Róbertné (Gazd. Ig.), Detrekői László (III. évf. hallg.), Szalay Szabolcs (II. évf. hallg.), Halász Géza (AULA Kládó), Turján Sándor (Pénzügy tsz.), Bába Agnes (Számvetési tsz.), Fábian Tamás (Szociológia tsz.), Magfalvi Árpád (Económia, a biz. munkájában nem vett részt), Bakacsi Gyula (Szervezés-Vezetés), Vámos Dóra (Társ. és Művelődést. tsz.), Bayer B. József (Vállalati Gazd. tan. tsz.), Reszegi László (Vállalati Gazd. tan. tsz.)
A bizottság nagyon sok segítséget kapott Kerekes Sándortól és Keregyártó Györgynétől.

Tézisek egyetemünk gazdasági és pénzügyi menedzsmentjének működ(tet)éséről

(TERVEZET)

1. Az egyetemi foglalkoztatási és jövedelmi politikát világos és konszenzuson alapuló oktatási, vállalkozási és szervezeti politikának kell alárendelni. A súlyos egyenletlenségek és egyenlőtlenégek mögött szakmai, érdekeltégi, követelményrendszerben és generációs problémák egyaránt meghúzódhatnak. Ezek a problémák régóta ismertek, megbirkózni velük mégsem sikerült. Ma azonban a válságjelek elég súlyosak, és a változtatás igénye elég erős ahhoz, hogy újult erővel próbálkozzunk. A nemzetközi és hazai paraméterek újbóli felmérése és az egyetemi adatok feldolgozása után (amely egy oktatói időmérleg feldolgozását is magába foglalja) javaslatot dolgozunk ki a küldöttgyűlés és a leendő vezetési számára, változtatásokat is megjelenítve.

2. Bár az állami finanszírozás súlya belátható időn belül mértékadó marad egyetemünkön; az ismert gazdasági és társadalmi problémák miatt létérdekünk, hogy új finanszírozási forrásokat kutassunk, illetve teremtsünk, akár egy-egy tanszék, akár egy-egy program finanszírozására is. A pályázatok, projektek szintén ilyen jellegű források, jórészt költségvetési tehermentesítő tételnek számítanak. Vállalkozásainkra célszerű külső partnerek bevonása (gazdálkodó szervezetek, bankok, önkormányzatok stb.), akik az egyetem pénzét és presztízsét további tőkével, vagy tőke értékű apporttal egészítik ki. Célszerű az egyetem, mint reklám médium szerepét használni.

3. Az egyetem polgárainak többsége évek óta igen negatívan ítéli meg a Gazdasági Igazgatóság tevékenységét, elismerve, hogy több dolgozójuk szakmai és emberi tulajdonságai egyaránt elismerésre méltóak. Tagadhatatlan az is, hogy az utóbbi másfél évtizedben a hallgatók és az oktatók számához képest a gazdasági apparátus növekedési üteme igen magas volt. A legfontosabb problémák közül is kiemelkedik az, hogy bürokráciája lehetővé teszi, hogy a döntési mechanizmus kivülálló számára szinte teljesen áttekinthetetlen és éppen ezért kontrollálhatatlan, illetve csak utólagosan kontrollálható legyen.

4. Fel kell tehát térképeznünk azokat a döntési pontokat és funkciókat, amelyeken változtatva a jelenlegi gazdasági és szabályozási helyzetben is jobb eredményeket lehetne elérni. Ezt a munkát két, párhuzamosan futó szakaszban kívánjuk elvégezni:

— egyrészt az egyetemi belső szabályzatok, utasítások, a gazdálkodásra vonatkozó szervezet- és funkciócentrikus adatok elemzése útján,

— másrészt — külső szakértők bevonásával — ún. zéró bázisú költségvetést (ZBB) és átvilágítást készítettünk.*

★

Bizottságunk valamennyi részanyagát folyamatosan megküldtük és megküldjük a HT-nak, az egyetem vezetésének, és a Közgazdászoknak. Ezen túl minden dokumentum bárki rendelkezésére áll Sugár Andrásnál (Statistika tsz.) és Veress Józsefnél (Gazdaságpolitika tsz.).

* Végző álláspontunk szerint csak ajánlásokat teszünk az egyetem kompetens vezetésének ilyen jellegű munkák elvégzésére.

1990. március 22.

Gazdasági és pénzügyi bizottság

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS!

Az Országos Takarékpénztár és Kereskedelmi Bank Rt. pályázatot hirdet a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem az 1990/91. tanévben végző és a bank-szakma iránt érdeklődő

közgazdászok

részére, a Takarékpénztár központjában, budapesti és vidéki fiókhálózatában betöltendő különböző munkakörökre, amelyekben hasznosítani tudják szakirányú felsőfokú végzettségüket.

A Takarékpénztár a magyar bankrendszerben fontos szerepet tölt be,

a lakossági bankműveletek mellett kereskedelmi banki feladatokkal — vállalkozási és nemzetközi pénzügyi tevékenység

— is foglalkozik.

A takarékpénztári munka igen sokrétű, a feladatok el látásához korszerű pénzügypolitikai, közgazdasági, számviteli és idegen nyelvi ismeretekkel rendelkező szakemberek szükségesek. A szakismereteket különböző tanfolyamok elvégzésével szereshetik meg dolgozóink. A magas szintű továbbképzést a Nemzetközi Bankárképzőn sajátíthatják el.

Nálunk tovább gyarapíthatja tudását,

munkaidő-kedvezményrel és költség-hozzájárulással támogatjuk a fiatal diplomások továbbtanulási szándékát.

(Szakközgazdász-képzés, nyelvtanfolyamok, számítástechnikai tanfolyamok.)

Érdekltségi rendszerünkben

előnyös anyagi megbecsülést biztosítunk

munkatársainknak. Dolgozóink különböző kedvezményekben részesülnek: pl. munkaruha-juttatás, étkezési hozzájárulás, kedvezményes hitelfelvételi lehetőségek és biztosítási díj stb.

Kezdőfizetés; megegyezés szerint a kollektív szerződés alapján.

Bankunknál

40 óras munkahét

(5 napos)

Üdülésre, pihenésre intézetünk üdülői, a testkultúra ápolására a különböző sportszakosztályok programjai nyújtanak alkalmat.

A személyesen vagy telefonon érdeklődőknek felvilágosítást nyújtanak a Személyzeti osztály munkatársai. (Budapest Nádor u. 16. Tel.: 112-2385 1876).